

PM 2022:11:02

Ger företagsstödjande strukturfondsinsatser effekt på kort och medellång sikt?

Vi har i följande delrapport undersökt insatsernas mera kortsiktiga effekter på både deltagande företagare och företag. Fokus i studien har varit att studera insatsernas betydelse för deltagande företags förmåga att omsätta nya kunskaper till praktisk handling.

Dnr: 2020/201

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser

Studentplan 3, 831 40 Östersund

Telefon: 010 447 44 00

E-post: info@tillvaxtanalys.se

www.tillvaxtanalys.se

För ytterligare information kontakta: Torbjörn Danell

Telefon: +46 10 447 44 51

E-post: torbjorn.danell@tillvaxtanalys.se

Förord

Tillväxtanalys uppdrag är att utvärdera och analysera effekterna av statens insatser för en hållbar nationell och regional tillväxt. Vi ska också ge underlag och rekommendationer för utveckling, omprövning och effektivisering av politiken.

Syftet med delrapport 2 är att utvärdera effekter av företagsstödjandesinsatser på kort och medellång sikt som *inte* går att avläsa direkt i företagets produktivitet, omsättning eller sysselsättning, men som är viktiga för företagets utveckling. Delrapporten är en av fyra rapporter som genomförs inom ramen för vårt regeringsuppdrag med fokus på att effektutvärdera genomförda företagsstödjande insatser inom europeiska regionalfondsprogrammen (ERUF) under programperioden 2014–2020. Tillväxtanalys har upphandlat Ramboll för uppdraget och rapporten är skriven av Anna Löfmarck (Ramboll), Erica Iseborn (Ramboll), Hulda Hardardottir (Ramboll) och Frank Luthardt (Ramboll).

Torbjörn Danell har varit projektledare för regeringsuppdraget. I projektet har också Chizheng Miao, Pontus Mattsson och Marcus Jernström medverkat. Projektets referensgrupp har bestått av Gunnar Lindberg, Federica Calidoni, Jonas Örtqvist, Lisa Kareliusson och Eva Hagsten från Tillväxtverket samt vid specifika seminarietillfällen har även Örjan Hag, Martin Nyqvist och Maria Eriksson från Näringsdepartementet inbjudits. Vi har även fått viktiga synpunkter från andra kollegor på Tillväxtanalys.

Ett varmt tack till er som har bidragit med värdefulla inspel.

Östersund september 2022

Sverker Härd

Generaldirektör, Tillväxtanalys

Innehållsförteckning

Förord	2
Sammanfattning	5
Summary	11
1. Om utvärderingen	17
1.1 Utvärdering inom Tillväxtanalys regeringsuppdrag	17
1.2 ERUF-programmens koppling till smart specialisering	18
1.3 Programområdenas prioritering för smart specialisering utgår från befintliga styrkeområden	18
1.4 Projekten träffar en bredare prioritering än smart specialisering	19
1.5 Effekter på företag behöver analyseras på flera nivåer	19
1.6 Insatserna förväntas ge effekterna på kort och medellång sikt	21
1.7 Rapportens disposition	21
2. Metod och avgränsningar	22
2.1 Analysram	22
2.2 Avgränsningar	22
2.3 Metod för utvärderingen	25
3. Smart specialisering i utvalda programområden	31
3.1 Övre Norrland	31
3.2 Norra Mellansverige	34
3.3 Skåne-Blekinge	39
4. Effekter inom tematiskt mål 1	44
4.1 Vi analyserar sex projekt inom tematiskt mål 1	44
4.2 Flest företag har deltagit i utbildningar eller seminarier	45
4.3 Effekter på individnivå	48
4.4 Effekter på företagsnivå	49
4.5 Effekter på regional nivå	52
4.6 Sammanfattande bedömning av effekterna inom tematiskt mål 1	53
5. Effekter inom tematiskt mål 3	55
5.1 Vi analyserar sex projekt inom tematiskt mål 3	55
5.2 Flest har deltagit i erfarenhetsträffar eller nätverksaktiviteter	56
5.3 Effekter på individnivå	58
5.4 Resultat på företagsnivå	60
5.5 Resultat på regional nivå	62

5.6	Sammanfattande bedömning av effekter inom tematiskt mål 3.....	63
6.	Effekter inom tematiskt mål 4.....	65
6.1	Vi analyserar fyra projekt inom tematiskt mål 4	65
6.2	Effekter på individnivå	68
6.3	Effekter på företagsnivå	69
6.4	Effekterna på regional nivå.....	71
6.5	Sammanfattande bedömning av effekterna inom tematiskt mål 4	71
7.	Effekter inom det nationella programmet.....	73
7.1	Vi har analyserat fem projekt inom det nationella programmet	73
7.2	Jämförelse nationella och regionala programmet.....	74
8.	Sammanfattande slutsatser	81
8.1	Flera effekter på individer och företag inom de tematiska målen har kunnat spåras.....	81
8.2	Effekterna på individer och företag har kunnat knytas till deltagande i projekten.....	82
8.3	Företagen uttrycker behov av mer uppföljning och stöd för nästa steg.....	83
8.4	Regionernas kännedom om projektens effekter inom smart specialisering är generellt sett låg	84
8.5	Högre andel företag som upplever positiva effekter inom det nationella programmet	85
	Referenser	86
	Bilagor	88
	Bilaga 1 – Enkätfrågor.....	88
	Bilaga 2 - Svarefrekvens.....	91
	Bilaga 3 – Analys av enkätresponder	96
	Bilaga 4 – Fördjupade figurer utifrån enkätdata	99

Sammanfattning

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) har upphandlat Ramboll Management Consulting (Ramboll) för att genomföra en utvärdering av företagsstödjande insatser inom ERUF:s nio regionalfondsprogram, tematiskt mål 1, 3 och 4 under programperioden 2014–2020. Målet med uppdraget är att utvärdera effekter av företagsstödjande insatser genomförda inom konceptet smart specialisering inom programområdena i Sverige. Det handlar om att samla in data om vilka effekter på kort och medellång sikt som dessa insatser har genererat som *inte* går att avläsa direkt i företagets produktivitet, omsättning eller sysselsättning, men som är viktiga för företagets utveckling.

Tillväxtanalys söker i denna utvärdering efter andra metodologiska vägar för att analysera och bedöma effekter av insatser som inte är möjliga att fånga med kvasi-experimentella metoder. Det har varit centralt att fånga in företagaren och företagets perspektiv på insatsernas betydelse. Tillväxtanalys har efterfrågat ett explorativt angreppssätt för att söka efter tänkbara effekter. Ramboll har valt att samla in data om effekter via enkäter i ett urval av projekt, intervjuer med företag som deltagit i projekt, intervjuer med regionala företrädare inom smart specialisering i de berörda regionerna samt dokumentstudier. Det explorativa har bestått i att frågorna inte helt har definierat tänkbara effekter utan haft stor möjlighet till fria inspel från respondenterna. Metoden har vidare haft fokus på att försöka synliggöra effekterna med hjälp av kontrafaktiska frågeställningar i enkäter och intervjuer. Centralt att analysera är hur företagets deltagande (nedlagd tid) och företagets uppfattning om projektens betydelse i relation till genomförd förändring påverkar tolkningen av effekterna.

Våra huvudslutsatser utifrån följande delrapport är:

- Att projektinsatserna har bidragit till ett flertal positiva kortsiktiga effekter på företagarens och företagets kunskapsutveckling inom ett antal viktiga verksamhetsområden.
- Att projektinsatserna har bidragit till att konkreta förändringar i företaget har ägt rum under projektets gång.
- Att projektinsatserna uppfattas som viktiga och betydelsefulla för merparten av deltagande företag
- Att projektinsatserna har en viktig initierande och möjliggörande funktion för att få fart på planerade förändringar i företagen.
- Att den tid som deltagande företagen lägger ned på att delta påverkar deras bedömningarna av projektinsatsernas effekter.

Ur ett metodologiskt perspektiv är den här typen av effektutvärdering svag utifrån att försöka uppskatta hur stora egentligen effekterna är på företagen. Det vi får fram i första hand är värdefull information om själva projektinsatsernas inriktning, omfattning och hur projektinsatserna har fungerat. Det ger oss på så sätt viktiga kunskaper om projektinsatsen kan generera några effekter. Fördelen med denna typ av effektutvärdering är också att vi kan kartlägga andra former av effekter än effekter på företagets omsättning, sysselsättning och förädlingsvärde. Resultaten i denna utvärdering står och faller med hur de deltagande företagen har bedömt insatserna och effekterna av insatserna. Precisionen är svagare än i andra effektmätningar men vi får en

annan typ av information som är ett viktigt komplement till den kvasiexperimentella effektutvärdering som Tillväxtanalys kommer att genomföra i delrapport 3. Vi vill också tydliggöra att de presenterade resultatens tillförlitlighet minskar vid generella bedömningar. Vi har dels stora bortfall, dels inte undersökt allt typer av projektinsatser utan avgränsat oss till att specifikt undersöka strategiskt viktiga projekt inom ett antal centrala tematiska insatsområden.

Vi vill betona att nedlagd tid i projekten påverkar bedömningarna av effekterna

Ju mer tid som deltagarna har lagt, ju större förändring anser de har skett i företaget. Det är flera respondenter som deltagit mer än 30 timmar som uppger att förändringen inte hade skett utan deltagande i projektet. Samtidigt är det flera som deltagit mindre än 10 timmar som uppger att det inte skett någon stor förändring och att den förändring som skett troligtvis skulle ha skett oavsett projektdeltagande. Det vi kan konstatera är att projektinsatserna har främst en bidragande påverkan på att förändringar i företagen genomförs. Troligtvis finns redan innan projektstartidéer hos företaget som vad man vill genomföra, men man vet inte riktigt hur och här fyller projektinsatserna en viktig stödfunktion för att det ska bli genomförbart. Bidrag från projekten kan göra att förändringarna blir av via ökade kunskaper och via ökade kunskaper om hur man kan omsätta en idé till praktisk handling. Det kanske viktigaste som kommit fram i denna utvärdering är att våra data ändå pekar på att projektinsatserna uppfattas som relevanta och betydelsefulla för deltagande företags möjligheter att omsätta sina idéer till konkreta förändringar i företaget. Om den slutsatsen är korrekt blir tiden som de deltagande företagen lägger ned på att vara med i projekten i fokus och avgörande för hur stora effekter som man kan nå via strukturfondsinsatser på de deltagande företagen.

Nedan följer en kortfattad genomgång av funna effekter inom varje tematiskt mål och hur de kan tolkas i relation till nedlagd tid och genomförd insats.

Har projektinsatserna inom tematiska insatsområde 1 bidragit till att företagen blivit bättre på att utveckla nya produkter och tjänster?

Ungefär hälften, 48 procent, av respondenterna anger att aktiviteterna motsvarat deras egna personliga behov i hög eller mycket hög utsträckning. De deltagande företagen bedömer att projekten framför allt bidragit till ökade kunskaper om hur de kan utveckla nya produkter och tjänster. Flera uppger att de även har fått ökade insikter om marknader och målgrupper, samt hur de kan utveckla sina produkter för att nå dessa marknader.

För att värdera om dessa kunskapshöjande effekter beror på själva projektinsatsen behöver vi ställa en del kontrafaktiska frågor. Resultaten visar att en stor andel, 74 procent, av respondenterna anser att effekterna helt eller delvis beror av projektinsatsen. Vi kan även konstatera att respondenterna har i hög grad uppskattat projektinsatserna och lagt ned relativt mycket tid på att delta i insatserna. 68 procent av respondenterna har lagt minst 10 timmar på deltagande. Framför allt svarar de flesta respondenterna att den förändring som skett i företaget beror delvis på projektinsatsen. Det innebär att projektinsatsen är i första hand ett medel för att tidigarelägga och möjliggöra planerade förändringar i företagets verksamhet. Det finns på så sätt mycket som tyder utifrån våra data att kunskapshöjande projektinsatser har varit ett viktigt bidrag för att förverkliga sådana förändringar i företaget.

Det finns dock en hel del osäkerheter kring resultaten. Bortfallen är stora och det gäller framför allt inom tematiska insatsområde 1. När vi värderar effekterna ser vi att svarsfrekvensen är lägst inom detta tematiska mål och andelen som anser att effekter beror av projektet är också sämre jämfört med de andra tematiska insatsområdena. Vi vet att det är svårare att omsätta olika kunskaper som företagarna har tillgodogjort sig som individer inom just detta specifika tematiska insatsområde. Innovation kräver både tid och resurser. Ramboll bedömer att de kunskapshöjande effekterna i tematiskt mål 1 bör kunna hänföras till projektinsatsen men att de är mera ovisst och svårbedömt kring vad dessa effekter har fått för konkreta effekter på företagen. Det mest konkreta som vi kan lyfta är att 21 procent av deltagande företagen menar att det har genomfört FoU investeringar i hög eller mycket hög utsträckning.

Har projektinsatserna inom tematiska insatsområde 3 bidragit till ökade kunskaper hos företagen om hur de ska utvecklas och internationaliseras?

En majoritet, 57 procent, av respondenterna anger att aktiviteterna motsvarat deras egna personliga behov i hög eller mycket hög utsträckning. De deltagande företagarna bedömer att projekten framför allt bidragit till ökade kunskaper om hur de kan arbeta för att hitta nya marknader och kunder. Flera uppger att de även har fått ökade insikter om hur de kan hitta tillväxtpotentialer genom olika samarbeten och hur de kan utveckla nya produkter och tjänster i sina företag.

För att värdera om dessa kunskapshöjande effekter beror på själva projektinsatsen behöver vi ställa en del kontrafaktiska frågor. Resultaten visar att 86 procent av respondenterna anser att effekterna helt eller delvis beror av projektinsatsen. Vi kan även konstatera att 62 procent av respondenterna har lagt minst 10 timmar på deltagande i projektet. Vanliga insatstyper har varit erfarenhetsträffar och, nätverksaktiviteter följt av utbildningar och seminarier. Drygt hälften uppger att fler än en person från företaget har deltagit. Till skillnad från tematiska insatsområde 1 är det ännu fler respondenterna som svarar att den förändring som skett i företaget beror helt eller delvis på projektinsatsen inom tematiska insatsområde 3. Dock ska även inom detta insatsområde projektinsatsen ses i första hand som ett medel för att tidigarelägga och möjliggöra planerade förändringar i företagets verksamhet. Vi kan även inom tematiska insatsområde påstå att det finns mycket som tyder på projektinsatserna har medfört kunskapshöjande effekter på deltagande företag och på så sätt ett viktigt medel för att initiera och förverkliga mera konkreta förändringar i företaget.

Det finns även inom tematiska insatsområde 3 en hel del osäkerheter kring resultaten. Bortfallen är även här stora men inte lika stora som inom tematiska insatsområde 1. När vi värderar effekterna är det positivt att vi har fått både högst svarsfrekvens och högst andel som anser att effekterna beror av projektinsatsen inom tematiska insatsområde 3. Projekten tycks dock ha något sämre träffsäkerhet vad gäller företagets behov, jämfört med tematiska insatsområde 1. Ramboll bedömer att effekterna som lyfts fram av deltagande företagarna ändå till stor del bör kunna hänföras till projektinsatserna. Det mest konkreta som vi kan lyfta och är relaterat till centrala målsättningarna med projektinsatserna är att 46 procent av de deltagande företagarna har börjat arbeta med nya kunder och marknader och att 37 procent har genomfört aktiviteter för att internationalisera företaget i hög eller mycket hög utsträckning.

Har projektinsatserna inom tematiska insatsområde 4 bidragit till ökade kunskaper hos företagen om energieffektivisering och användande av förnybar energi?

En majoritet, 61 procent, av respondenterna anger att aktiviteterna motsvarat deras egna personliga behov i hög eller mycket hög utsträckning. De deltagande företagen bedömer att projekten framför allt bidragit till ökade kunskaper om strategiskt hållbarhetsarbete. Projektinsatsens kunskapsbidrag uppfattas vara lägre när det gäller energienigmatställning till mer förnybar energi eller energieffektiviseringar.

För att värdera om dessa kunskapshöjande effekter beror på själva projektinsatsen behöver vi ställa kontrafaktiska frågor. Resultaten visar att en stor majoritet, 83 procent, av respondenterna anser att effekterna helt eller delvis beror på projektinsatsen. 67 procent av respondenterna har lagt minst 10 timmar på deltagande. Vanliga insattstyper har varit erfarenhetsträffar och nätverksaktiviteter, följt av utbildningar och seminarier. Drygt hälften uppger att fler än en person från företaget har deltagit. Vi har även inom detta område många respondenter som svarar att den förändring som skett i företaget beror helt eller delvis på projektinsatsen. Men även inom detta insatsområde ska projektinsatsen ses i första hand som ett medel för att tidigarelägga och möjliggöra planerade förändringar i företagens verksamhet. Till skillnad från de andra tematiska insatsområdena verkar de kunskapshöjande effekterna i första hand beröra frågor kring hur man ska inledningsvis gå tillväga och planera för att utveckla företagets hållbarhetsarbete. Mera konkreta kunskapshöjande effekter kring specifikt företagets energieffektiviseringar förefaller vara svagare.

Det finns även inom tematiska insatsområde 4 en hel del osäkerheter kring resultaten. Bortfallen är större än inom tematiska insatsområde 3. När vi värderar effekterna är det positivt att vi har en hög svarsfrekvens och en hög andel som anser att effekterna beror av projektinsatsen inom tematiska insatsområde 4. Projekten har samma träffsäkerhet vad gäller företagets behov som för tematiska insatsområde 3. Ramboll bedömer att effekterna till viss del bör kunna hänföras till projekten, men det är värt att notera vilka effekter som nämns det vill säga att projekten mer drivit på företagets hållbarhetsarbete än deras konkreta energiomställning. Den kunskapshöjande effekten på de deltagande företagen förefaller på så sätt inte vara lika stor som inom de andra tematiska insatsområdena. Det mest konkreta som vi kan lyfta och är relaterat till centrala målsättningarna med projektinsatserna är att 31 procent av de deltagande företagen har ställt om till förnybar energi och 27 procent har energieffektiviserat verksamheten i hög eller mycket hög utsträckning.

Företagen önskar mer uppföljning och ytterligare stödinsatser

Det finns flera önskemål för framtiden som respondenterna anger i enkäter och intervjuer. Önskemålen är inte att betrakta som yttringar av missnöje utan beskriver de vidare behov som deltagarna har. För tematiska insatsområde 1 vill man att projekten ges mera utrymme för ökad uppföljning och stöd vid olika steg i arbetet. Det berör att kunna få möjlighet till finansiering av företagets nedlagda tid och att få mer stöd i kontaktskapande. För tematiskt mål 3 finns behovet av att uppnå bättre resultat över tid, och skapa de förutsättningar som krävs för det, både i genomförande av projekt och i omgivande stödstruktur. Vad som lyfts fram är mer stöd i säljprocessen och i marknadsföring. För tematiskt mål 4 handlar önskemålen bland annat om att påverka politiken och inte enbart satsa på företagsfrämjande insatser, samt att få hjälp att förstå

vad som finns tillgängligt för ett mindre företag på EU-nivån eller hos Energimyndigheten. Ramboll finner att tidigare utvärderingar av tematiska mål 1, 3 och 4 har pekat på svårigheten att nå resultat inom den utsatta projekttiden, att fler insatser krävs för att få till fler konkreta förändringar och åtgärder i företagen.

Högre andel företag som upplever positiva effekter inom nationella programmet

Vi har även utvärderat det nationella programmet. Sammantaget har analyserade projekt inom det nationella programmet haft en högre andel respondenter som upplever positiva effekter på individuell nivå och på företagsnivå, jämfört med de regionala programmen. Jämfört med de andra undersökta programmen finner vi i två av de tre undersökta tematiska insatsområdena en större andel som anser att projektmedverkan helt eller delvis ligger bakom effekterna. Ramboll bedömer att detta generellt beror på att de nationella satsningarna sker i sektorer av näringslivet där det finns mer stöd av olika typer av infrastruktur för forskning. Troligen har det då varit lättare för företagen i det nationella programmet att komma längre i sin utveckling. Exempel på det är att kunskapen om hur man genomför FoU-satsningar ser ut att ha ökat mer i de nationella projekten (TM1) och att företag verkligen har lyckats med att energieffektivisera verksamheten (TM4). Det är inte uteslutet att genomförande och upplägg av de enskilda projekten också har spelat in men då kan även det ha med att göra att det finns mer för företagen att ta del av i de prioriteringar som ligger i det nationella programmet.

Svag koppling mellan regional styrning och smart specialisering

Vi kan konstatera utifrån våra intervjuer att kopplingen mellan ERUF och smart specialisering varit relativt svag under programperioden 2014–2020. Regionernas ansvariga för smart specialisering har oftast inte varit starkt involverade i eller haft djupare kännedom om regionens ERUF-projekt då dessa genomförts av andra aktörer och uppföljningen främst har genomförts nationellt. Ramboll bedömer att den regionala prioriteringen av projekt ändå kan ha fungerat relativt väl sett till insatserna inte har varit starkt knutna till regionens smarta specialiseringsstrategi.

Vi kan även konstatera att uppföljningen av projekten kopplat till smart specialisering är svag, både vad gäller individuella projekt och portföljen av projekt inom ett styrkeområde. Flera regioner vill rigga en bättre regional uppföljning. De vill också hitta sätt att informera sig om projekten. Om inte det förbättras är det svårt att skapa synergieffekter mellan projekten. Det vi ser framför allt är att kunskapsnivån är låg om projekten hos regionens företrädare för smart specialisering och det skapar sämre förutsättningar för synergieffekter mellan projekt. Men det finns en medvetenhet om problemet. Exempelvis har man i Värmland försöker hantera detta genom sina klusterorganisationer och i Dalarna har man haft vissa funderingar kring hur man ska stärka samverkan mellan projekten. Ramboll påpekar i det här sammanhanget att det mycket väl kan finnas en god styrning och samordning av ERUF-projekt i regionen - men att regionala företrädare inte har kännedom och verktyg för att åstadkomma synergierna. Det ser ut som om integreringen av ERUF och smart specialisering kommer att förbättras under innevarande programperiod, särskilt i Skåne sägs skillnaden bli stor.

Vi har utifrån detta dragit slutsatsen att entreprenörskapsinsatserna alltså har haft effekt på företagare och företagsnivå, men ännu inte på regional nivå och det återstår att se om

innevarande programperiod finner ut mer om hur den regionala kopplingen mellan ERUF-programmen och smart specialisering kan stärkas.

Liknande framtida effektutvärderingar behöver tidigt planeras om vi ska uppnå mera tillförlitliga resultat

Utvärderingen visar att det är tidskrävande och svårt att följa upp den här typen av insatser med enkäter, inte minst på grund av de krav som finns på att projektdeltagare ska vara anonyma och att kontaktuppgifter inte lagras inför uppföljningar. Om metoden ska kunna användas på ett bättre sätt framöver behöver programmen och projekten tidigt riggas för denna typ av effektuppföljning.

Summary

The Swedish Agency for Growth Policy Analysis (Growth Analysis) has contracted Ramboll Management Consulting (Ramboll) to carry out an evaluation of business-support measures in the ERDF's nine regional fund programmes (thematic objectives 1, 3 and 4 of the 2014-2020 programming period). The objective of the assignment is to evaluate the effects of business-support measures implemented within the concept of smart specialisation in the programming areas in Sweden. The aim is to collect data on the short- and medium-term effects of these actions which *cannot* be directly measured in terms of a company's productivity, turnover or employment, but which are important for its development.

In this evaluation, Growth Analysis is looking for other methodological means to analyse and assess the effects of interventions that are not possible to capture with quasi-experimental methods. Capturing the perspectives of entrepreneurs and companies regarding the importance of the interventions has been key. Growth Analysis has requested an exploratory approach to search for possible effects. Ramboll has chosen to collect data on impacts through questionnaires in a selection of projects, interviews with companies participating in projects and interviews with regional smart-specialisation representatives in the regions concerned as well as document studies. The exploratory aspect has been that the questions did not fully define possible effects, but have had ample possibility for free input from the respondents. Furthermore, the methodology has focused on trying to make the effects visible by using counterfactual questions in questionnaires and interviews. The key issue to analyse is how the participation of companies (time spent) and the company's perception of the importance of the project vis-a-vis the change implemented affect the interpretation of effects.

Our main conclusions based on the following interim report are:

- The project interventions have contributed to several positive short-term effects on the development of entrepreneurial and company knowledge development in a number of important areas of activity.
- The project interventions have contributed to concrete changes in the company during the course of the project.
- The project interventions are perceived as important and significant by most participating companies
- The project interventions have an important initiating and enabling function to accelerate planned changes in companies.
- The time spent participating by companies influences their assessments of the effects of project interventions.

From a methodological perspective, this type of impact assessment is weak in terms of trying to estimate the actual size of the effect on businesses. First and foremost, we generate valuable information about the focus, scope and performance of the project interventions themselves. In this way, we acquire important information regarding whether the project can generate any effects. The advantage of this type of impact assessment is also that we can identify other effects beyond company turnover, employment and value added. The results of this evaluation depend on how the participating entrepreneurs have assessed the interventions and their impacts. The

precision is weaker than in other effect measurements, but we get a different type of information that provides an important complement to the quasi-experimental impact evaluation conducted by Growth Analysis in Interim Report 3. We would also like to emphasise that the reliability of the results presented is diminished when making general assessments. We have a large sample size and have not examined all types of project interventions, but rather limited ourselves to specifically examining strategically important projects in a number of key thematic priority axes.

We would like to emphasise that the time spent on projects affects the assessment of impact.

The more time the participants have spent, the greater the change that they believe has taken place in the company. Several respondents who participated for more than 30 hours stated that the change would not have happened without participation in the project. At the same time, several who participated for less than 10 hours stated that there was not much change and that the change that occurred would probably have occurred regardless of project participation. We can conclude that project interventions mainly have a contributory effect on the implementation of changes in the companies. Before project start, the company probably already has ideas about what it wants to do, but doesn't really know how, and this is where project interventions play an important supporting role in making it implementable. Projects can contribute to enabling change through increased skills and knowledge to turn an idea into action. Perhaps the most important finding of this evaluation is that our data nevertheless indicate that project interventions are perceived as relevant and important to the ability of participating companies to translate ideas into concrete changes in the company. If this conclusion is correct, the time spent by the participating companies in the projects becomes the focus and determinant of the impact that can be achieved through structural fund interventions in the participating companies.

Below is a brief review of the effects found within each thematic objective and how they can be interpreted in relation to time spent and completed intervention.

Have the projects in thematic priority axis 1 contributed to improving the company's ability to develop new products and services?

About half (48%) of respondents stated that the activities met their own personal needs to a great or very great degree. Participating entrepreneurs consider that the projects have mainly contributed to increasing their knowledge regarding how to develop new products and services. Several also reported acquiring improved insight into markets and target groups, as well as how to develop their products to reach these markets.

In order to assess whether these knowledge-enhancement effects are due to the project intervention itself, we must ask several counterfactual questions. The results show that a large proportion (74%) of respondents attribute the effects in whole or in part to the project intervention. We can also conclude that respondents have greatly appreciated the project interventions and have spent a relatively large amount of time participating in the interventions. 68% of respondents spent at least 10 hours on participation. In particular, most respondents state that the change taking place in the company is partly due to the project intervention. This means that the project intervention is primarily a means of accelerating and enabling planned changes in the company's operations. Thus, our data

provide evidence that knowledge-enhancement project interventions have been an important contribution to the realisation of such changes in the company.

However, there are numerous uncertainties regarding the results. Non-completion was high, particularly in thematic priority axis 1. When assessing impact, we observe that the response rate is lowest in this thematic objective, and that the proportion who attribute the impact to the project is also lower compared to the other thematic priority axes. We know that it is more difficult to translate the different skills that entrepreneurs have acquired as individuals into this specific thematic priority axis. Innovation requires time as well as resources. Ramboll assesses that the knowledge-enhancement effects in thematic objective 1 should be attributed to the project intervention but that it is more uncertain and difficult to assess these effects in terms of concrete impacts on companies. The most concrete result we can highlight is that 21% of participating companies report making R&D investments to a great or very great degree.

Have the project interventions under thematic priority axis 3 contributed to increasing the knowledge of enterprises regarding how to develop and internationalise?

A majority (57%) of respondents indicated that the activities met their own personal needs to a great or very great degree. Participating entrepreneurs assess that the projects have contributed in particular to increased knowledge regarding finding new markets and customers. Several also report greater insight into finding growth opportunities through various collaborations and how to develop new products and services in their companies.

In order to assess whether these knowledge-enhancement effects are due to the project intervention itself, we must ask several counterfactual questions. The results show that 86% of respondents attribute the impact in full or in part to the project intervention. We also note that 62% of respondents spent at least 10 hours participating in the project. Common types of intervention included experience-sharing and networking activities followed by training courses and seminars. More than half say that more than one person from the company has participated. In contrast to thematic priority axis 1, even more respondents attribute change at the company in full or in part to the project intervention in thematic priority axis 3. However, even in this priority axis, the project intervention should be seen primarily as a means of accelerating and enabling planned changes in the company's operations. We can also state that within the thematic priority axis much evidence indicates the knowledge-enhancing effect of project interventions on participating companies and thus an important means to initiate and implement more concrete changes in the companies.

There are also numerous uncertainties regarding the results in thematic priority axis 3. Non-completion rates here are also high but not as high as in thematic priority axis 1. When assessing the effects, it is positive that we have received both the highest response rate and the highest percentage of people attributing the impacts to the project intervention in thematic priority axis 3. However, the projects seem slightly less accurate in terms of the companies' needs compared to thematic priority axis 1. Ramboll considers that the impacts highlighted by the participating entrepreneurs should nevertheless be largely attributable to the project's interventions. The most concrete result that we can highlight related to the project interventions' key objectives is that 46% of participating

entrepreneurs have found new customers and markets and 37% have carried out activities to internationalise the company to a great or very great degree.

Have the project interventions under thematic priority axis 4 contributed to increasing the knowledge of companies regarding energy efficiency and renewable energy?

A majority (61%) of respondents indicated that the activities met their own personal needs to a great or very great degree. The participating entrepreneurs consider that the projects have mainly contributed to increased knowledge about strategic sustainability work. The knowledge contribution of the project intervention is perceived to be less regarding renewable-energy transition or energy efficiency improvements.

In order to assess whether these knowledge-enhancement effects are due to the project intervention itself, we must ask counterfactual questions. The results show that a large majority (83%) of respondents attribute the effects in whole or in part to the project intervention. 67% of respondents spent at least 10 hours on participation. Common types of intervention included experience-sharing and networking activities, followed by training courses and seminars. More than half say that more than one person from the company has participated. In this priority axis, as well, many respondents attribute the change in the company in whole or in part to the project intervention. However, even in this priority axis, the project intervention should be seen primarily as a means of accelerating and enabling planned changes in the company's operations. Unlike the other thematic priority axes, the knowledge-enhancement impact seems primarily concerned with the initial approach and planning for development of the company's sustainability work. More concrete knowledge-enhancing effects on specific energy efficiency improvements for companies seem weaker.

There are also numerous uncertainties regarding the results in thematic priority axis 4. Non-completion rates are higher than in thematic priority axis 3. When assessing impact, it is positive that we have a high response rate and a high percentage of respondents who attribute the impact to the project intervention in thematic priority axis 4. The projects have the same accuracy in terms of companies' needs as thematic priority axis 3. Ramboll considers that the impacts should be partly attributable to the projects, but it is worth noting which impacts are mentioned, i.e., that the projects have driven the companies' sustainability efforts rather than their concrete energy transition. Thus, the impact on the participating companies in terms of knowledge does not seem to be as great as in the other thematic priority axes. The most concrete result that we can highlight related to the project interventions' key objectives is that 31% of participating entrepreneurs have converted to renewable energy and 27% made their operations highly or very highly energy efficient.

Companies want more monitoring and additional support

Several requests were made by respondents in surveys and interviews. The requests are not to be considered as expressions of dissatisfaction but describe the further needs of the participants. For thematic priority axis 1, projects should be given greater scope for increased monitoring and support at different stages of the work. This concerns the possibility of obtaining funding for the time spent by the company and receiving more support in contact creation. For thematic objective 3, there is a need to achieve better results over time, and to create the necessary conditions for this, both in project

implementation and in the surrounding support structure. More support in the sales marketing was highlighted. For thematic objective 4, requests include influencing policy and not just focusing on business promotion, and help understanding what is available for small businesses at EU level and from the Swedish Energy Agency. Ramboll finds that previous evaluations of thematic objectives 1, 3 and 4 have also indicated the difficulty of achieving results within the project timeframe, and that greater efforts are needed to bring about more concrete changes and measures in enterprises.

Higher proportion of enterprises experiencing positive impacts within the national programme

We have also evaluated the national programme. Overall, the projects analysed under the national programme had a higher proportion of respondents who perceive positive impacts at individual and company level, compared to the regional programmes. Compared to the other programmes investigated, in two of three investigated thematic priority axes we find a higher proportion who attribute the impact in whole or in part to project participation. Ramboll assesses that this is generally due to the fact that national investments are made in sectors of the economy where there is greater support from various types of research infrastructure. This has probably made it easier for companies in the national programme to progress. E.g., knowledge regarding R&D activities seems to have increased more in the national projects (thematic objective 1) and companies have really succeeded in making their operations more energy efficient (thematic objective 4). It is not excluded that the implementation and design of the individual projects has also played a role, but, in that case, this may also have something to do with the fact that there is more for companies to take part in in the priorities set out in the national programme.

Weak link between regional governance and smart specialisation

We can conclude from our interviews that the link between the ERDF and smart specialisation has been relatively weak during the 2014-2020 programming period. The regions' smart-specialisation coordinators have not usually been heavily involved in or knowledgeable regarding the region's ERDF projects, as the latter were implemented by other actors and monitoring has mainly been carried out nationally. Ramboll considers that the regional prioritisation of projects may nevertheless have worked relatively well, given that the interventions have not been strongly linked to the region's smart-specialisation strategy.

We also note that monitoring of projects linked to smart specialisation is weak, both in terms of individual projects and the portfolio of projects within an area of strength. Several regions want to improve regional monitoring. They also want to find ways to inform themselves about the projects. Unless this is improved, it is difficult to create synergies among projects. Above all, we observe a low level of knowledge regarding the projects among the region's smart specialisation representatives, which diminishes opportunities for synergies among projects. But awareness of the problem exists. For example, Värmland has sought to manage this with its cluster organisations and Dalarna has considered how to strengthen collaboration among projects. In this context, Ramboll points out that there may well be good governance and coordination of ERDF projects in the region - but that regional representatives do not have the knowledge and tools to achieve the synergies. It appears that integration of ERDF and smart specialisation will

improve in the current programming period, especially in Skåne the difference is said to be great.

From this, we conclude that entrepreneurship interventions have thus had an impact at the level of entrepreneurs and companies, but not yet at the regional level, and it remains to be seen whether the current programming period will reveal more about how to strengthen the regional link between ERDF programmes and smart specialisation.

Similar impact evaluations in the future must be planned early if we are to achieve more reliable results

The evaluation shows that it is time-consuming and difficult to monitor such interventions with surveys, not least because of the requirement for anonymity of project participants and because contact details are not stored for monitoring purposes. The future use of this method requires that programmes and projects be adapted for this type of impact monitoring.

1. Om utvärderingen

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) har upphandlat Ramboll Management Consulting (Ramboll) för att genomföra en utvärdering av entreprenörskapsinsatser inom Europeiska regionala utvecklingsfondens (ERUF) nio program, tematiskt mål 1, 3 och 4 under programperioden 2014–2020. Målet med uppdraget är att utvärdera effekter av entreprenörskapsinsatser genomförda inom smart specialisering i varje programområde i Sverige. Det handlar om att bedöma vilka effekter på företagen som dessa insatser genererar som *inte* går att avläsa direkt i företagens produktivitet, omsättning eller sysselsättning, men som är viktiga för företagens utveckling.

1.1 Utvärdering inom Tillväxtanalys regeringsuppdrag

Utvärderingen ingår som en del av Tillväxtanalys regeringsuppdrag att utvärdera effekterna av de nio regionala programmen för tillväxt och sysselsättning under programperioden 2014–2020. Regeringsuppdraget består av ett flertal skilda utvärderingsstudier som omfattar dels sammantagna effekter av samtliga program, dels effekter av respektive program. Uppdraget i stort innebär att utvärdera effekterna av företagsstödjande insatser inom programmen. I regeringsuppdraget uttrycks ett behov av att få veta mer om effekterna på de företag som deltagit i ERUF-finansierade insatser och hur olika former av insatser påverkar företagens utveckling.

Denna utvärdering gäller entreprenörskapsinsatser som genomförts inom de olika programområdena för att stärka regionens styrkeområden (fokusområden) enligt smart specialisering. Detta görs trots att alla projekt ännu inte är avslutade. Utvärderingen är avgränsad till insatser inom de tematiska områdena 1, 3 och 4 (se Tabell 1).

Tabell 1: Utvärderingens avgränsning utifrån tematiska mål ERUF 2014–2020

Tematiskt mål	Beskrivning
Tematiskt mål 1	Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation
Tematiskt mål 3	Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag
Tematiskt mål 4	Stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi

Insatserna inom de tre tematiska målen utgår från olika utmaningar med betydelse för den regionala utvecklingen. Inom tematiskt mål 1 är utmaningen att produktiviteten samt FoU- och kunskapsintensiteten är för låg hos små och medelstora företag i Sverige. Inom tematiskt mål 3 är utmaningen att vi har för få snabbväxande små och medelstora företag i Sverige. Företagen behöver stärka den innovativa kapaciteten och bli bättre på att utnyttja potentialen på nya marknader, hitta finansieringslösningar och riskkapital. I vissa regioner är utmaningen också att diversifiera näringslivet ytterligare. Inom tematiskt mål 4 är den generella utmaningen att främst små och medelstora företag behöver påskynda en omställning mot mera hållbara och energieffektiva lösningar, genom mer samverkan mellan företag, universitet och högskolor, offentlig förvaltning samt utveckling av test- och demonstrationsmiljöer för energiutveckling. Utmaningar finns även i den kommersiella utvecklingen, att nå ut till nya marknader med energisnåla

produkter, tjänster eller lösningar och i behov av riskkapitalinsatser för att ytterligare snabba på omställning mot en koldioxidsnål ekonomi.

Fokus i denna rapport är främst på företagsstödjande insatser och företagsutvecklingen i regionen. Det handlar om att bedöma vilka effekter som insatserna genererar, som inte går att avläsa direkt i företagets produktivitet, omsättning eller sysselsättning, men som är viktiga för företagets utveckling. Huvudfrågan är "Vilka andra effekter på företagets utveckling har prioriterade ERUF-insatser bidragit till under programperioden 2014–2020?".

Tillväxtanalys söker i denna utvärdering efter andra metodologiska vägar (både kvantitativa och kvalitativa) för att analysera och bedöma effekter av insatser som inte är möjliga att fånga med kvasi-experimentella metoder. Det är centralt att fånga främst företagarens eller företagets perspektiv på insatsernas betydelse.

1.2 ERUF-programmens koppling till smart specialisering

EU-kommissionen har identifierat smart specialisering som ett viktigt arbetssätt för att EU-medlen ska kunna användas mer målinriktat. Smart specialisering är ett verktyg för regional utveckling, vars syfte är att förstärka regioners konkurrenskraft genom att identifiera och prioritera områden med potential för tillväxt - både områden där en region redan har styrkor och nya områden¹. Tanken är att näringslivet, den offentliga sektorn och akademien förstärker varandra när de samverkar kring gemensamma prioriteringar. För att ERUF-programmen ska kunna bidra till smart specialisering bör de utgå från smart specialiseringsstrategier och handlingsplaner som har tagits fram i bred regional samverkan.

För programperioden 2014–2020 var smarta specialiseringsstrategier på NUTS II-nivå² ett förhandsvillkor för de operativa programmen. Detta krav lades till förhållandevis sent i programskrivningen, vilket har gjort att flera regioner sent i processen pekade ut områden för smart specialisering i de operativa programmen. Programområdena har således inte haft de bästa förutsättningarna för att förankra prioriteringar för smart specialisering så brett som EU-kommissionen förordar. I flera programområden ingår flera län, vilket har medfört att vissa program innehåller prioriteringar för uppemot fem län. Partneröverenskommelsen för Sverige pekade heller inte ut några specificerade styrkeområden på förhand. I stället utgjorde exempelvis den nationella innovationsstrategin och forskning och innovationspropositionen (prop. 2013/13:30) underlag för Sveriges prioriteringar för smart specialisering.

1.3 Programområdenas prioritering för smart specialisering utgår från befintliga styrkeområden

I de operativa programmen redogörs i olika stor utsträckning för programområdenas prioriteringar för smart specialisering. Rambolls tidigare programutvärdering av tematiskt mål 1 inom ERUF 2014–2021 visade att analyserna i programmen primärt utgår

¹ Mer om smart specialisering: [Vad är smart specialisering? - Tillväxtverket \(tillvaxtverket.se\)](#) och [Smart specialisering - Tillväxtverket \(tillvaxtverket.se\)](#)

² NUTS II är den regionindelning som används för regionalfonden, där varje programområde motsvarar en NUTS II-region.

från befintliga styrkeområden och områden där aktörer i programområdet har en ambition att utveckla regionen. De utgår i mindre grad från vad som är programområdets fördelar jämfört med andra regioner eller länder. Generellt skiljer det operativa programmen endast i liten utsträckning mellan vad som är ett befintligt styrkeområde och vad som är ett område med potential i framtiden.³

I utvärderingen framkom att det också finns variationer mellan regionerna när det gäller att avgränsa och tydligt definiera styrkeområden. Både i Sverige och andra EU-länder görs olika tolkningar av vad som är ett område för smart specialisering. Vissa regioner arbetar exempelvis utifrån ett antal prioriterade branscher eller sektorer medan andra tar sin utgångspunkt i teman eller domäner som exempelvis smarta städer eller smart energi. De operativa programmen formulerar styrkeområdena brett, vilket i praktiken inte begränsar inriktningen nämnvärt för de projekt som ska finansieras.⁴

1.4 Projekten träffar en bredare prioritering än smart specialisering

Rambolls tidigare utvärdering av tematiskt mål 1 visade att smart specialisering oftast varit mindre framträdande i utformningen och genomförandet av de flesta regionala programmen. Det finns dock skillnader mellan programmen. Utvärderingen visade att flera projekt i exempelvis Östra Mellansverige och Norra Mellansverige motiveras tydligt utifrån regionernas arbete med smart specialisering och de behov som har identifierats i det arbetet. Det handlar till exempel om insatser för att undvika att suboptimera resurser i stödsystemet eller att dra nytta av respektive delregions styrkor. För programområden som samlar flera regioner med olika strategiska inriktningar är de gemensamma styrkeområden i de operativa programmen brett formulerade, vilket också innebär att målbilden för vilka typer av projekt som ska finansieras blir bredare.⁵

Att programmen är brett formulerade, alltså att de utgår från befintliga styrkeområden och att smart specialisering präglar de operativa programmen i olika utsträckning, innebär att det kommer vara utmanande att attribuera det vi observerar hos företagen till de insatser som de tagit del av inom tematiskt mål 1, 3 och 4. Den breda formuleringen i programområdena gör även att många olika insatser kan hävdas ha koppling till uppsatta strategier för smart specialisering. Vad de bidragit till i förhållande till andra insatser kan vara svårt att isolera. Vi har därför eftersträvat en kontrafaktisk ansats i formuleringen av frågeställningar i såväl enkäter som intervjuer med företagen. Dessa frågor har främst att göra med hur respondenterna bedömde att effekterna i företaget berodde av projektet och hur mycket engagemang som funnits från deltagarna i form av nedlagd tid.

1.5 Effekter på företag behöver analyseras på flera nivåer

Det är ofta en utmaning att till fullo relatera en offentlig satsning som handlar om smart specialisering och entreprenörskapsinsatser till effekter på företagen i termer av

³ Ramboll. (2018) *Utvärdering av nio program Regionala utvecklingsfonden, tematiskt mål 1. Delrapport 2 om målet Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation*. Utvärdering beställd av Tillväxtverket.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

finansiella nyckeltal. En del av de effekter som skapas i samband med insatserna kan dessutom vara av annan art än de som synliggörs i ekonomiska värden. Dessa effekter kan i förlängningen möjliggöra tillväxt och ökad konkurrenskraft och en mer hållbar utveckling av företaget eller på annat sätt påverka företaget framåt. Några av effekterna kan alltså vara sådana som kan rusta företaget framöver, även om det på kort sikt inte påverkar finansiella nyckeltal.

Vår uppfattning är att om företag exempelvis tillgodogör sig olika förmågor som rustar dem för tillväxt, skapar nya kontakter eller arenor för samverkan som kan tillvaratas, är en hel del vunnet. Att se till att företagen verkligen omsätter allt de kan ta till sig är oftast utanför projektet eller programmets kontroll, men redan det faktum att de har fått möjlighet att omsätta lärande och insikter kan vara värdefullt.

Vi förstår alltså utvärderingsuppdraget som både bredare och djupare än att spåra ekonomisk utveckling i företagen. Effekter ska spåras som kan ligga bakom företagets framtida tillväxt men också påverka företagets utveckling på andra sätt. En komplexitet med entreprenörskapsinsatser är att de ju riktar sig till människor, oftast själva företagaren som individ, och att det spelar roll om och hur individen omsätter ökade förmågor och insikter i själva verksamheten. Företag i en region kan även kollektivt få ökad förmåga genom att exempelvis hitta nya former för samverkan, närma sig forskningsmiljöer eller initiera något gemensamt – det vill säga själva samverkan kan leda till påverkan på både företagare och företag. För att belysa all denna påverkan vill vi försöka fånga effekter på tre analysnivåer, som alla är värdefulla för att kunna spåra effekter av smart specialisering: företagaren, företaget och regionens näringsliv.

- **Effekter på företagaren (kort sikt):** Företag kan realisera nyvunna insikter om de får fäste hos företagaren, eller entreprenören, som därför är en viktig analysenhet. Exempel på effekter som kan uppstå hos företagaren är insikter kring hur man bedriver innovation, skapar nätverk, hittar riskkapital eller knyter verksamheten till hållbarhetsmål.
- **Effekter på företaget (medellång sikt):** Företaget kan i nästa skede utvecklas genom att företagaren använder olika insikter för att implementera förändringar i verksamheten som med tiden kan leda till sådant som ökad tillväxt, bättre konkurrenskraft eller något annat positivt. Det kan handla om att effektivisera leverantörskedjan, hitta nya kundgrupper, attrahera rätt arbetskraft eller reducera sina klimatutsläpp.
- **Effekter på regionens näringsliv (medellång sikt):** Regionens näringsliv kan få nyetableringar av olika typer av företag som en effekt av smart specialisering. Etablering av leverantörskedjor runt större företag inom länen kan stärka den utvecklingen. Smart specialisering kan bidra till att relevant arbetskraft blir allokerad dit den behövs med inflyttning som följd. Utbildningsanordnare kan bidra till att rusta den regionala arbetskraften. Samarbeten och arenor kan skapas där akademi och näringsliv samspelar, kluster och innovativa miljöer kan generera stöd för innovativa företag att närma sig kommersialisering.

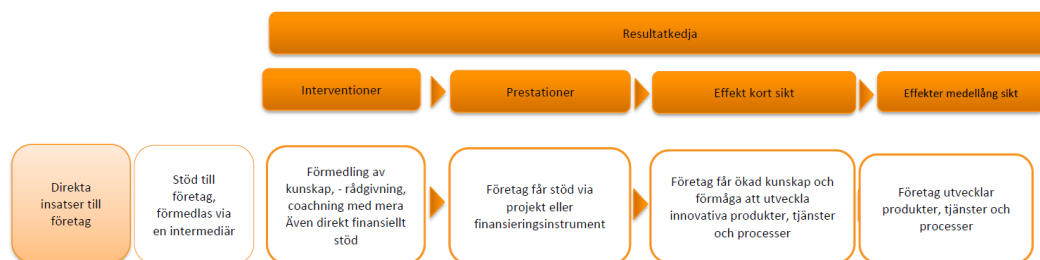
Det är utifrån dessa tre nivåer som vi utformat utvärderingsfrågor och genomfört utvärderingen. Vi har använt ett explorativt angreppssätt, där vi på förhand identifierat ett antal förväntade effekter på företagets utveckling, men också utformat enkät- och intervjufrågor så att vi kan fånga upp även andra typer av effekter.

1.6 Insatserna förväntas ge effekterna på kort och medellång sikt

De effekter som vi söker efter i den här utvärderingen förväntas uppstå i företagen på kort och medellång sikt. Effekter på kort sikt handlar om förändrad förmåga hos målgruppen, medan effekter på lång sikt handlar om förändrade beteenden hos målgruppen. Vi undersöker effekter på individnivå (kort sikt), och i nästa steg effekter på företagsnivå (medellång sikt) hos företagen som deltagit i projekten.

Detta angreppssätt återfinns i de tre generiska resultatkedjor som Tillväxtverket har tagit fram för ERUF programperioden 2021–2027. En av resultatkedjorna rör direkta insatser till företag (se Figur 1), där effekterna förväntas uppstå direkt i enskilda företag även om stödet går via en intermediär. Inom denna resultatkedja ryms även de typer av insatser som Tillväxtanalys benämner entreprenörskapsinsatser. Det handlar om insatser som förmedlar kunskap, ger rådgivning, coaching med mera direkt till företag. På kort sikt ska insatserna leda till att företagen får ökad kunskap och förmåga att utveckla innovativa produkter, tjänster och processer. Det ska leda till att företagen på medellång sikt omsätter sina förmågor till att faktiskt utveckla produkter, tjänster och processer.

Figur 1. Tillväxtverkets resultatkedja för direkta insatser till företag, ERUF 2021–2027

Källa: Tillväxtverket (2020) *Stöd och instruktion för operativa program*. Slutversion 5.0.

1.7 Rapportens disposition

I kapitel 2 beskriver vi utvärderingens metod, angreppssätt och avgränsningar.

I kapitel 3 redogör vi för hur vi ser att de berörda regionerna gör och har gjort kopplingarna mellan å ena sidan ERUF-programmen inom tematiskt mål 1, 3 och 4 och å andra sidan de regionala områdena för smart specialisering.

Kapitel 4–6 innehåller resultatet av utvärderingen per varje tematiskt mål inom de utvalda programområdena. Varje kapitel inleds med vilka projekt som har analyserats och därefter följer de huvudsakliga effekterna på individ- och företagsnivå på kort och medellång sikt. Vi gör en kontrafaktisk analys och redogör för det regionala perspektivet. Slutligen gör vi en sammanfattande bedömning av vad vår analys har visat inom respektive tematiskt mål.

Kapitel 7 innehåller vår analys av det nationella programmet inom varje tematiskt mål, i form av en jämförelse med de effekter som vi har funnit när vi undersökt detta inom programområdena.

Slutligen presenterar vi sammanfattande slutsatser från de tematiska målen i kapitel 8.

2. Metod och avgränsningar

I följande kapitel presenterar vi metod, angreppssätt och avgränsningar för utvärderingen. Vi inleder med den analysram som vi har använt och vars frågor ligger till grund för hur enkäter och intervjuguider har utformats. Vi beskriver vidare hur vi har gjort avgränsningar av programområden och regionala styrkeområden (smart specialisering) och hur vi avgränsat de insatstyper som är mest relevanta för att fånga genomförda entreprenörskapsinsatser. Vi beskriver den metod som har använts för datainsamlingen, särskilt hur vi valt ut projekt och kontaktade respondenter.

2.1 Analysram

I samråd med Tillväxtanalys har vi tagit fram en analysram för utvärderingen. Analysramen tydliggör vilka utvärderingsfrågor som ska besvaras och vilka metoder som ska användas för att besvara respektive fråga, se Tabell 2.

Tabell 2. Analysram (avser utvärdering av både regionala program och nationella programmet)

Målgrupp	Utvärderingsfrågor	Metod för datainsamling
Företagare	<ul style="list-style-type: none"> Vilka typer av insatser har företagaren deltagit i, med vilka och under hur lång tid? Hur relevanta har insatserna varit för företagaren, har de motsvarat de individuella behoven? I hur hög grad har företagaren fått ökade lärdomar och insikter genom insatserna, ändrat sitt arbetssätt och blivit bättre rustade för framtiden, till följd av insatserna? (Olika förväntade effekter beroende på tematiskt mål) 	Dokumentstudier Enkätinsamling Intervjuer med företagare
Företag	<ul style="list-style-type: none"> Hur relevanta har insatserna varit för företagen, har de motsvarat företagens behov? I hur hög grad har företagens verksamhet konkret påverkats av insatserna som de deltagit i? (Olika förväntade effekter beroende på tematiskt mål) Vad är den viktigaste förändringen i företaget? Hade den förändringen skett även utan insatsen? 	Dokumentstudier Enkätinsamling Intervjuer med företagare
Regionala företrädare och främjandesystem	<ul style="list-style-type: none"> Vilka insatser har regionen valt att prioritera inom de tematiska områdena och varför? Hur stark är kopplingen till smart specialisering? I hur hög grad har entreprenörskapsinsatserna kunnat länkas till utveckling av företagen i regionen? Vad har regionen observerat? I hur hög grad har insatserna lett till specifika mål i regionen, som till exempel nyetableringar av företag och ett bredare näringsliv? I hur hög grad har samarbeten och arenor skapats där akademi och näringsliv samspelar och där kluster och innovativa miljöer kan generera stöd för företag att närma sig kommersialisering? 	Dokumentstudier Intervjuer med främst de berörda regionerna

2.2 Avgränsningar

Vi har i samråd och nära dialog med Tillväxtanalys gjort flera avgränsningar i utvärderingen för att göra det möjligt att utvärdera effekterna av entreprenörskapsinsatser inom ERUF 2014–2020 med fokus på smart specialisering. Vi har avgränsat utvärderingen till tre programområden, med 2–3 styrkeområden för smart specialisering

per programområde och totalt 16 projekt. För det nationella programmet har vi gjort en särskild avgränsning där vi sammanlagt analyserat fem projekt inom det nationella programmet.

2.2.1 Avgränsning av programområden som ger bredd och djup

Vi avgränsar studien till programområdena *Övre Norrland*, *Norra Mellansverige* och *Skåne-Blekinge*. Vi har utgått från två urvalskriterier i urvalet av programområden: dels programområdets tilldelning av medel, dels geografiska aspekter så att utvärderingen täcker in insatsområden i norra, mellersta och södra Sverige. De tre programområdena har tilldelats mest medel från ERUF i norra, mellersta respektive södra Sverige (bortsett från Småland och öarna i Södra Sverige) (se Tabell 3).

Vi vill genom urvalet av programområden inkludera såväl storstad som landsbygd i utvärderingen. Tillväxtanalys lyfter i sin pågående utvärdering av programperioden att storstadsregionerna har hög utbildningsnivå, innovativ kapacitet och en stark näringslivsposition med diversifierat och kunskapsintensivt näringsliv. De vill bibehålla sin starka position på den internationella marknaden, stärka FoU-investeringarna i små och medelstora företag och få fram fler snabbväxande företag. Övriga regioners programområden har ofta andra näringslivsförutsättningar för att utveckla den kunskapsintensiva industrin och den traditionella bas- och råvaruindustrin stor betydelse för näringslivet. Diversifiering av näringslivet och ökad förädlingsgrad i industrin kan vara målsättningar här.

Tabell 3. Fördelning av medel och antal projekt inom TM 1,3 och 4 ERUF 2014–2020 (november 2021)

Programområde	Tilldelade medel ERUF (milj. SEK)	Antal projekt
Övre Norrland	1 439	168
Mellersta Norrland	866	128
Norra Mellansverige	964	173
Östra Mellansverige	645	114
Stockholm	371	42
Västsvrige	517	98
Småland och öarna	548	131
Skåne-Blekinge	537	92
Nationella programmet	1 216	72
Total	7 103	1 018

Källa: [Tillväxtverkets projektbank](#).

Vi ser även att dessa tre programområden är särskilt intressanta att analysera utifrån smart specialisering. Övre Norrland (dvs. Västerbottens och Norrbottens län) är ett område med dynamisk utveckling där det just nu sker nya och stora investeringar som kan leda till en övergång till en mer koldioxidsnål ekonomi. Norra Mellansverige (dvs. Gävleborgs, Dalarnas och Värmlands län) har ett långvarigt och välkänt arbete med kluster med fokus på basindustri som till exempel Paper Province. Skåne-Blekinge (dvs. Skåne och Blekinge län) har en tudelad ekonomi, med högre andel kunskapsintensiva

företag och specialiserade tjänster i väst och tillverkningsindustri i öst. Skåne-Blekinge har även flera insatser med samarbeten med Greater Copenhagen-området.

Bredden av programområden gör det också möjligt för oss att analysera hur storstadsregioner (Skåne-Blekinge) har prioriterat jämfört med övriga regioner (Övre Norrland och Norra Mellansverige).

2.2.2 Avgränsning av styrkeområden för smart specialisering

Programområdenas regioner har flera utpekade styrkeområden för smart specialisering. Vi ser därför att det blir viktigt att avgränsa studien till ett fåtal utpekade områden för att kunna analysera effekterna av ERUF:s inriktning på smart specialisering.

Vi har analyserat såväl de operativa programmen som finns för NUTS2-regionerna samt regionernas strategier för smart specialisering. Inom varje programområde har vi avgränsat utvärderingen till 2–3 styrkeområden per programområde. Syftet med avgränsningen är att säkerställa att utvärderingen blir tillräckligt bred så till vida att det inte enbart blir ett område som undersöks per geografiskt område, samtidigt som analysen blir tillräckligt fokuserad för att täcka in flera projekt och satsningar inom styrkeområdena.

Vi har eftersträvat att undersöka liknande smart specialiseringsområden i de tre programområdena för att utvärdera om det finns skillnader mellan programområden som valt liknande styrkeområden, se Tabell 4

Tabell 4. Urval av styrkeområden för smart specialisering inom valda programområden

Programområde	Urval av styrkeområden för smart specialisering
Övre Norrland	Life science & health
	Experience economy
	Sustainable energy & clean tech
Norra Mellansverige	Energy efficiency
	Tourism
Skåne-Blekinge	Smart materials
	Health
	Smart & sustainable cities

Källa: Tillväxtverket (2020) *Smart specialisation in Sweden*.

2.2.3 Avgränsning av projekt som innehåller entreprenörskap

Vi har haft som ambition att avgränsa utvärderingen till entreprenörskapsinsatser, vilket är ett begrepp som Tillväxtanalys använder men som inte är ett etablerat begrepp inom ERUF. Det finns därför inte en tydlig definition av vilka insatser inom ERUF som är entreprenörskapsinsatser. Dessa insatser inryms i flera olika typer av projekt som drivs inom tematiskt mål 1, 3 och 4. För att säkerställa att utvärderingen omfattar relevanta projekt och insatser har vi väglett av kodade insattstyper som bör kunna inbegripa entreprenörskap.⁶ Dock har vi funnit det nödvändigt att läsa igenom projektbeskrivningar för att kunna förstå och avgöra om projektet är relevant eller inte. Urvalet är diskuterat och avstämt med Tillväxtanalys.

⁶ Kommissionens genomförandeordning (EU) nr 215/2014.

2.3 Metod för utvärderingen

Vi har använt flera metoder i utvärderingen. En analys av dokument (operativa programmen, strategier om smart specialisering och de utvalda projektens slutrapporter) har kombinerats med enkäter inom utvalda projekt i de regionala och nationella programmen, fördjupande intervjuer med deltagande företag och intervjuer med de regionala företrädare som enligt Tillväxtverket har insikter i främst smart specialisering i de regioner som ingår i de utvalda programområdena.

2.3.1 Inläsning av dokumentation

Vi har analyserat relevant dokumentation som berör de utvalda programområdena och entreprenörskapsinsatserna. Syftet med dokumentanalysen är att skapa en förståelse för prioriteringar i de operativa programmen, regionala strategier för smart specialisering och regional utveckling, samt vilka resultat som projekten bidragit till. Vi har strukturerat och analyserat underlagen i syfte att besvara utvärderingens frågor i analysramen. Vi har studerat följande dokument:

- Operativa program för de åtta regionala programmen och det nationella programmet
- Regionala strategier, som strategier för smart specialisering och regionala utvecklingsstrategier
- Slutrapporter för utvalda projekt som genomför entreprenörskapsinsatser
- Tillväxtanalys (pågående, ej publicerade) resultatutvärdering av ERUF 2014–2020
- Programutvärdering av tematiskt mål 1 inom ERUF 2014–2020 (Ramboll på uppdrag av Tillväxtverket).

2.3.2 Insamling av data om projekt i programområdena

Vi har samlat in data om genomförda ERUF-projekt från Tillväxtverket. Data levererades i form av en Excel-fil med information om bland annat projektens programområde, insatsområde, tematiskt mål, budget, projektbeskrivning och antal deltagande företag. Totalt har vi fått information om 452 projekt i de tre programområdena inom tematiskt mål 1, 3 och 4 som genomförts mellan 2014–2022. Av dessa har totalt 289 projekt haft deltagande företag. Vi har analyserat projektbeskrivningarna i samtliga 289 projekt och bedömt hur projekten har relaterat till urvalet av smarta specialiseringsområden i programområdena. Därefter har vi kategoriserat projektens relevans för analysen med ambition att få en spridning mellan län, tematiska områden och antal deltagande företag.

Vår analys har resulterat i 16 projekt inom programområdena som vi bedömer som särskilt relevanta för de utpekade smarta specialiseringsområdena i programområdena och som har fokus på entreprenörskapsinsatser. Därefter har vi gjort en ytterligare avgränsning för att säkerställa att projekten har haft tillräckligt många deltagande företag för att vara representativa för den totala portföljen av projekt. De 16 projekt som valts ut presenteras i Tabell 5

Tabell 5. Urval av projekt i de tre programområdena

Projektnamn	Program- område	Område smart specialisering	Län	Antal delt. företag
Tematiskt mål 1				
DIDEC (Digital innovation för demensvård)	Skåne-Blekinge	Health	Skåne	15
Materials business center 2	Skåne-Blekinge	Smart materials	Skåne	50
Gamification of Dalarna – Steg 1	Norra Mellansverige	Tourism	Dalarna	19
Platsbaserade digitala upplevelser	Norra Mellansverige	Tourism	Värmland	13
Klimatsmart innovation	Norra Mellansverige	Energy efficiency	Värmland	46
Samverkansmiljö Vård och omsorg i hemmet	Övre Norrland	Life science & health	Norrbottnen	31
Tematiskt mål 3				
Smart produktion i tillverkande och bearbetande företag	Skåne-Blekinge	Smart materials	Blekinge	58
Southern Sweden going global	Skåne-Blekinge	Health	Skåne	57
Hållbar besöksnäring i Värmland	Norra Mellansverige	Tourism	Värmland	115
Hållbar inkubation och acceleration av Life science idéer (HIBA)	Övre Norrland	Life science & health	Västerbotten	32
Krenova III	Övre Norrland	Experience economy	Västerbotten	41
Testplattform X	Övre Norrland	Experience economy	Västerbotten	62
Tematiskt mål 4				
Elbilslandet syd	Skåne-Blekinge	Smart & sustainable cities	Skåne	91
Energikompetenscentrum – Etablering av kunskaps-området energieffektiv samhällsbyggnad	Norra Mellansverige	Energy efficiency	Dalarna	125
Grön Agenda – Resurseffektivt och klimatsmart byggande och förvaltning i praktiken	Norra Mellansverige	Energy efficiency	Dalarna	60
Green – Gröna energiinvesteringar för hållbar näringslivs- och samhällsutveckling	Övre Norrland	Sustainable energy & clean tech	Norrbottnen	42

2.3.3 Insamling av data om deltagande företag i programområdena

Med hjälp av Tillväxtverket har vi fått tillgång till organisationsnummer till 858 företag som deltagit i projekten. Eftersom Tillväxtverket inte har tillgång till e-postadresser till deltagarna har vi samlat denna information från företagens hemsidor. Se Tabell 6 för sammanställning av processen för att få fram information och kontaktuppgifter till företagen som inkluderats i utvärderingen. Skrivbordsstudien resulterade i kontaktuppgifter till totalt 572 företag.

Tabell 6: Filtrering av företag i programområdena

Filtrering	Antal företag
Organisationsnummer från Tillväxtverket	858
Saknar företagsinformation i Retriever	- 8
Offentlig förvaltning*	- 12
Bostadsrättsförening*	- 0
Stora företag*	- 49
Saknar kontaktinformation	- 217
Total	572

* Vi har filtrerat bort offentlig förvaltning (kommuner och regioner), bostadsrättsföreningar och stora företag eftersom de inte är primär målgrupp för entreprenörskapsinsatserna.

Det har varit en stor utmaning att hitta kontaktinformation till samtliga deltagande företag. Vissa företag är enskilda firmor och/eller saknar en hemsida. Vissa andra företag har flera arbetsställen och det är därmed osäkert vem eller vilka från företaget som har deltagit i insatsen. I dessa fall har vi utgått från projektets huvudsäte eller sätet i regionen där projektet genomförts för att öka sannolikheten att kontakta rätt person.

2.3.4 Enkätundersökning av företag som deltagit i regionala insatser

Vi har genomfört en enkätundersökning som riktar sig till företagsledare hos företag som deltagit i insatser i utvalda projekt. Enkätundersökningen tar sin utgångspunkt i frågorna i analysramen. Vi har formulerat enkätfrågorna i samarbete med Tillväxtanalys.

Enkätfrågorna bygger på självskattning där företagsledarna gör en bedömning av vilken utveckling eller förändring som insatserna bidragit till för dem själva och företaget.

Respondenterna har haft möjlighet att svara både på stängda och öppna frågor.

Enkäterna har distribuerats och sammanställts i Rambolls enkätverktyg SurveyXact. De anpassade enkäterna för tematiska områden 1,3 och 4 finns i sin helhet i Bilaga 1. I Tabell 7 redovisar vi svarsfrekvensen per tematiskt mål. Se även Bilaga 2 för en närmare beskrivning av svarsfrekvensen per programområde och projekt.

Tabell 7. Svarsfrekvens enkätundersökning

Tematiskt mål	Antal företag som fått enkäten	Antal företag som svarat på enkäten	Svarsfrekvens (%)
Tematiskt mål 1	128	28	22
Tematiskt mål 3	215	72	34
Tematiskt mål 4	229	59	26

Det har varit flera utmaningar med enkätundersökningen. Förutom att det varit mycket tidskrävande att samla in kontaktuppgifter till företagen har det också varit svårt att nå en hög svarsfrekvens. Vi är väl medvetna om att det oftast är svårt att få företag, särskilt små och medelstora företag, att svara på enkäter. I den här utvärderingen har vi i samråd med Tillväxtanalys ändå valt enkätundersökning som huvudsaklig metod eftersom vi vill nå ut till så många företag som möjligt. Det har dock krävts flera påminnelser för att få nå en tillräcklig svarsfrekvens. I kontakten med företagen har det framkommit att många respondenter inte känner till eller minns att företaget har deltagit i projektet. Företagen tycks också ha avstått från att svara på enkäten eftersom de upplever att de har deltagit i projektet i mycket liten omfattning och/eller för flera år sedan. Då det inte finns uppgifter om vem eller vilka på företaget som deltagit i projekten har det även varit svårt att hitta fram till de personer som är bäst lämpade att svara på enkäten.

2.3.5 Insamling av data om det nationella programmet

Vår utvärdering av entreprenörskapsinsatserna i det nationella programmet har genomförts separat men utifrån i huvudsak samma tillvägagångssätt som vid analysen av de regionala programmen. Vi har samlat in information om genomförda projekt inom ramen för det nationella regionalfondsprogrammet från Tillväxtverket, totalt 72 projekt. Vi har valt att enbart fokusera på projekt som avslutats under 2020 och 2021 för att öka potentialen för högre svarsfrekvens bland deltagande företag. I urvalet valde vi projekt med ett begränsat antal deltagare (det vill säga inte mer än några hundratal deltagande företag). Vi eftersträvade balans mellan antal projekt, antal deltagande företag och vår arbetsinsats för att samla in kontaktuppgifter till företagen. Detta urval resulterade i totalt 14 projekt, varav 5 inom tematiskt mål 1, ett inom tematiskt mål 3 och 8 inom tematiskt mål 4. Därefter har vi analyserat projektbeskrivningarna för de 14 projekten och bedömt projektens relevans för att komplettera den övriga analysen. Vi har totalt valt ut 5 projekt inom det nationella regionalfondsprogrammet inom de tre tematiska områdena, se Tabell 8

Tabell 8. Urval projekt inom det nationella regionalfondsprogrammet

Projektnamn	Tematiskt mål	Antal deltagande företag
Energitjänster	TM4	409
SAMLA – SAMutveckling för Livsmedelsbranschens Acceleration	TM1	136
SWELife Hands-On: Ökade mervärden av nationella och regionala FoI-satsningar inom life science	TM1	88
Energieffektiviseringsnätverk fas 2	TM4	287
Fas 1 Glasriket – en attraktiv destination för husbilsturisten	TM3	29

Enkätundersökningen av företag som deltagit i det nationella programmet genomfördes på ett liknande sätt som för de regionala programmen. Däremot samlade vi inte in kontaktinformation till samtliga deltagande företag, utan gjorde ett urval av deltagande företag per genomförd insats. Enkäten skickades ut till 104 företag med en sammanlagd svarsfrekvens på 34 procent (slutförda enkäter: 25 procent, några svar: 9 procent) i det nationella regionalfondsprogrammet, se Tabell 9.

Tabell 9: Filtrering av företag i det nationella programmet

Filtrering	Antal företag
Organisationsnummer från Tillväxtverket	949
Saknar företagsinformation i Retriever	- 25
Offentlig förvaltning*	- 0
Bostadsrättsförening*	- 108
Stora företag*	- 12
Ej med i urval	- 700
Total	104

* Vi har filtrerat bort offentlig förvaltning (kommuner och regioner), bostadsrättsföreningar och stora företag eftersom de inte är primär målgrupp för entreprenörskapsinsatserna.

2.3.6 Intervjuer med företagare

Vi har genomfört kvalitativa intervjuer med 13 företagare som deltagit i entreprenörskapsinsatser inom utvalda programområden och fokusområden, se Tabell 10. Syftet med intervjuerna har varit att komplettera och fördjupa informationen som vi samlat in genom enkäten. Samtliga intervjuer har varit semi-strukturerade och genomförts via telefon eller digitalt.

Tabell 10: Intervjuer med företag i de olika programområdena och nationella programmet

Programområde	Antal intervjuer
Övre Norrland	4
Norra Mellansverige	4
Skåne-Blekinge	1
Nationella programmet	4
Total	13

2.3.7 Intervjuer med berörda regionala aktörer

Vi har även genomfört kvalitativa intervjuer med sex regionala företrädare i fem regioner i de tre programområdena, se Tabell 11. Dessa företrädare skulle ha insikter i smart specialisering, främjandesystemet och generellt om ERUF-projekten. Syftet med dessa intervjuer har varit att dels förstå hur resonemanget har sett ut gällande urval och implementering av projekten kopplat till de regionala smarta specialiseringsstrategierna, dels att spåra vilka effekter som regionerna känner till som har uppstått i samband med entreprenörskapsinsatserna. Urval av aktörer att intervjua har gjorts i samråd med Tillväxtanalys och Tillväxtverket. I likhet med företagsintervjuerna har dessa intervjuer varit semi-strukturerade och genomförts digitalt.

Tabell 11: Intervjuer med regionala företrädare i de olika programområdena

Programområde	Aktörer som intervjuats
Övre Norrland	Norbotten och Västerbotten
Norra Mellansverige	Värmland, Dalarna (två respondenter)
Skåne-Blekinge	Skåne

2.3.8 Samlad analys

Analysen av insamlat data har skett löpande under datainsamlingen i form av att konsultteamet har genomfört löpande analysmöten. Vi har även gjort en samlad analys efter insamling av hela datamaterialet. Mer precist innebär det att all data har sammanställts, kategoriserats, analyserats och värderats utifrån utvärderingsfrågorna i analysramen. Tillvägagångssättet har gjort det möjligt att ompröva hypoteser och eventuella slutsatser under arbetets gång. Genom vårt löpande analysarbete har vi också kunnat säkerställa att våra slutsatser och rekommendationer har varit väl underbyggda.

3. Smart specialisering i utvalda programområden

Ett centralt mål inom ERUF är att stärka och utveckla det regionala entreprenörskapet via fler entreprenörer och bättre entreprenöriella miljöer. Entreprenörskapet ska främst utvecklas via smart specialisering, det vill säga via att koncentrera insatserna till framtagna, prioriterade regionala styrkeområden. Samtidigt ska resurserna fördelas och prioriteras utifrån tematiska insatsområden, för att möta olika utmaningar hos företagen.

Det här kapitlet redogör för hur vi bedömer att regionerna har hanterat kopplingen mellan ERUF-projekten och smart specialisering.

I de tre utvalda programområdena (Övre Norrland, Norra Mellansverige och Skåne-Blekinge) har de ingående regionerna sina egna olika smarta specialiseringsområden, där utvärderingen har gjort urval av två fokusområden per programområde, se Tabell 12

Tabell 12: Urval av programområden och styrkeområden för smart specialisering

Programområde	Fokusområden för smart specialisering
Övre Norrland	Life science & health
	Experience economy
	Sustainable energy & clean tech
Norra Mellansverige	Energy efficiency
	Tourism
Skåne-Blekinge	Smart materials
	Health
	Smart & sustainable cities

3.1 Övre Norrland

I det här avsnittet analyserar vi de investeringsprioriteringar som har gjorts i programområdet, de smarta specialiseringsstrategier som de båda ingående regionerna har och hur de relaterar till de specifika projekt som valts ut för den här rapporten. Slutligen kommenterar vi hur två regionala företrädare har sett på insatserna inom ERUF och på kopplingen till smart specialisering.

3.1.1 Investeringsprioriteringar

Investeringsprioriteringar i Övre Norrland inom tematiskt mål 1, 3 och 4 har gjorts enligt det operativa programmet.⁷ Tabell 13–15 anger den huvudsakliga inriktningen för prioriteringar inom respektive tematiskt mål 1,3 och 4.

⁷ [Operativt program för Övre Norrland.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

Tabell 13: Huvudsaklig inriktning för tematiskt mål 1 i Övre Norrland med bäring på entreprenörskap

Tematiskt mål 1
<ul style="list-style-type: none"> • Utveckling av fysiska och virtuella mötesplatser och science parks för innovativt arbete och för att skapa skärningspunkter inom och mellan olika branscher och sektorer. • Utveckla öppna innovationssystem inom regionens fokusområden, till exempel för att främja gränsöverskridande och/eller transnationella samarbeten och innovationsprocesser inom och mellan branscher och organisationer. • Bidra till att utveckla stöd och rådgivning anpassade till innovationsprocessen och ökat nyttiggörande av forskningens resultat och kunskap i befintliga och nya företag och offentlig sektor. • Innovationsstödande aktiviteter som bidrar till att fler idéer ges möjlighet att utvecklas.

Tabell 14: Huvudsaklig inriktning för tematiskt mål 3 i Övre Norrland med bäring på entreprenörskap

Tematiskt mål 3
<p>Ta fram och införa nya affärsmodeller i regionen</p> <p>Stärka entreprenörskap och företagande utifrån den samiska kulturen</p> <p>Införa och utveckla inkubatorer lokalt med likvärdig kvalitet</p> <p>Stärka och utveckla företagande baserat på smartare och mer hållbara, nya och utvecklade produkter</p> <p>Stärka företagets konkurrenskraft genom att erbjuda regionen som en testarena för digitala tjänster för både privat som offentlig verksamhet</p> <p>Bidra till att underlätta ägarbyten och generationsskiften i företag</p> <p>Stödja SMF:s innovationskraft och möjlighet att kommersialisera utvecklingsidéer</p> <p>Utveckla strategiska koncept och affärsrådgivning som syftar till att lösa gemensamma utmaningar via socialt företagande</p> <p>Utveckla företags förmåga att attrahera riskkapital och stimulera ökad tillgång till privat kapital genom att möjliggöra för alternativa finansieringsformer och insatser för att förbättra företagets säkerheter</p> <p>Insatser kopplade till det regionalpolitiska företagsstödet, för att stimulera företagare i hela regionen till nyetablering, expansion och innovation</p>

Tabell 15: Huvudsaklig inriktning för tematiskt mål 4 i Övre Norrland med bäring på entreprenörskap

Tematiskt mål 4
<ul style="list-style-type: none"> • Bidra till energieffektivisering samt öka användningen av restprodukter och energiöverskott • Bidra till att öka andelen förnybar energi • Stärka SMF möjligheter att delta i utvecklingen av koldioxidsnåla tekniker i samverkan med andra aktörer • Stimulera teknik- och processutveckling samt kommersialisering för ökad tillförsel, omvandling och användning av förnybar energi • Strategiska nätverk och samarbeten för ökad kunskapsöverföring, utredningar och analyser • Tillvarata internationella möjligheter och lärdomar på området • Utveckla kunskap och modeller för hur bostadssektorn kan stimuleras till en att bli mer koldioxidsnål genom upphandlingar och avtal • Stimulera övergången till en cirkulär ekonomi i den offentliga- och bostadssektorn • Främja en hållbar stadsmiljö

3.1.2 Smart specialisering

I Övre Norrland har Norrbotten och Västerbotten tagit fram regionala strategier för smart specialisering. Norrbottens läns *Innovationsstrategi för Norrbottens län 2013–2020* presenterar fem fokusområden som regionen ska satsa på för smart specialisering och *Innovationsstrategi Västerbotten 2014–2020* presenterar sju fokusområden för smart specialisering, se Tabell 16. Regionerna fokuserar därtill på skärningspunkter, som innebär kombination av något av de identifierade fokusområdena.

Det finns ingen övergripande smart specialiseringsstrategi för Övre Norrland, däremot har gemensamma områden identifierats utifrån regionernas strategier.

Tabell 16: Identifierade fokusområden i Övre Norrland, Norrbotten och Västerbotten 2014–2020

Övre Norrland	Norrbotten	Västerbotten
	Teknik- och tjänsteutveckling inom industrin	Teknik- och tjänsteutveckling inom industrin
Test sites for vehicles	Test- och övningsverksamhet	Testverksamhet
Sustainable energy and clean tech	Energi och miljöteknik/ cleantech	Hållbar energi och miljöteknik
Life science & health	Digitala tjänstenärings (bl.a. inom vårdsektorn)	<ul style="list-style-type: none"> • Life science • Innovationer inom hälso- och sjukvård • Digitala tjänstenärings för smart region
Digital services		
Experience economy	Kulturella och kreativa näringar	Upplevelsenärings och kulturella och kreativa näringar

Källa: Tillväxtverket (2020) Smart specialisation in Sweden; Innovationsstrategi för Norrbottens län 2013–2020; Innovationsstrategi Västerbotten 2014–2020.

I utvärderingen fokuserar vi på fem projekt i Övre Norrland som genomförs inom ramen för prioriteringarna *Life science & health*, *experience economy* och *sustainable energy & clean tech*, se Tabell 17.

Tabell 17: Urval av projekt per smart specialiseringsprioritet i Övre Norrland

Prioritet Övre Norrland	Utvalda projekt
Life science & health	<ul style="list-style-type: none"> • Hållbar inkubation och acceleration av Life science idéer (TM3) • Samverkansmiljö Vård och Omsorg i hemmet (TM1)
Experience economy	<ul style="list-style-type: none"> • Testplattform X (TM3) • Krenova III (TM3)
Sustainable energy & clean tech	<ul style="list-style-type: none"> • Green – Gröna energi-effektiviseringar för hållbar näringslivs- och samhälls-utveckling (TM4)

3.1.3 Regionala företrädares bild av insatserna

I Norrbotten och Västerbotten sker just nu en omvälvande nyindustrialisering och grön omställning, som ännu inte hade startat år 2014 vid programperiodens början. Dialogen med regionerna har därför utgått från vad som fanns vid tiden för ERUF-perioden och hur långt man då hade kommit med arbetet med smart specialisering.

Region Norrbotten har i sin smarta specialiseringsstrategi utgått från områden som skulle kunna hjälpa till att bredda näringslivet, alltså utöver basindustrin, samt områden där digitalisering som verktyg kan överbrygga stora geografiska avstånd och behov inom exempelvis vården och för att skapa smarta samhällen. Energieffektivisering är en växande trend där SMF är intressanta, företagen har en viktig roll i omställningen och behöver sänka kostnaderna och hitta affärsmodellerna.

Region Västerbotten har valt att utgå från regionens innovationsstrategi som innehåller sex områden och ett sjunde som är skärningspunkten mellan dem. Att sätta egna mål för regionens utveckling har kombinerats med att försöka hitta styrkeområden som framför allt visar var regionens företag kan vara i Europaklass - att kunna jämföra med andra regioner och kunna följa starka regioner. Smart specialisering är enligt respondenten till för att skapa samverkan och partnerskap - vitsen är att skapa något större än den egna regionen. När det gäller projekt är regional balans viktig, att skapa möjligheter i både norra och södra Västerbotten.

Av intervjuerna framgår att de ERUF-projekt som analyseras i denna rapport är relativt väl kända av de regionala företrädarna. De kan i hög grad säga vilken aktör i främjandesystemet som genomför och vad som är syftet. De är dock inte medvetna om effekter av just dessa projekt och menar att det är svårt att säga hur olika åtgärder har skapat effekter. En av de intervjuade företrädarna för regionerna menar att det är viktigare att höja blicken och observera policyförändringar under längre tid, än att studera enskilda effekter. Regionerna ska vara faciliterare och binda ihop behov. En utmaning är att företag är här och nu, men regionen har fyraårscykler och forskningen har tioårscykler – det gäller att hitta var det finns samklang. En av företrädarna för regionerna menar att lärandet är viktigt, att projekten får informera även om slutrapporter inte hinner läsas. Även sämre insatser innebär ett lärande.

3.2 Norra Mellansverige

I det här avsnittet analyserar vi de investeringsprioriteringar som har gjorts i programområdet, de smarta specialiseringsstrategier som två av de ingående regionerna har och hur de relaterar till de specifika projekt som valts ut för den här rapporten. Slutligen kommenterar vi hur tre regionala företrädare har sett på insatserna inom ERUF och på kopplingen till smart specialisering.

3.2.1 Investeringsprioriteringar

Investeringsprioriteringar i Norra Mellansverige inom tematiskt mål 1, 3 och 4 har gjorts enligt det operativa programmet.⁸ Tabell 18–20 visar programrådets huvudsakliga inriktning inom varje tematiskt mål.

⁸ [Operativt program för Norra Mellansverige ändrat januari 2020.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

Tabell 18: Huvudsaklig inriktning för tematiskt mål 1 i Norra Mellansverige med bäring på entreprenörskap

Tematiskt mål 1
<ul style="list-style-type: none"> • Insatser för att stärka de regionala innovationssystemens förmåga att bidra till företagens forskning, innovation, produkt- och tjänsteutveckling, entreprenörskap, affärsutveckling, kompetensförsörjning, innovationsupphandling, internationalisering • Investeringar i innovations-, test- och demonstrationsanläggningar för att utveckla befintliga och få till stånd nya nationellt och internationellt attraktiva forsknings- och innovationsmiljöer, samt göra forsknings- och innovationsinfrastruktur tillgängliga för SMF • Insatser för tillämpad FoU med syfte att ta fram nya processer, produkter, tjänster och forskningsresultat som kan kommersialiseras av SMF. • Utveckling av regionala kluster med internationell potential • Ökad samverkan mellan företag och forskningsinstitutioner samt utveckling av strategiska partnerskap mellan kluster, företag, universitet och högskolor, forskningsinstitut och offentliga aktörer

Tabell 19: Huvudsaklig inriktning för tematiskt mål 3 i Norra Mellansverige med bäring på entreprenörskap

Tematiskt mål 3
<ul style="list-style-type: none"> • Främja kunskapsutveckling inom områden som t ex mentorskap, produkt- och marknadsutveckling, organisation och internationalisering. • Utveckla inkubatorernas roll och verksamheter för att främja skapandet av nya tillväxtföretag och därmed bidra till ett mer diversifierat näringsliv. • Insatser för att fånga upp idéer och innovationer inom offentlig eller privat sektor som kan leda till nya företag och ökat entreprenörskap. • Insatser som stimulerar fler att vara entreprenöriella genom att arbeta med alternativa affärsmodeller, samhällsentreprenörskap, socialt företagande och sociala innovationer • Insatser för att öka möjligheterna till entreprenörskap och företagande samt insatser för att utveckla och förbättra entreprenörskapsklimatet • Utveckling av växande näringar, som t ex kulturella och kreativa näringar, vård- och omsorg samt miljöteknik och miljötjänster • Utveckling av regionens besöksnäring, exempelvis samordnande insatser på kommunövergripande eller regional nivå i form av affärsutvecklingsinsatser för SMF, paketering, marknadsföring, IT-system och utveckling av och investeringar i besöksmål • Insatser för att utveckla och nätverk mellan SMF som samarbetar om innovationer, nya affärer, internationalisering, kompetensutveckling mm. • Insatser för att stödja SMF:s internationalisering genom etablering och expanderings av marknader, inklusive förmågan att attrahera, behålla och utveckla kompetens och kapital • Marknadsföring av regionens SMF och näringslivsstruktur för att locka till sig kapital och kompetens samt investeringsfrämjande insatser för regionens näringsliv. • Insatser i form av finansieringstekniska instrument, exempelvis ägarkapital, för att bidra till utvecklingen av tillväxtorienterade företag.

Tabell 20: Huvudsaklig inriktning för tematiskt mål 4 i Norra Mellansverige med bäring på entreprenörskap

Tematiskt mål 4
<ul style="list-style-type: none"> • Förstudier i syfte att bidra till minskade koldioxidutsläpp från SMF. • Insatser i syfte att öka företagets energieffektivitet såväl inom transporter, processer, produktion och byggnader. • Insatser för att ta fram verktyg, strategier och arbetsmetoder för ökad användning av förnybar energi i företag. • Utveckla samarbete mellan producerande företag och transportföretag för att hitta regionala lösningar kring alternativa ej fossilberoende drivmedel och hur sådana bäst kan fungera. • Framtagande av strategier, planer, förstudier och samverkanslösningar för effektiva och koldioxidsnåla lösningar för näringslivets godstransporter och persontransporter. • Attitydpåverkande åtgärder som stärker företagets användande av koldioxidsnåla godstransporter och ökar kollektivt resande. • Medfinansiering av ramprojekt för företagsstöd riktad till energieffektivisering och förnybar energi, via godkända nationella stödförordningar. • Tillämpad forskning och utveckling inom energiteknik och förnybar energi som kan spridas till SMF för utveckling av koldioxidsnåla produkter och tjänster. • Investeringar i demonstrationsanläggningar, testbäddar och prototyper för utveckling av ny energiteknik och tjänster med låga koldioxidutsläpp. • Stödja framtagning av energiteknik och innovativa IT-lösningar som underlättar energiomställningen i SMF. • Studier, utredningar, samverkanslösningar och teknikutveckling för ökad automatisering och användandet av kommunikationsteknik i transportsystem och elektrifiering av kollektivtrafik och vägtransporter.

3.2.2 Smart specialisering

I Dalarnas *Mobilisera för tillväxt – innovationsarbete och smart specialisering i Dalarna* presenteras fyra fokusområden för smart specialisering, och i Gävleborgs *Regionala innovationsstrategi för smart specialisering Gävleborg* och Värmlands *forsknings- och innovationsstrategi – för smart specialisering 2015–2020* presenteras fem fokusområden för smart specialisering, se Tabell 21. Det finns ingen övergripande strategi för Norra Mellansverige, däremot har gemensamma områden identifierats utifrån regionernas strategier.

Tabell 21: Fokusområden för smart specialisering i Norra Mellansverige, Värmland, Dalarna och Gävleborg

Norra Mellansverige	Värmland	Dalarna	Gävleborg
Smart materials	Avancerad tillverkning och komplexa system	Avancerad industri	Materialteknologi och hållbar produktion
Tourism	Naturen, kulturen och platsens digitaliserade upplevelser	Innovativ upplevelseproduktion	
Energy efficiency	Systemlösningar med solet	Energieffektivt samhällsbyggande	Smarta och hållbara städer och samhällen
	Skogsbaserad bioekonomi		Bioekonomi
-	Digitala välfärdstjänster	Hälsa och välfärd	Digitala tjänster och processer
-	-	-	Hållbart och inkluderande arbetsliv

Källa: *Tillväxtverket (2020) Smart specialisation in Sweden; Mobilisera för tillväxt – innovationsarbete och smart specialisering i Dalarna; Regional innovationsstrategi för smart specialisering Gävleborg; Värmlands forsknings- och innovationsstrategi – för smart specialisering 2015–2020.*

I utvärderingen fokuserar vi på 6 projekt i Norra Mellansverige som genomförs inom ramen för prioriteringarna *energy efficiency* och *tourism*, se Tabell 22.

Tabell 22: Urval av projekt per smart specialiseringsprioritet i Norra Mellansverige

Övergripande prioritet	Urval projekt
Energy efficiency	<ul style="list-style-type: none"> Klimatsmart innovation (TM1) Energikompetens-centrum – Etablering av kunskapsområdet energieffektiv samhällsbyggnad (TM4) Grön Agenda – Resurseffektivt och klimatsmart byggande och förvaltning i praktiken (TM4)
Tourism	<ul style="list-style-type: none"> Platsbaserade digitala upplevelser (TM1) Hållbar besöksnäring i Värmland (TM3) Gamification of Dalarna – Steg 1 (TM1)

3.2.3 Regionala företrädares bild av insatserna

I Värmland och Dalarna har regionala företrädare intervjuats om sina smarta specialiseringsstrategier och om ERUF-projekten. (Inget av de analyserade projekten hade sitt huvudsäte i Gävleborg, däremot deltog enstaka företag från länet.)

Region Värmland har haft fem smarta specialiseringsområden och en prioritetsnivå 1–3. Skogsbaserad bioekonomi (nivå 1), finns sedan länge och hade redan en Vinnväxtsatsning. Avancerad tillverkning av komplexa system och digitaliserade välfärdstjänster var områden på nästa nivå. Nya områden (nivå 3) var systemlösningar med solet och platsens digitaliserade upplevelser, ett sätt att kombinera digitalisering och besöksnäring. I Region Värmland blev kopplingen mellan smart specialisering och ERUF ganska pragmatisk, de flesta ansökningar platsade i tematiskt mål 1 men det var möjligt att söka i tematiskt mål 3 också. Mot slutet av perioden gjordes en rapport "6 år med

smart specialisering" som jämförde regionens projekt med smarta specialiseringsstrategin. Projektportföljen var värd 1,2 miljarder och innehöll 401 projekt. Rapporten visade att projekten haft anknytning till 93 procent av förslagen, så kopplingen till smart specialisering i Värmland kan sägas vara stark även vad gäller ERUF-projekt.

Region Dalarna hade vid tiden för ERUF-perioden en strategi med fyra kunskapsområden och handlingsplaner fanns upprättade på respektive område. Den regionala företrädaren var inte med och fördelade insatser i den gångna ERUF-perioden, men anser att det är en utmaning med länets stora geografi och att länet behöver egen kompetens och möta företagen. Dalarna har i stor utsträckning förlitat sig på andra län när det gäller styrkeområden, som digitalisering i Gävleborg eller bioekonomi i Värmland, vilket har lett till ett vakuum av kompetens i Dalarna. Det är viktigt att skapa en egen regional närvaro och en stärkt förmåga att kunna omvandla innovation till handling. Det finns behov av en bättre samverkan mellan aktörer och en samverkan med högskolan. Ett exempel är att högskolans kompetens att bygga ur ett omsorgsperspektiv skulle kunna kombineras med ett ERUF-projekt som Byggdialogen, att olika aktörer kan ha olika funktioner och tillsammans kan omvandla till handling. Generellt har de flesta projekten i regionen bidragit till att höja kompetensen hos existerande företag, mer än att skapa nya entreprenörer.

I Region Värmland är förhoppningen att de regionala klustren ska ha koll på sin egen smarta specialisering, och ha en stor andel av projektportföljen. Regionen har skrivit avtal med klustren om basfinansiering och de ska i sin tur bjuda in andra aktörer. Klustren är vana att samverka, även mellan kluster och klusterledarna möts kollegialt. Men regionen är inte nöjd med uppföljningen, den behöver riggas organisatoriskt med en fungerande monitoreringsprocess. Man skulle behöva titta mer på vad projekten har bidragit till men sådan detaljkunskap har man inte haft. I den nya programperioden 2021–2027 finns det tydligare krav från ERUF att göra uppföljningar. Intervjuad regional företrädare menar att regionen bör vara mer involverad även om klustren hanterar uppföljning.

I Region Dalarna menar respondenten att det varit en begränsad återkoppling, inte så mycket involvering av aktörerna, men en viss förflyttning sägs ha skett. Det är viktigt att kunna följa vad som går bra och mindre bra, att skapa tillit och förtroende. Regionen behöver rigga uppföljningen på ett sätt så att man kan mäta effekten. I Region Dalarna hör respondenten från aktörer att projektet måste vara mycket intressant, måste träffa precis rätt, för att företagen ska delta. Det finns vissa aktörer som besöker företag och arbetar proaktivt, vilket skapar förtroende hos nya företag - det går inte att bjuda in via mejl. Just nu är det svårt att veta vad som händer med företagen på grund av pandemin. Troligen har de fått nya nätverk, åtminstone har satsningen på energikaféer och byggdialog varit medveten. I Byggdialogen har många företag varit med, det har varit uppskattat. Det finns planer på samverkan mellan projekt som Byggdialogen och Energikompetenscentrum, vissa satsningar kan kombineras och ha projekt tillsammans, annars kan det lätt bli "silos" kring projekten. Men det är komplicerat med samverkansprojekt och behövs plattformar där regionen kan följa upp utvecklingen.

Ett projekt, Gamification of Dalarna, beskrevs i en separat intervju med regionens ansvariga. Det är ett exempel på ett projekt som kombinerar digitalisering och besöksnäring. Regionen följer projektet genom lägesrapporter som beskriver

måluppfyllelse, horisontella kriterier, hållbarhet, hur bidrar projektet på kort och lång sikt, hur kan det landas och vem kan ta vid. Projektet är nyskapande och kan bidra till att besöksnäringens företag gradvis kan arbeta på nya sätt genom en nyutvecklad digital plattform.

3.3 Skåne-Blekinge

I det här avsnittet analyserar vi de investeringsprioriteringar som har gjorts i programområdet, de smarta specialiseringsstrategier som en av de ingående regionerna (Skåne) har och hur de relaterar till de specifika projekt som valts ut för den här rapporten. Slutligen kommenterar vi hur den regionala företrädaren har sett på insatserna inom ERUF och på kopplingen till smart specialisering.

3.3.1 Investeringsprioriteringar

Investeringsprioriteringar i Skåne-Blekinge inom tematiskt mål 1, 3 och 4 har gjorts enligt det operativa programmet.⁹ Tabell 23–25 visar programområdets huvudsakliga inriktning inom varje tematiskt mål. Då antalet punkter är mycket stort visas ett urval av dessa.

Tabell 23: Huvudsaklig inriktning för tematiskt mål 1 i Skåne-Blekinge med bäring på entreprenörskap

Tematiskt mål 1
<ul style="list-style-type: none"> • Satsningar för att utveckla arenor för innovation och ökad samverkan mellan parter i innovationskedjan • Satsningar för utmaningsdriven innovation som stärker både region och näringsliv • Satsningar för att utveckla kluster mot öppna innovationsarenor • Satsningar som främjar socialt entreprenörskap, d.v.s. projekt som med affärsmässiga metoder stödjer innovativa lösningar på samhällsproblem som inkluderar flera parter. • Utveckla modeller och genomföra satsningar för att skapa efterfrågestyrd innovation. • Utveckla miljödriven innovation för att lösa samhällsutmaningar. • Utveckla nya och etablerade former av användande av kunskap samt kunskaps- och tekniköverföring som leder till kommersialisering. • Satsningar för att skapa snabbare innovationsprocesser med flera parter och kompetenser • Satsningar för att stärka det regionala näringslivets möjligheter att använda forskningsinfrastruktur likt ESS och MAX IV. • Främja modeller, kunskap och metoder för behovsstyrd och marknadsnära utveckling och innovation. • Satsningar som möjliggör värdeskapande relationer internationellt för näringslivets behov av nya marknader och kapacitet till innovation, särskilt inom prioriterade strategiska innovationsområden. • Satsningar som stärker näringslivets relationer och samverkan med kunskapsintensiva miljöer för snabbare kommersialisering. • Satsningar för att utveckla modeller för hållbar och innovationsorienterad produkt- och processutveckling • Satsningar för att utveckla olika typer av systemlösningar som kan vara kommersialiserbara internationellt • Stödja kapaciteten för SMF att delta i tillväxt- och innovationsprocesser.

⁹ Programme 2014SE16RFOP001 8 0 sv.pdf (tillvaxtverket.se)

Tabell 24: Huvudsaklig inriktning för tematiskt mål 3 i Skåne-Blekinge med bäring på entreprenörskap

Tematiskt mål 3
<ul style="list-style-type: none"> • Marknadsetablering och företagsutveckling. • Initiativ som stärker och utvecklar entreprenöriellt ledarskap. • Skapande och utveckling av lokala mötesplatser för entreprenörer och inkubationsmiljöer för nya och/eller mindre företag. • Initiativ som sammanlänkar entreprenörskaps- och innovationsinsatser. • Initiativ som syftar till att fler väljer att utöva sitt entreprenörskap i Skåne-Blekinge • Initiativ som verkar för att entreprenörer och deras idéer visas upp och syns • Satsningar som utvecklar befintliga modeller samt kompletterande finansieringslösningar för SMF utifrån regionens förutsättningar. • Satsningar för finansiering av affärsidéer i tidigt skede. • Satsningar för att öka det regionala utbudet av ägarkapital • Satsningar för att utveckla privata finansieringslösningar för sociala investeringar till exempel via offentlig/privata partnerskap • Satsningar för utveckling av former och modeller för investeringsmöjligheter som bidrar till kortare ledtider • Stödja modeller för mikrofinansiering för att främja socialt företagande och sociala innovationer. • Stödja modeller för gräsrotsfinansiering (crowdfunding) • Satsningar som konkret stärker SMFs internationaliseringsgrad och kapacitet att växa internationellt. • Satsningar riktade till små och medelstora företag som stödjer deras möjligheter att växa, effektiviseras och utvecklas. • Satsningar/modeller för att mäkla forskning och kunskap mellan privat sektor och akademi. • Satsningar som stärker SMFs möjligheter att leverera varor och tjänster till större investeringar till exempel MAX IV, ESS, Fehmarn Bält. • Satsningar som stärker SMFs vilja och förmåga att växa och bidra till miljödriven och hållbar tillväxt. • Insatser som bidrar till fler snabbväxande företag • Insatser som syftar till företagsutveckling exempelvis genom mentorskap, coachning och praktik. • Modeller som syftar till att effektivisera stödsystemet för målgruppen SMF i tillväxtfas. • Satsningar som kompetensutvecklar SMF inom till exempel export-, sälj-, produkt-, process- och marknadsutveckling. • Satsningar för att utveckla hållbara affärsmodeller som svarar på miljöutmaningar och nya lösningar med minimal miljöpåverkan. • Stödja kapaciteten för SMF att delta i tillväxt- och innovationsprocesser, särskilt inom prioriterade områden

Tabell 25: Huvudsaklig inriktning för tematiskt mål 4 i Skåne-Blekinge med bäring på entreprenörskap

Tematiskt mål 4
<ul style="list-style-type: none">• Satsningar som skapar fler arbetstillfällen inom energiteknikbranschen och i övrigt inom området koldioxidsnål ekonomi• Satsningar som utvecklar, testar och demonstrerar nyskapande koldioxidsnål teknologi/ lösningar/ produkter i egen verksamhet eller i kundledet.• Satsningar som utvecklar koldioxidsnåla logistiksystem och en sammankopplad och standardiserad energiförsörjning till transportsektorn.• Insatser för att utveckla lokala energieffektiva produktions- och distributionssystem för varor.• Insatser för energieffektivisering av fastighetsbestånd.• Insatser för att utveckla system och modeller för att återanvända, utnyttja och återvinna resurser, inklusive överskottsenergi.• Satsningar som bidrar till att fler produkter hyrs/leasas ut och är konstruerade för längre användning, återanvändning, isärtagning och renovering.• Satsningar som bidrar till effektivare och smartare lagring av energi.• Flödesanalyser för att utveckla effektivare transportsystem som bidrar till lägre koldioxidutsläpp från transportnätet.• Satsningar som bidrar till energieffektivisering av fastighetsbestånd inkl. nybyggnation, vilket handlar om demonstration av t.ex. nybyggnation av passivhus och plushus.

3.3.2 Smart specialisering

I Skånes regionala utvecklingsstrategi *Det öppna Skåne 2030* presenteras tre prioriterade styrkeområden för smart specialisering. I Blekinges strategi *Attraktiva Blekinge Blekingestrategin 2014–2020* presenteras inte specifika områden för smart specialisering, däremot identifieras fyra övergripande insatsområden som ska främjas: bilden av det attraktiva Blekinge, livskvalitet, arbetsliv och tillgänglighet. Se sammanställning av prioriterade fokusområden i Skåne-Blekinge, Skåne och Blekinge i Tabell 26.

Det finns ingen övergripande strategi för Skåne-Blekinge, däremot har gemensamma områden identifierats utifrån regionernas strategier.

Tabell 26; Fokusområden för smart specialisering i Norra Mellansverige, Värmland, Dalarna och Gävleborg

Norra Mellansverige	Skåne	Blekinge
Smart materials	Smarta material	
Smart and sustainable cities	Smarta hållbara städer	Livskvalitet: <ul style="list-style-type: none"> • Attraktiv boendemiljö, samhällsservice och god folkhälsa • Miljö och klimat • Arbetsliv: • Miljö-, energi- och klimatsmart näringsliv
Health	Personlig hälsa	Livskvalitet: <ul style="list-style-type: none"> • Livskvalitet för alla • Attraktiv boendemiljö, samhällsservice och god folkhälsa • Goda livsvillkor
-	-	Bilden av attraktiva Blekinge
-	-	Tillgänglighet

Källa: Tillväxtverket (2020) Smart specialisation in Sweden; Det öppna Skåne 2030; Attraktiva Blekinge Blekingestrategin 2014–2020.

I utvärderingen fokuserar vi på fem projekt i Skåne-Blekinge som genomförs inom ramen för prioriteringarna *smart materials*, *health* och *smart & sustainable cities*, se Tabell 27.

Tabell 27: Urval av projekt per smart specialiseringsprioritet i Skåne-Blekinge

Övergripande prioritet	Urval projekt
Smart materials	<ul style="list-style-type: none"> • Materials Business Center 2 (TM1) • Smart produktion i tillverkande bearbetande företag (TM3)
Health	<ul style="list-style-type: none"> • Southern Sweden Going Global (TM3) • DIDEC (TM1)
Smart & sustainable cities	<ul style="list-style-type: none"> • Elbilslandet Syd (TM4)

3.3.3 Regionala företrädares bild av insatserna

Region Skåne hade vid tiden för programperiodens början inte något riktig integration mellan länets smarta specialisering och ERUF 2014–2020. Prioriterade områden var Personlig hälsa, hållbara städer och, smarta material. Nu inför nästa programperiod finns det mer integrering. När det gäller de fyra projekt som valts ut känner respondenten inte till dem mer än något av dem till namnet och var inte involverad under den föregående programperioden. Projekten läggs oftast ut på en annan aktör då de inte är lämpade på regionen att projektleda projekten själva.

Sättet att se till att projekt ligger inom områdena som regionen vill satsa på sker genom regionala samråd. När det gäller entreprenörskap är detta en viktig del i projekten.

Projekt som riktar sig till entreprenörskap, eller företag kan vara sådant som kopplar till gröna frågor, innovationsprojekt, att kunna testa något. Själva entreprenörskapsdelen handlar om affärsmodeller, riskkapital, affärsutveckling och förutsättningar hos SMF.

Vissa företag behöver riskkapital. Vissa saker kan vara relevanta för en bredd av företag, göra en grön omställning, digitalisering. Effekterna bör ses på en hel population av företag som segmenterats utifrån behov.

Effekterna av projekten beror mycket på hur man ställer kraven i ansökningarna och vilka effekter som projekten förväntas ge. Att företagare får nya nätverk kan vara en del, detta är vanligare när det gäller export, innovation och samverkansforskning.

Övergripande vill regionen ha ett konkurrenskraftigt främjandesystem för företag i regionen, så att de kan få hjälp. Om någon insats saknas kan man fylla det, men även fortsätta med det som finns. Om man ser till målen med smart specialisering så är innovationsmiljöer en del och främjarsystemet en del. Innovationsmiljöer kan vara en del av en stad, innehålla testmiljöer mm. Främjarsystemet handlar mer om inkubation, affärsrådgivning och riskkapital.

4. Effekter inom tematiskt mål 1

I det här kapitlet redogör vi för vilka projekt som har analyserats inom tematiskt mål 1 och för de huvudsakliga effekterna på individ- och företagsnivå. Vi kommenterar även kortfattat vad projektens slutrapporter anger som projektens bidrag, vi gör en kontrafaktisk analys och belyser det regionala perspektivet. Slutligen gör vi en sammanfattande bedömning av de effekter som vi har kunnat identifiera inom tematiskt mål 1. Analysen bygger på enkätundersökning och intervjuer med deltagande företag samt på intervjuer med regionala företrädare.

4.1 Vi analyserar sex projekt inom tematiskt mål 1

Inom tematiskt mål 1 analyserar vi totalt sex projekt i de tre programområdena, se sammanställning i Tabell 28. Projekten görs inom de smarta specialiseringsområden Life science och hälsa, turism, smarta material och energieffektivisering. De är strategiskt viktiga projekt inom tematiskt mål 1 då de innehåller element som är tänkta att stärka innovation i företag genom att skapa plattformar som underlättar samspel mellan forskning, näringsliv och offentliga aktörer. Vi har skickat en enkät till totalt 128 företag som deltagit i dessa projekt. 28 företag svarade på enkäten vilket motsvarar en svarsfrekvens på 22 procent.

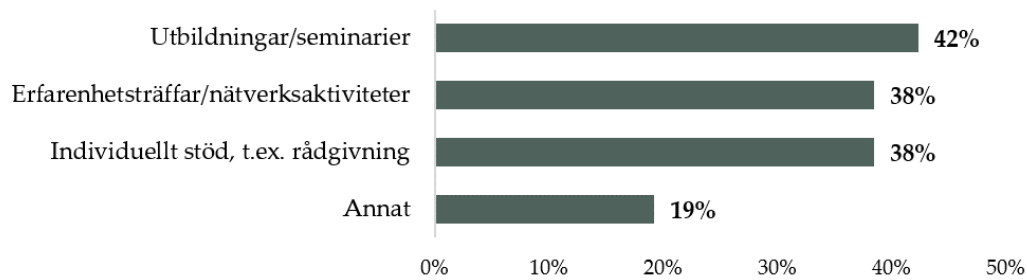
Tabell 28: Projekt som analyseras i programområdena inom ramen för tematiskt mål 1

Program-område	Projekt	Beskrivning	Område smart specialisering
Övre Norrland	Samverkansmiljö Vård och omsorg i hemmet 6 361 458 kr, Luleå Tekniska Universitet	Projektets övergripande mål är att öka samverkan mellan SMF, vård- och omsorgsverksamhet, brukare och patienter samt forskare i syfte att utveckla innovativa behovsdrivna produkter för vård- och omsorgsmarknadens behov.	Life science & health
Norra Mellan-sverige	Gamification of Dalarna – Steg 1 6 000 000 kr, Visit Dalarna AB	Projektets övergripande mål är att skapa långsiktigt hållbar besöksnäring och nya växande företag inom segmentet besök/spel. Detta genom att etablera en teknisk plattform för gamifiering av upplevelser där social innovation och samhällsutmaningar används som drivkrafter.	Tourism
	Platsbaserade digitala upplevelser 2 395 338 kr, Karlstads Universitet	Projektet syftar till att driva en kunskapsutveckling och platsbaserade digitala upplevelser och tillsammans med företag från besöksnäring och IKT öka besöksnäringens företagens innovationsförmåga och konkurrenskraft.	
	Klimatsmart innovation 6 209 150 kr, The Paper Province ekonomisk förening	Projektets övergripande mål är att säkerställa en hållbar och långsiktig regional plattform för innovation och utveckling inom skogsbaserade värdekedjor som en förutsättning för tillväxt och innovationskraft för basindustrins företag.	Energy efficiency
Skåne-Blekinge	DIDEC (Digital innovation för demensvård) 2 908 005 kr, Perstorps kommun	Projektet ska genom förbättrad metodik för samskapande och utmaningsdriven innovation inom demensvården öka tillväxt, innovations- och konkurrenskraft i Life Science SMF inriktade mot tekniklösningar för demensvård.	Health
	Materials business center 2 4 645 446 kr, Innovation in Skåne AB	Projektet har som övergripande mål att bygga ett näringslivskluster kring materialutveckling. Syftet är att främja framväxten av ett dynamiskt ekosystem av etablerad industri, uppstartsbolag och forskningsinstitut i Skåne och Blekinge.	Smart materials

4.2 Flest företag har deltagit i utbildningar eller seminarier

Flest företag (42 procent) svarar att de har deltagit i utbildningar eller seminarier inom ramen för projekten. Näst flest företag (38 procent) uppger att de har varit med i erfarenhetsträffar och nätverksaktiviteter eller fått individuellt stöd som till exempel rådgivning. Det finns vissa skillnader mellan smart specialiseringsområdena, exempelvis har fler företag som deltagit i projekt inom ramen för Life science & health deltagit i individuellt stöd och erfarenhetsträffar jämfört med utbildningar och seminarier, se Bilaga 4. Andra aktiviteter som deltagare har medverkat i är exempelvis workshops och stöd vid upphandling av internationella konsulttjänster. Företag som deltagit i Skåne (storstadsområde) har i något högre utsträckning deltagit i individuellt stöd och erfarenhetsträffar (40 procent) jämfört med övriga regioner.

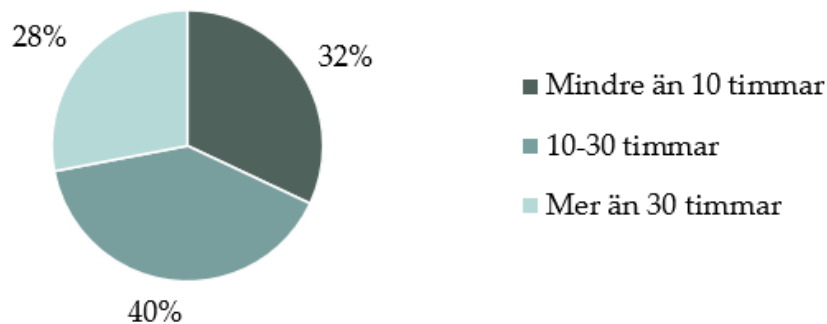
Figur 2: Vilka typer av aktiviteter har företagen deltagit i? (n = 26)

Drygt hälften av respondenterna uppger att både de själva och andra i företaget har deltagit i projektens insatser. Knappt hälften uppger alltså att endast de själva har deltagit. I Skåne (storstadsområde) har procentuellt fler företag haft fler än en deltagare jämfört med övriga regioner. I Övre Norrland har endast en person från samtliga företag deltagit. Flest respondenter (40 procent) uppger att de har lagt mellan 10 och 30 timmar på deltagande i projektens aktiviteter, se.

Det kan jämföras med 32 procent som uppger att de har deltagit i mindre än 10 timmar och resterande 28 procent som har lagt mer än 30 timmar på projektdeltagandet. Totalt 68 procent av företagen som svarat på enkäten uppger att de har lagt minst tio timmar på att delta i projektet. Ramboll bedömer att nedlagd tid och typ av insats är faktorer som kan kopplas till hur troligt det är att projekten har lett till effekter på företagare och företag och tar med dessa faktorer i värderingen av effekterna, se avsnitt 4.6.

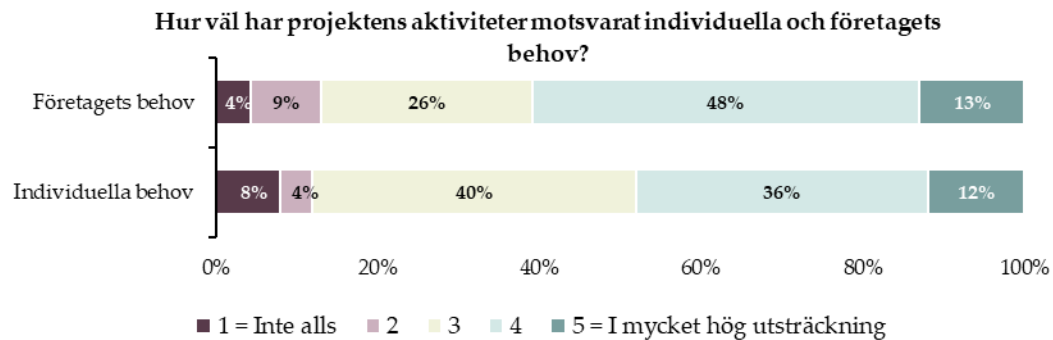
Figur 3: Hur många timmar har företagen lagt på projektens aktiviteter? (n = 25)

4.2.1 Flera upplever att aktiviteterna motsvarat företagets behov

Majoriteten av respondenterna (61 procent) uppger att aktiviteterna har motsvarat företagets behov i hög eller mycket hög utsträckning, se Figur 4. Andelen är något lägre när det gäller hur aktiviteterna motsvarat deltagarnas egna personliga behov, där 48 procent av respondenterna angett att de motsvarat deras behov i hög eller mycket hög utsträckning.

Figur 4: Hur väl har TM1-projektens aktiviteter motsvarat individernas och företagets behov? (n = 23–25)

Anmärkning: Antalet respondenter på individuella behov är 25 och på företagets behov är 23.

Det finns vissa skillnader mellan respondenter i de olika smarta specialiseringsområdena. Exempelvis uppger procentuellt fler respondenter som deltagit inom ramen för energy efficiency och life science & health att projekten motsvarat deras individuella behov i hög eller mycket hög utsträckning (80 procent och 60 procent respektive). Se Bilaga 2 för mer information om hur effekterna skiljer sig mellan de smarta specialiseringsområdena.

Nedan följer några reflektioner från företagen om hur projektet har motsvarat individens och företagets behov:

- "Det är nog svårt att hitta en nivå som är rätt för alla inblandade om man har olika förkunskaper om Gamification. Å andra sidan är det en bra plattform för att nätverka."
Medelstort kulturföretag som deltagit i projekt inom ramen för tourism i Norra Mellansverige
- "Fantastisk. Flera aktiviteter som höjt nivån och gjort oss mer attraktiva."
Mikro tillverkningsföretag som deltagit i projekt inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige

- "Gav oss nya idéer och kunskap. Kommer ha nytta av i framtiden... Projektet har verkligen gjort skillnad. Man behöver ju hitta motiv för att genomföra satsningar i företaget och projektet var ett bra forum för att hitta dessa motiv."
Litet tillverkningsföretag som deltagit i projekt inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige
- "Bara att det finns ett initiativ som heter materials/business är stöttande. Jag har känt mig ganska ensam inom det området inom min bransch."
Mikroföretag inom avlopp, avfall, el & vatten som deltagit i projekt inom ramen för smart materials i Skåne-Blekinge
- "Sådana här träffar, alltid ger de någonting. Men föreläsaren var inte så passande för en tillverkare och det var inte läge för spontana diskussioner."
Soloföretag inom bygg-, design- & inredningsverksamhet som deltagit i projekt inom ramen för life science & health i Övre Norrland

4.2.2 Det finns behov av ökad uppföljning och stöd

Några företag uppger att de ser behov av att projekten ger utrymme för ökad uppföljning och stöd vid nästa steg i arbetet, till exempel genom att ha en tydlig tanke eller vision kring hur företagen kan agera vid lyckade eller misslyckade resultat.

Ett företag uppger att de gärna hade deltagit mer aktivt, men eftersom projektet inte gav möjlighet till finansiering av företagets nedlagda tid avstod de från att medverka i den utsträckning som de önskade.

I intervju uppger en företagare att denne hade önskat mer stöd från projektet i kontaktskapandet med stora offentliga inköpare och i försäljningsarbetet gentemot dessa potentiella storkunder. Respondenten upplevde det som svårt att komma i kontakt med rätt personer och hade velat ha hjälp med detta genom projektet och det står inte klart om detta kunde förväntas av deltagare i det aktuella projektet.

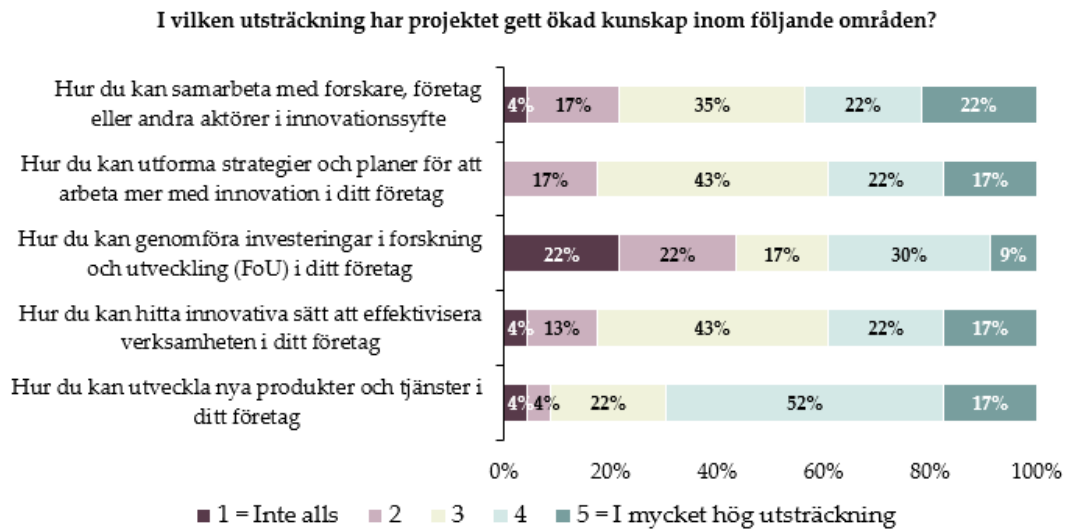
4.3 Effekter på individnivå

På individnivå har projekten inom tematiskt mål 1 framför allt bidragit till ökade kunskaper om hur individerna kan utveckla nya produkter och tjänster. Flera uppger att de även har fått ökade insikter om marknader och hur de kan utveckla sina produkter för att nå dessa marknader.

4.3.1 Individer har främst fått ökade kunskaper om hur de kan utveckla nya produkter och tjänster

Majoriteten respondenter (69 procent) uppger att de genom projekten har fått ökade kunskaper om hur de kan utveckla nya produkter och tjänster i sitt företag i hög eller mycket hög utsträckning, se Figur 5. Cirka 22 procent av respondenterna uppger att de inte alls anser att de har fått ökade kunskaper om hur de kan genomföra investeringar i forskning och utveckling i sitt företag.

Figur 5: Områden som deltagande individer har ökat sina kunskaper inom till följd av TM1-projekten (n = 23)

4.3.2 Flera har fått insikter om relevanta marknader

Flera respondenter i enkäter och intervjuer uppger att de genom projekten har fått ökade insikter om relevanta marknader och hur de kan utveckla sina produkter för att nå dessa marknader.

- "Mer uppfattning och insyn i den svenska marknaden inom vårt område"
Mikro IT-företag som deltagit i projekt inom ramen för health i Skåne-Blekinge
- "Vi har fått ökade insikter till att somatiska kliniker inom sjukhus är en potentiell målgrupp för oss. Vi har också fått ökad förståelse kring deras behov och utmaningar, främst kring fallolyckor"
Litet forskningsföretag som deltagit i projekt inom ramen för life science & health i Övre Norrland
- "Vi har fått ökade kunskaper om koppling mellan marknadskunskap och produktförbättringar för specifika marknader"
Litet PR-företag som deltagit i projekt inom ramen för tourism i Norra Mellansverige

4.4 Effekter på företagsnivå

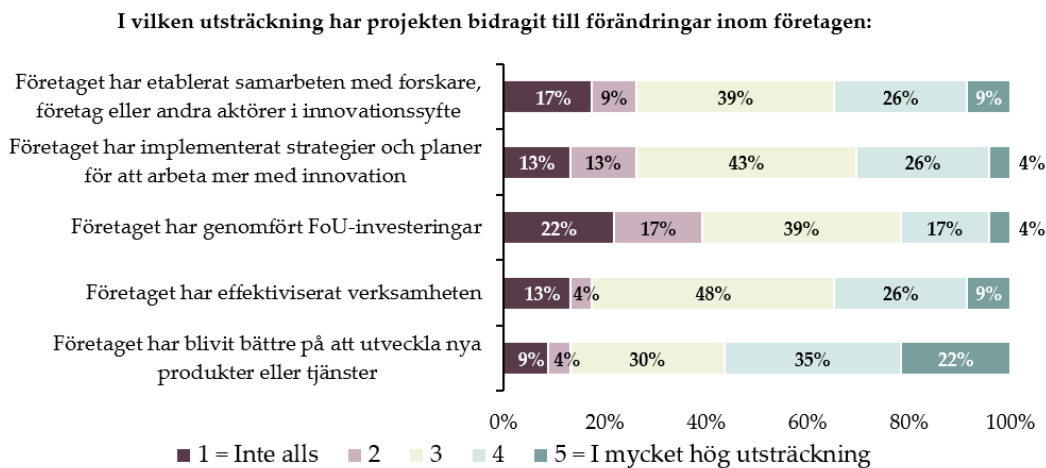
På företagsnivå har projekten inom tematiskt mål 1 framför allt bidragit till att företagen har blivit bättre på att utveckla nya produkter och tjänster. Flera uppger att den viktigaste förändringen handlar om affärs- och innovationsutveckling, till exempel genom ökad digitalisering, bättre riskanalyser och ökade kreativa processer och innovationsmetoder. Några företag har även ökat sina kontaktnät och samarbeten till följd av projekten.

4.4.1 Företagen har blivit bättre på att utveckla nya produkter och tjänster

Flest respondenter (57 procent) uppger att projekten har bidragit till att deras företag har blivit bättre på att utveckla nya produkter eller tjänster, se Figur 6. Bland övriga förändringar ser vi att andelen som anger att en förändring skett i mycket hög utsträckning är relativt låg, mellan 4 och 9 procent. Kunskapen har enligt avsnitt 4.3.1

ökat på dessa områden, medan den konkreta förändringen i företaget alltså är relativt liten, vilket kan bero på att det krävs tid och resurser för förändring även om kunskap har kunnat tillföras.

Figur 6: Områden som TM1-projekten bidragit till förändringar i deltagande företag (n = 23)

Andra förändringar som företagen uppger är exempelvis att de fått kontakt med kunder i en ny del av landet, samt en bättre förståelse om samspelet kring idé, aktörer, forskare och finansieringsbehov.

Av slutrapporterna framgår det att projekten i flera fall har medverkat till att stärka de deltagande företagens affärsutveckling och att man har bidragit till utvecklingen av nya produkter och tjänster. Detta har bland annat skett genom etablering av olika test- och demonstrationsmiljöer, utveckling av en teknisk plattform för digitala upplevelser eller genom en explorativ metod som uppges ha inspirerat deltagarna till innovationer. En annan återkommande effekt i slutrapporterna är, i linje med företagens svar i enkät och intervjuer, stärkt samverkan mellan involverade företag, offentliga aktörer och forskare.

4.4.2 Viktigaste förändringen i företaget är ökad affärs- och innovationsutveckling

Flera respondenter uppger att den viktigaste förändringen i företaget handlar om ökad affärs- och innovationsutveckling på flera sätt, till exempel genom ökad digitalisering, bättre riskanalyser och ökade kreativa processer och innovationsmetoder. Andra viktiga förändringar som några respondenter uppger att projekten bidragit till i företagen är bland annat ökade kontaktnät och samarbeten. Nedan följer några reflektioner från företagen om vad de ser som den viktigaste förändringen i företaget som projekten bidragit till:

Affärs- och innovationsutveckling

Flera företag (58 procent) uppger att projekten har bidragit till affärs- och innovationsutveckling i deras företag. Till exempel har några företag ökat sin grad av digitalisering, förbättrat sin IT-strategi, integrerat data med andra företag, blivit bättre på riskanalyser och närmat sig marknaden.

- "Vi har utvecklat och förfinat våra egna kreativa processer och innovationsmetoder samt blivit bättre på att kommunicera till kunder hur vi jobbar."
Litet företag inom reklam & PR som deltagit i projekt inom ramen för tourism i Norra Mellansverige.
- "Projektet gav oss rätt förutsättningar för att gå vidare med UL-certifiering. Utan konsulttjänst hade det varit oöverstigligt för oss under den period av pandemi som rådde. Nu när covid släpper greppet om vårt bolag är vi redo att sparka igång UL-certifieringen (redan beställt) och därmed mycket kortare väg till lansering av produkten i USA."
Litet tillverkningsföretag som deltagit i projekt inom ramen för smart materials i Skåne-Blekinge.
- "Vi håller på med att integrera information mellan oss som verktygsleverantör och sågverken. Vi har haft tankar på detta sedan innan projektet, men det måste tajma med övriga aktörer. Projektet bekräftade att det var värt att satsa pengarna på just detta."
Litet tillverkningsföretag som deltagit i projekt inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige.

Ökat kontaktnät och samarbeten

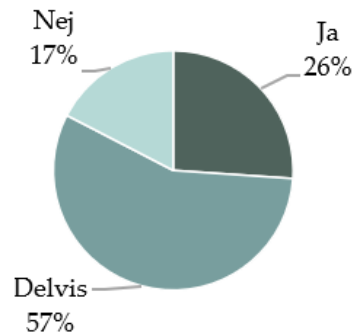
Några företag (21 procent) uppger att projekten har bidragit till ökat kontaktnät och samarbeten.

- "Viktigt kontaktnät med relevanta personer inom området vi avser utveckla samt inhämtning av viktiga kunskaper och erfarenheter som vi hade svårt att nå med motsvarande insats utan stöd."
Mikro tillverkningsföretag som deltagit i projekt inom ramen för smart materials i Skåne-Blekinge.
- "Det var möjligt att knyta nya kontakter med andra som vill syssla med angränsade teman."
Medelstort kultur företag som deltagit i projekt inom ramen för tourism i Norra Mellansverige
- "Det krävs gemensamma tillfällen där man kan diskutera och det inte är kund-leverantörsförhållande mellan företagen. Projekt som detta kan bidra med forum för sådant utbyte. Många gånger blir en sådan sak inte en omedelbar produkt, men man får möjlighet att utbyta erfarenheter och hitta gemensam nytta i möjliga satsningar."
Litet tillverkningsföretag som deltagit i projekt inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige.

4.4.3 Förändringen hade delvis skett oavsett projektet

Majoriteten av respondenterna (57 procent) uppger att den förändring som skett i företaget efter att de deltagit i projektet delvis skulle ha skett oavsett deltagande i projektet, se Figur 7. 26 procent anser att förändringen skulle ha skett oavsett om de deltagit i projektet. Endast 17 procent uppger att förändringen inte skulle ha skett om de inte deltagit i projektet.

Figur 7: Skulle förändringen ha skett oavsett deltagande i projekten? (n = 23)

Fördelningen skiljer sig beroende på hur mycket tid som respondenterna lagt på att delta i projektet. Knappt hälften (43 procent) av respondenterna som deltagit mindre än 10 timmar uppger att förändringen hade skett oavsett deltagandet i projektet, övriga anger att förändringen delvis skett ändå. Samtidigt uppger cirka en tredjedel (33 procent) av respondenterna som deltagit mer än 30 timmar att förändringen inte hade skett om de inte deltagit i projektet. Se Bilaga 4 för närmare beskrivning av hur effekterna skiljer sig mellan företagare som lagt mer eller mindre timmar i projektdeltagande.

4.5 Effekter på regional nivå

Rapportens kapitel tre visar hur de berörda regionerna inom varje programområde i olika hög utsträckning har knutit ERUF-projekten till sina smarta specialiseringsstrategier. De sex projekt som sammantaget är en del av rapportens analys inom tematiskt mål 1 kan alla kopplas till fokusområden i regionerna, d v s de ligger inom de områden som regionen säger sig prioritera.

Projekten är olika väl kända av de regionala företrädarna inom smart specialisering. Regionerna har också valt olika sätt att styra och samordna sina projekt på när det gäller smart specialisering. I Värmland är det exempelvis de regionala klusterorganisationerna som har den nära kopplingen till aktörer som driver olika projekt och regionen har kännedom om projekten i andra hand, d v s regionen vet hur klusterorganisationen har arbetat och om man har fått problem med att genomföra insatserna, vilket delvis varit fallet med de platsbaserade digitala upplevelserna. I Skåne var projekten inte kända av regionens företrädare för smart specialisering på någon detaljerad nivå, något som skulle ändras till innevarande programperiod. I Dalarna var det ett projekt som styrdes separat, med en regional företrädare som hade speciell insikt i projektet (Gamification of Dalarna). Detta projekt som var känt på detaljnivå, med en beskrivning av workshops och pilotprojekt som genomförts i en nyutvecklad digital plattform och en kännedom om uppnådda effekter - pandemin hade varit försvårande faktor men steg i utvecklingen hade ändå kunnat tas.

Sammantaget bedömer Ramboll att kännedomen om de enskilda projekten och deras koppling till smart specialisering har varit låg inom tematiskt mål 1. Den regionala prioriteringen av projekt kan ha fungerat relativt väl sett till utpekade styrkeområden och företagen i projekten kan ha upplevt effekter, även om de inte känt till regionens smarta specialiseringsstrategi. Men uppföljningen av projekten kopplat till smart specialisering är svag, både enskilda projekt och portföljen av projekt inom ett styrkeområde. Dalarna

och Värmland vill exempelvis båda rigga en bättre regional uppföljning, vilket beskrivits ovan i kapitel 3. Där beskrivs också att det varit svårt att skapa synergieffekter och att det kan skapas silos kring enskilda projekt. Att kunskapsnivån är låg om projekten hos regionens företrädare för smart specialisering gör att synergieffekter mellan projekt blir svårare att skapa, något som Värmland försöker hantera genom sina klusterorganisationer och Dalarna funderar på hur det kan göras mellan två projekt (inom ett annat tematiskt mål).

Ramboll påpekar i det här sammanhanget att det mycket väl kan finnas en god styrning och samordning av ERUF-projekt i regionen - men att regionala företrädare som arbetar med smart specialisering inte har kännedom och uppföljningsverktyg för att åstadkomma synergierna. Det ser ut som om integreringen av ERUF och smart specialisering kommer att förbättras under innevarande programperiod, särskilt i Skåne.

4.6 Sammanfattande bedömning av effekterna inom tematiskt mål 1

Sex projekt har analyserats inom tematiskt mål 1 och anses i slutrapporterna ha bidragit till de deltagande företagens affärsutveckling och utveckling av nya produkter och tjänster. Detta har bland annat skett genom etablering av olika test- och demonstrationsmiljöer, utveckling av en teknisk plattform för digitala upplevelser eller genom att inspirera deltagarna till innovationer. Återkommande är att projekten uppges ha stärkt samverkan mellan involverade företag, offentliga aktörer och forskare.

Data från enkäter och intervjuer visar att företag och företagare har kunnat rapportera positiva effekter som projektet har bidragit till. Majoriteten av respondenterna i enkäten (61 procent) uppger att aktiviteterna har motsvarat företagets behov i hög eller mycket hög utsträckning och något färre (48 procent) att aktiviteterna motsvarat deltagarnas egna personliga behov på denna nivå. Bland de detaljerade svaren kan nämnas att respondenten hittat plattform för nätverkande, aktiviteterna har ökat företagets attraktivitet, hjälp att hitta motiv för att verkligen göra en satsning inom företaget och att känna sig mindre ensam i sin bransch.

På individnivå har projekten inom tematiskt mål 1 framför allt bidragit till ökade kunskaper om hur individerna kan utveckla nya produkter och tjänster. Flera uppger att de även har fått ökade insikter om marknader och målgrupper, samt hur de kan utveckla sina produkter för att nå dessa marknader.

På företagsnivå har projekten inom tematiskt mål 1 framför allt bidragit till att företagen har blivit bättre på att utveckla nya produkter och tjänster, främst genom affärs- och innovationsutveckling, till exempel genom ökad digitalisering, bättre riskanalyser och ökade kreativa processer och innovationsmetoder. Några företag har även ökat sina kontaktnät och samarbeten till följd av projekten. De olika kunskaper som företagen har tillgodogjort sig är ofta inte omsatta i praktiken, vilket kan vara en fråga om tid och resurser.

En stor andel, 74 procent, av respondenterna anser att effekterna helt eller delvis beror av projektet. 68 procent av respondenterna har lagt minst 10 timmar på deltagande. De vanligaste insatstyperna har varit utbildningar, seminarier, erfarenhetsträffar, nätverksaktiviteter och individuellt stöd som till exempel rådgivning. Drygt hälften

uppges att fler än en person från företaget har deltagit. Ramboll bedömer att effekterna som beskrivits ofta kan hänföras till projekten, men noterar att olika kunskaper som företagarna har tillgodogjort sig som individer inte alltid omsatts i praktiken i företaget, vilket kan vara en fråga om tid och resurser. I Bilaga 4 jämförs de angivna förändringarna i företagen med olika insatstyper och högst effekt ser individuell rådgivning ut att ha haft, minst effekt ser utbildningar och seminarier ut att ha haft.

Bland det som eftersöks utöver dessa effekter är att projekten ger utrymme för ökad uppföljning och stöd vid nästa steg i arbetet, att få möjlighet till finansiering av företagets nedlagda tid och i ett fall mer stöd från projektet med en specifik kontakt som företaget behövde. Tidigare utvärdering av projekt inom tematiskt mål 1¹⁰ har pekat på att projekt ofta utformas så att effekter först kan nås efter en längre tid och att flera insatser krävs för att företagen ska kunna realisera effekterna. De önskemål som deltagarna presenterar uttrycker ett sådant behov av fler insatser för att nå effekt.

Regionerna har generellt en låg kännedom om de enskilda projekten. I storstadslänet (Skåne) är kännedomen om individuella projekt liten, i Dalarna fanns den mer på djupet i ett enskilt projekt där styrningen var delegerad till en medarbetare. I Värmland har klusterorganisationer i regionen den detaljerade kännedomen och har ett slags utvecklingsansvar också för det som händer inom ERUF-projekt. Regionerna hade tankar om bättre uppföljning av projekt, samordning mellan närliggande projekt och strategier för att hantera styrning av projekt genom klusterorganisationer. En bättre integrering av ERUF och smart specialisering är att vänta under innevarande programperiod.

¹⁰ Ramboll. (2018) *Utvärdering av nio program Regionala utvecklingsfonden, tematiskt mål 1. Delrapport 2 om målet Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation*. Utvärdering beställd av Tillväxtverket.

5. Effekter inom tematiskt mål 3

I det här kapitlet redogör vi för vilka projekt som har analyserats inom tematiskt mål 3 och för de huvudsakliga effekterna på individ- och företagsnivå. Vi kommenterar slutrapporterna, den kontrafaktiska analysen och det regionala perspektivet. Slutligen gör vi en sammanfattande bedömning av de effekter som vi har kunnat bedöma inom tematiskt mål 3. Analysen bygger på enkätundersökning och intervjuer med deltagande företag samt på intervjuer med regionala företrädare.

5.1 Vi analyserar sex projekt inom tematiskt mål 3

Inom tematiskt mål 3 analyserar vi totalt sex projekt i de tre programområdena, se sammanställning i Tabell 29. Projekten görs inom de smarta specialiseringsområdena Life science och hälsa, turism och upplevelseekonomi, samt smarta material. De är strategiskt viktiga för tematiskt mål 3 då de fokuserar på ökad konkurrenskraft och tillväxt hos SMF genom stöd i affärsutveckling och internationalisering. Vi har skickat en enkät rörande dessa projekt till totalt 215 respondenter, med en svarsfrekvens på 34 procent.

Tabell 29: Projekt som analyseras i programområdena inom ramen för tematiskt mål 3

Programområde	Projekt	Beskrivning	Område smart specialisering
Övre Norrland	Hållbar inkubation och acceleration av Life science idéer (HIBA) 18 136 224 kr, Umeå Biotech Incubator AB	Projektets övergripande mål är att andelen arbetstillfällen inom den privata Life Science sektorn har ökat med 20 % i regionen om 10 år, antalet Life Science företag har ökat med 20 % och antalet inflyttade och hemvändare inom sektorn har ökat med 10 %.	Life science & health
	Testplattform X 6 284 640 kr, Uminova Expression AB	Projektets övergripande mål är att plattformen är en etablerad verksamhet och står som modell för hur man tillgodoser de behov, drivkrafter och utmaningar som nya och befintliga KKN ¹¹ -företag har. Projektet ska bidra till att fler företag inom KKN startas och att existerande KKN-företag växer.	Experience economy
	Krenova III 4 670 000 kr, Västerbottens läns landsting	Projektets mål är att främja utvecklingen av nya företag och stärka befintligt företagande i KKN i Övre Norrland genom att utveckla en regional affärsstödande struktur.	
Norra Mellansverige	Hållbar besöksnäring i Värmland 4 975 000 kr, Visit Värmland ek. för.	Projektets övergripande mål är att öka omsättningen och sysselsättningen med mer än den svenska tillväxten i besöksnäringen och öka graden av internationalisering i den värmländska besöksnäringen.	Tourism
Skåne-Blekinge	Southern Sweden Going Global 9 130 319 kr, Invest in Skåne AB	Projektets övergripande mål är att öka internationaliseringen av Life Science-bolag i regionens inkubatorer och andra utvecklingsmiljöer. Deltagande företag ska ingå i ett samarbetsavtal med en internationell aktör.	Health
	Smart produktion i tillverkande och bearbetande företag 4 859 301 kr, Region Blekinge	Projektets mål är att genom att föra samman traditionell tillverkande industri och informations- och kommunikationstekniska företag som ett led i Industri 4.0 bidra till att affärer mellan dessa branscher ska skapas.	Smart materials

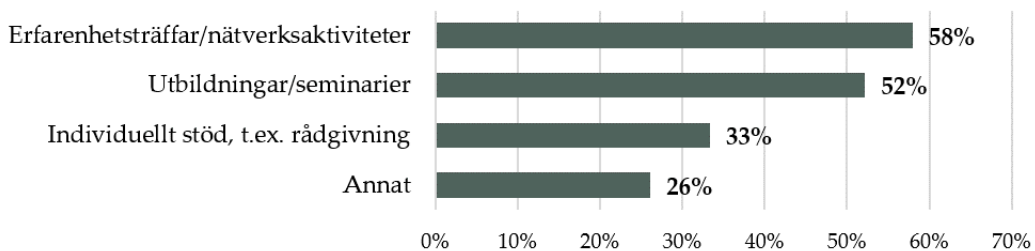
¹¹ KKN innebär Kulturella och Kreativa Näringar, [Nationell strategi för de kulturella och kreativa näringarna - Regeringen.se](#)

5.2 Flest har deltagit i erfarenhetsträffar eller nätverksaktiviteter

Det är vanligast (58 procent, 40 respondenter) att respondenter uppger att de inom ramen för projekten har deltagit i erfarenhetsträffar och nätverksaktiviteter, se Figur 8. Näst vanligast (52 procent, 36 respondenter) är att ha varit med i utbildningar eller seminarier och ungefär var tredje respondent (33 procent, 23 respondenter) berättar att individuellt stöd som till exempel rådgivning har varit en del av projektdeltagandet. Det finns vissa skillnader mellan smart specialiseringsområdena, exempelvis har fler företag som deltagit i projekt inom ramen för Tourism och Experience economy deltagit i utbildningar och seminarier jämfört med erfarenhetsträffar, se Bilaga 4.

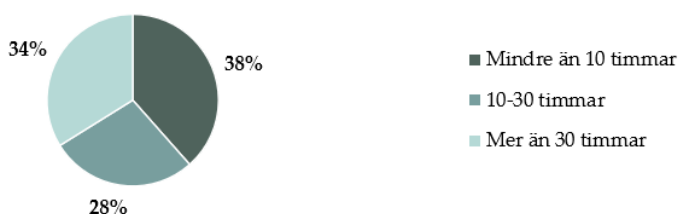
Andra aktiviteter som deltagarna har medverkat i har exempelvis kretsat kring projektdesign och deltagande i utställningar. Några respondenter uppger att de även har fått finansiering eller andra typer av finansiellt stöd via projekten. Det finns dock även sex respondenter av dem som angett "annat", som i fritextsvar har svarat att de inte har deltagit i några aktiviteter alls eller inte kan minnas vilka aktiviteter det kan ha handlat om i nämnt projekt.

Figur 8: Vilka typer av aktiviteter har företagen deltagit i? (n = 69)

Drygt hälften av respondenterna (53 procent, 36 respondenter) uppger att både de själva och andra personer i företaget har deltagit i projektens insatser. Något färre (47 procent, 32 respondenter) uppger att endast de själva har deltagit. Flest respondenter (38 procent, 25 respondenter) uppger att de har lagt mindre än 10 timmar på deltagande i projektens aktiviteter, se Figur 9. Samtidigt säger nästan lika många (34 procent, 22 respondenter) att de har lagt mer än 30 timmar. Något färre (28 procent, 18 respondenter) uppger att deras projektdeltagande har tagit mellan 10 och 30 timmar i anspråk. 62 procent av deltagarna har lagt ned åtminstone tio timmar. Ramboll bedömer att nedlagd tid och typ av insats till viss del borde möjliggöra att projekten har lett till effekter på företagare och företag, men insatstyperna är av något kortare karaktär än för tematiskt mål 1 (se avsnitt 5.6).

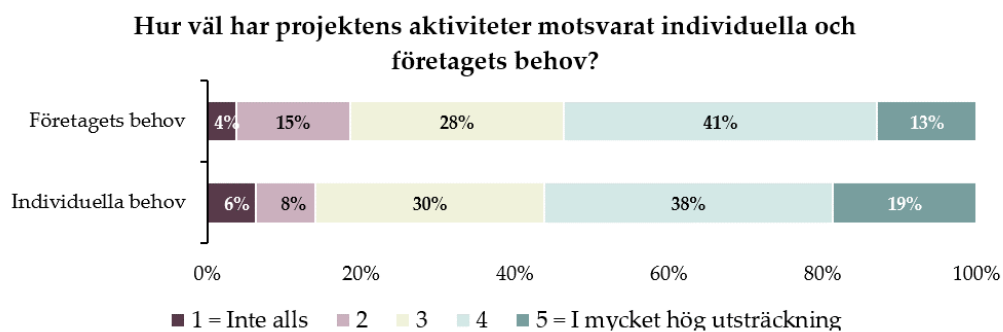
Figur 9: Hur många timmar har företagen lagt på projektens aktiviteter? (n = 65)

5.2.1 Aktiviteterna har oftast mött individens och företagens behov

Majoriteten av respondenterna (54 procent) uppger att aktiviteterna har motsvarat företagets behov i hög eller mycket hög utsträckning, se Figur 10. Andelen är något högre när det gäller hur aktiviteterna motsvarat deltagarnas egna personliga behov, där 57 procent av respondenterna angett att de motsvarat deras behov i hög eller mycket hög utsträckning.

Figur 10: Hur väl har TM3-projektens aktiviteter motsvarat individernas personliga och företagens behov? (n = 57–64)

Anmärkning: Antalet respondenter på individuella behov är 64 och på företagens behov är 57.

Det finns vissa skillnader mellan respondenter i de olika smarta specialiseringsområdena. Exempelvis uppger procentuellt fler respondenter som deltagit i projekt inom ramen för smart materials att aktiviteterna inte, eller i mycket låg utsträckning, motsvarat individuella och företagens behov (33 procent och 29 procent respektive). Procentuellt fler respondenter som deltagit i projekt inom ramen för life science & health anser å andra sidan att aktiviteterna motsvarat individuella och företagens behov i hög eller mycket hög utsträckning (65 procent och 71 procent respektive). Se Bilaga 4 för mer information om hur resultaten skiljer sig mellan de smarta specialiseringsområdena.

Flera respondenter har lyft fram att projekten haft ett bra utbyte av erfarenhet och information, särskilt med medlemmar av samma skrå eller företag i samma situation, intressanta företagsbesök, utbildning, rådgivning och personligt mentorskap.

Nedan följer några reflektioner från företagen om hur projektet har motsvarat individens och företagens behov:

- "Från dröm till verklighet kom vi gång med vårt företagande på ett än mer affärsmässigt sätt..."
Soloföretag inom juridik, ekonomi & konsulttjänster som deltagit inom ramen för experience economy i Övre Norrland.
- "Nätverksträffarna som vi fick delta i tack vara SSGG var väldigt värdefulla för oss i ett tidigt skede av utvecklingen då vi hade ont om finansiering själva."
Mikroföretag inom utbildning, forskning & utveckling som deltagit inom ramen för health i Skåne-Blekinge.
- "Jag har personligen haft god nytta av att få både inblick i och insyn i EU som verksamhet, vilket i sig är värdefullt."
Mikroföretag inom kultur, nöje & fritid som deltagit inom ramen för tourism i Norra Mellansverige

- "Det har varit ett av de bästa projekten som vi har varit med i, bland projekt som finansierats med offentliga medel. Det har skapat jättemycket värde för alla deltagande bolag."
Litet företag inom utbildning, forskning & utveckling som deltagit inom ramen för health i Skåne-Blekinge
- "Jag fick med mig många bra verktyg som jag har försökt förvalta vidare tillsammans med mina nuvarande kunder."
Soloföretag inom juridik, ekonomi & konsulttjänster som deltagit inom ramen för experience economy i Övre Norrland.
- "Hade man suttit själv hade det inte varit lika trevligt och man hade inte kunnat utbyta erfarenheter med bolag som är lite före i utvecklingen eller lite efter. Det är det absolut viktigaste: man behöver ett community eller nätverk. Som fåmansbolag behöver man någon att bolla med."
Mikroföretag inom utbildning, forskning & utveckling som deltagit inom ramen för life science & health i Övre Norrland.

5.2.2 Behov av fler eller andra insatser

Flera respondenter har lyft fram behovet av att uppnå resultat över tid, och de förutsättningar som krävs för det, både i genomförande av projekt och i omgivande stödstruktur. Av enkätsvaren framkommer att företagen efterfrågar allt från kontakter med investerare till marknadsföring och kontakter med kunder.

Nedan följer några reflektioner från företagen om vilka typer av insatser som de behöver:

- "Det behövs mer stöd i säljprocessen, liksom att få hjälp att faktiskt komma närmare investerare."
Mikroföretag inom reklam, PR & marknadsundersökning som deltagit inom ramen för life science & health i Övre Norrland.
- "Det hade varit värdefullt om projektet kunde skapa kontakter till big pharma. Framför allt rätt kontakter behövs – det är jättesvårt att få tag i rätt personer."
Mikroföretag inom utbildning, forskning & utveckling som deltagit inom ramen för life science & health i Övre Norrland.
- "Marknadsföring – det kan man inte få för mycket av, det behöver alla bolag. Delen som ingick i projektet var bra men kunde blivit ännu bättre."
Litet företag inom utbildning, forskning & utveckling som deltagit inom ramen för health i Skåne-Blekinge.
- "Då jag personligen inte är så grafisk av mig hade jag behövt mer hjälp för att "professionalisering" av mitt varumärke och företagsdesign, rakt igenom företagets produkter och framtoning. För en än mer tydlig och bättre kommunikation med våra framtida kunder."
Soloföretag inom juridik, ekonomi & konsulttjänster som deltagit inom ramen för experience economy i Övre Norrland.

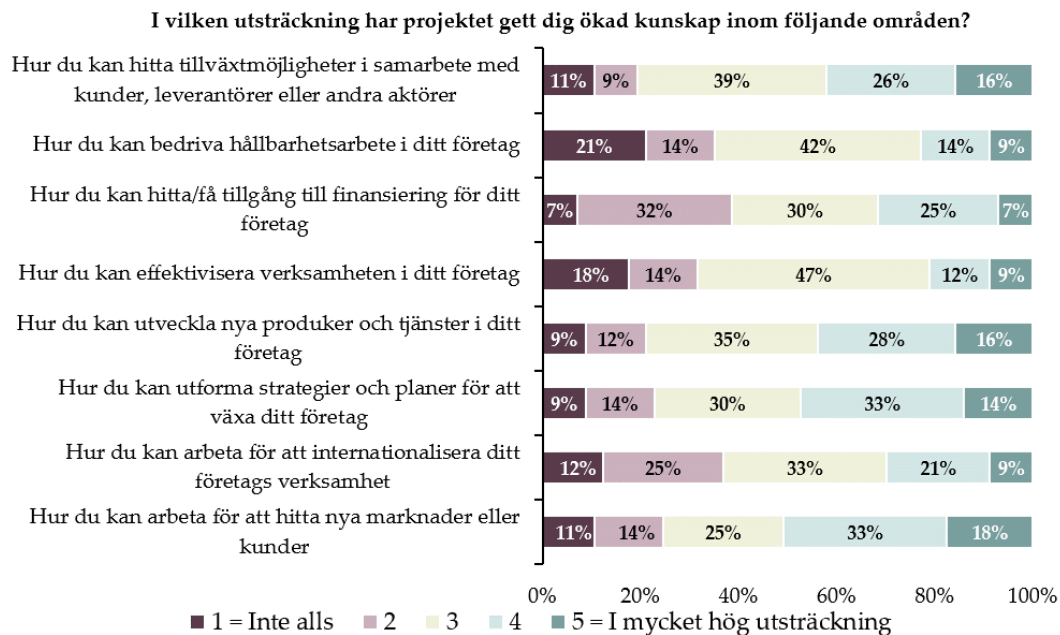
5.3 Effekter på individnivå

På individnivå har projekten inom tematiskt mål 3 framför allt bidragit till ökade kunskaper om hur individerna kan arbeta för att hitta nya marknader och kunder. Flera uppger att de även har fått ökade insikter om hur de kan hitta tillväxtmöjligheter genom olika samarbeten och hur de kan utveckla nya produkter och tjänster i sina företag.

5.3.1 Individer har främst fått ökade kunskaper om hur de kan utveckla nya produkter och tjänster

Drygt hälften av respondenterna (51 procent) uppger att de genom projekten har fått ökade kunskaper om hur de kan arbeta för att hitta nya marknader och kunder i hög eller mycket hög utsträckning, se Figur 11. En femtedel (21 procent) av respondenterna uppger att de inte alls anser att de har fått ökade kunskaper om hur de kan bedriva hållbarhetsarbete i sina företag.

Figur 11: Områden som deltagande individer har ökat sina kunskaper inom till följd av TM3-projekten (n = 57)

5.3.2 Flera nämner olika aspekter av säljarbete

Flera respondenter uppger att de tagit med sig insikter som är kopplade till säljarbete och affärsmodeller. Projekten har också bidragit till att ge respondenter större kunskaper kring digitala verktyg och företagsfinansiering.

- "Det jag kommer ihåg mest är sälj utbildningen och när vi gjorde vår absolut första Business model Canvas. I dag har jag faktiskt flera kunder som köper tjänsten av mig [...] Jag är tacksam för det jag lärde mig under projektet. Numera har jag återkommande online-utbildningar och jag använder digitala möjligheter mycket mer än innan 2017."

Soloföretag inom juridik, ekonomi & konsulttjänster som deltagit inom ramen för experience economy i Övre Norrland.

- "Att min berättelse är viktig! Att jag inte bara säljer min produkt, jag säljer också det kunden får in på ex tradition, känsla, nåt personligt och värdefullt. Att förpacka min produkt. Att bygga varumärket".

Soloföretag inom tillverkningsbranschen som deltagit inom ramen för experience economy i Övre Norrland.

- "Jag hade kunskap om finansiering sedan tidigare från min roll som coach på [företaget], men en hel del fick jag med mig via projektet. Hade jag jobbat som VD hela tiden hade jag bara fått det den vägen."

Mikroföretag inom forskning & utveckling som deltagit inom ramen för life science & health i Övre Norrland.

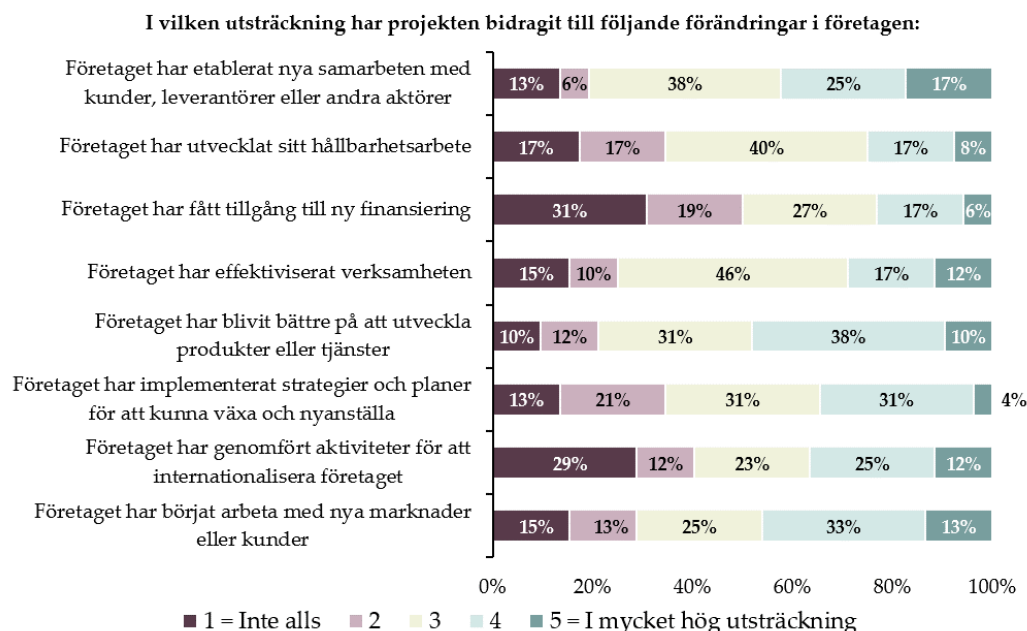
5.4 Resultat på företagsnivå

På företagsnivå har projekten inom tematiskt mål 3 framför allt bidragit till att företagen har blivit bättre på att utveckla nya produkter och tjänster, att börja arbeta med nya marknader eller kunder och att etablera nya samarbeten med kunder, leverantörer. Den viktigaste förändringen är utökade kontaktnät på många olika plan.

5.4.1 Företagen har blivit bättre på att utveckla nya produkter och tjänster

Flest respondenter (48 procent) uppger att projekten har bidragit till att deras företag har blivit bättre på att utveckla nya produkter eller tjänster i hög eller mycket hög grad, se Figur 12. Det är också en relativt hög andel av respondenterna som anger att företaget har börjat arbeta med nya marknader eller kunder (46 procent) och att företaget har etablerat nya samarbeten med kunder, leverantörer och andra aktörer. Det är minst vanligt att respondenterna uppger att företaget har fått tillgång till ny finansiering.

Figur 12: Områden som TM3-projekten bidragit till förändringar i deltagande företag (n = 52)

Av projektens slutrapporter framgår att projekten till stor del har fokuserat på kompetenshöjande aktiviteter i form av till exempel coaching, seminarier, workshops och andra utbildningar för företag. Dessa aktiviteter har bland annat handlat om affärsutveckling, försäljning, prissättning, juridiska och regulatoriska frågor. Projekten har också bidragit till att bredda de deltagande företagens nätverk och nya kontakter har knutits, både bland deltagarna och med potentiella kunder och samarbetspartner. Flera av projekten har drivit inkubatorverksamhet och uppger att de nått målen att få fler nya företag att starta, snabba upp befintliga företags mognadsprocess och få företagen att stå på egna ben efter projektdeltagandet. Ett annat resultat enligt slutrapporterna är en ökad digitaliseringskapacitet hos deltagarna i några av projekten. Dessutom har utvecklingen av det regionala näringslivet stått i fokus i några fall när projekten har haft som ambition att stärka en viss bransch eller sätta denna på kartan nationellt och internationellt.

5.4.2 Den viktigaste förändringen i företaget är utökade kontaktnät

Den förändring som flest respondenter lyfter fram när de fritt får beskriva den viktigaste förändringen i företaget som projektet har lett till är relaterade till kontaktnät (nätverk, nya kontakter). Många nämner också att de fått nya vinklar, idéer och input som varit viktig för utveckling av produkter och marknad samt att våga börja arbeta på nya sätt (arbeta digitalt, med en ny producent, med marknadsföring och mässor, ha möjlighet att genomföra teststudier), hjälp att finansiera och hitta investeringar. Även att hitta nya målgrupper och samarbetspartners, få kompetensutveckling och att generellt ha ökat de ekonomiska ambitionerna är förändringar som anges av några respondenter. Nedan följer några reflektioner från företagen om vad de ser som den viktigaste förändringen i företaget som projekten bidragit till.

Utökade kontaktnät

- "Genom att ställa ut i olika länder och träffa potentiella kunder som gett feedback på vår produkt känner jag att vi har stor möjlighet att nå en global marknad."
Mikroföretag inom bygg och design som deltagit inom ramen för experience economy i Övre Norrland.
- "Ökat kontaktnät och träffat viktiga kontakter som vi sedan haft fortsatt dialog med och fått input som varit viktig för utvecklingen av vår produkt och internationaliseringen"
Mikroföretag inom utbildning och forskning som deltagit inom ramen för health i Skåne-Blekinge.
- "Nätverka med företagare med liknande tänk kring vikten av design och hur man framför den som en kundnytta".
Mikro bygg- och designföretag som deltagit inom ramen för experience economy i Övre Norrland.
- "Vad som gav mest var att jag fick ett utökat nätverk, både inom gruppen som deltog och totalt. Dessutom lärde jag mig en del: prissättning, affärsmodeller, hur man kan ta betalt, marknadsföring och försäljning, hur man lägger upp en försäljningsstrategi, allmän affärskunskap."
Litet företag inom utbildning, forskning & utveckling som deltagit inom ramen för health i Skåne-Blekinge.

Vidareutveckling och nya arbetsformer

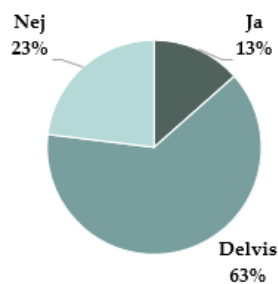
- "Vi gick från att vara ett traditionellt kvinnligt litet "byrålåde"-företag som kunde bara träffa kunder ute på olika arbetsplatser. I dag jobbar vi både "traditionellt" och ONLINE och i dag har vi därav även kunder som finnes nationellt och som aldrig träffar oss fysiskt. Vi jobbar således än bättre i dag med bättre IT system och på ett hållbarare sätt."
Soloföretag inom juridik, ekonomi & konsulttjänster som deltagit inom ramen för experience economy i Övre Norrland.
- "Jag fick juridisk hjälp i processen med att arbeta med en större producent. Visserligen hade jag påbörjat arbetet innan min delaktighet i projektet. Men hjälpen jag fick gav mig självförtroende och en känsla av uppbackning."
Soloföretag inom kultur, nöje & fritid som deltagit inom ramen för experience economy i Övre Norrland
- "Att spetsa till inriktningen på företaget och driva upp lönsamheten i det. Att våga ta betalt och hellre få nej av kunder än göra för billiga arbeten."
Mikroföretag inom fastighetsverksamhet som deltagit inom ramen för experience economy i Övre Norrland.

- "Vi fick ett organisatoriskt lärande kring vilka redskap man kan använda och vilka arbetsätt. Varumärket blev mer känt genom resorna och nätverksaktiviteterna."
Litet företag inom utbildning, forskning & utveckling som deltagit inom ramen för health i Skåne-Blekinge.
- "Vi har haft en coach som har varit med i teamutvecklingen för att förbättra samarbetet av dem som jobbar närmast varandra och som har involverats i diskussionerna kring rekryteringar och anställningar. Coachen har också suttit med på de flesta av våra styrelsemöten, gett feedback och underlag/stöd."
Mikroföretag inom utbildning, forskning & utveckling som deltagit inom ramen för life science & health i Övre Norrland.

5.4.3 Förändringen hade delvis skett ändå

Majoriteten av respondenterna (63 procent) uppger att den förändring som skett i företaget efter att de deltagit i projektet delvis skulle ha skett oavsett deltagande i projektet, se Figur 13. Endast 13 procent anser att förändringen skulle ha skett oavsett om de deltagit i projektet.

Figur 13: Skulle förändringen ha skett oavsett deltagande i projektet? (n = 52)

Ingen av respondenterna som deltagit mer än 30 timmar i projekten uppger att förändringen hade skett även om de inte deltagit i projekten. Samtidigt uppger 25 procent av respondenterna som deltagit mindre än 10 timmar att förändringen hade skett oavsett deltagandet i projektet. Se Bilaga 4 för närmare beskrivning av hur resultaten skiljer sig mellan företagare som lagt mer eller mindre timmar i projektdeltagande.

5.5 Resultat på regional nivå

Rapportens kapitel tre visar hur de berörda regionerna inom varje programområde i olika hög utsträckning har knutit ERUF-projekten till sina smarta specialiseringsstrategier. De sex projekt som sammantaget är en del av rapportens analys inom tematiskt mål 3 kan alla kopplas till fokusområdena i regionerna, d v s de ligger inom de områden som regionen säger sig prioritera.

På samma sätt som för tematiskt mål 1 finns grundläggande skillnader i hur regionen samverkar med ERUF-projekten. Värmland håller kontakt med projekten via sina etablerade klusterorganisationer och Skåne har begränsad insikt i de individuella projekten som ligger för genomförande hos olika organisationer. I Norrbotten och Västerbotten är kännedomen om projekten relativt hög men inte på effektnivå hos företagen. En av regionerna menar att det är viktigt att höja blicken och observera policyförändringar under längre tid, hellre än att leta efter enskilda effekter av projekt.

Det ansågs också viktigt att låta projekten informera regionen, då det var svårt att hinna läsa slutrapporter.

5.6 Sammanfattande bedömning av effekter inom tematiskt mål 3

Sex projekt har analyserats inom tematiskt mål 3 och anses i slutrapporterna ha bidragit till affärsutveckling, försäljning, prissättning, juridiska och regulatoriska frågor. Projekten har också bidragit till att bredda de deltagande företagens nätverk och nya kontakter har knutits, både bland deltagarna och med potentiella kunder och samarbetspartner. Flera av projekten har drivit inkubatorverksamhet och uppger att de nått målen att få fler nya företag att starta, snabba upp befintliga företags mognadsprocess och få företagen att stå på egna ben efter projektdeltagandet. Ett annat resultat enligt slutrapporterna är en ökad digitaliseringskapacitet hos deltagarna i några av projekten.

Majoriteten av respondenterna (54 procent) uppger att aktiviteterna har motsvarat företagets behov i hög eller mycket hög utsträckning. Andelen är något högre när det gäller hur aktiviteterna motsvarat deltagarnas egna personliga behov, där 57 procent av respondenterna angett att de motsvarat deras behov i hög eller mycket hög utsträckning.

Bland de detaljerade svaren kan nämnas att respondenterna tycker att projekten haft ett bra utbyte av erfarenhet och information, särskilt med medlemmar av samma skrå eller företag i samma situation, intressanta företagsbesök, utbildning, rådgivning och personligt mentorskap.

Flera respondenter har lyft fram att de utöver det man fått har behovet av att uppnå bättre resultat över tid, och skapa de förutsättningar som krävs för det, både i genomförande av projekt och i omgivande stödstruktur. Mer stöd i säljprocessen och i marknadsföring behövs. En tidigare utvärdering av tematiskt mål 3¹² visar att programperioden 2014–2020 hade ett ökat fokus på företagets deltagande i programmen och att projekt som exempelvis vill bygga samarbetsplattformar var betydligt lägre än under tidigare period. Företagens aktiva deltagande i projekten har krävts för att bidra till måluppfyllelsen. Samtidigt var dessa projekt inte alltid utformade och genomförda på bästa sätt för att skapa effekter och lärande. Ramboll konstaterar att önskemålen ovan indikerar att det kan vara svårt för företagen att nå uppsatta mål under projektets genomförandetid.

På individnivå har projekten inom tematiskt mål 3 framför allt bidragit till ökade kunskaper om hur individerna kan arbeta för att hitta nya marknader och kunder. Flera uppger att de även har fått ökade insikter om hur de kan hitta tillväxtpotentialer genom olika samarbeten och hur de kan utveckla nya produkter och tjänster i sina företag.

På företagsnivå har projekten inom tematiskt mål 3 bidragit till att företagen har blivit bättre på att utveckla nya produkter och tjänster. Flera uppger att den viktigaste förändringen handlar om affärs- och innovationsutveckling, till exempel genom ökad

¹² Sweco (2017) *Utvärdering av åtta program Regionala utvecklingsfonden, tematiskt mål 3. Delrapport 1 om målet: Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag*. Utvärdering beställd av Tillväxtverket.

digitalisering, bättre riskanalyser och ökade kreativa processer och innovationsmetoder. Några företag har även ökat sina kontaktnät och samarbeten till följd av projekten.

En stor majoritet, 83 procent, av respondenterna anser att effekterna helt eller delvis beror av projektet. 67 procent av respondenterna har lagt minst 10 timmar på deltagande och vanliga insatstyper har varit erfarenhetsträffar och nätverksaktiviteter, följt av utbildningar och seminarier. Drygt hälften uppger att fler än en person från företaget har deltagit. Därmed bör effekterna till viss del kunna hänföras till projekten, även om projekten tycks ha något sämre träffsäkerhet vad gäller företagets behov, jämfört med tematiskt mål 1 (men samma nivå som för tematiskt mål 3). I Bilaga 4 jämförs de angivna förändringarna i företagen med olika insatstyper men skillnaderna är inte stora på en övergripande nivå.

Liksom i tematiskt mål 1 har regionerna har generellt en låg kännedom om de enskilda projekten. Det finns också skillnader i hur regionerna samverkar med ERUF-projekten. Värmland håller kontakt med projekten via sina etablerade klusterorganisationer. Skåne har begränsad insikt i de individuella projekten som ligger för genomförande hos olika organisationer, men menar att integreringen blir bättre under innevarande period. I Norrbotten och Västerbotten är kännedomen om projekten relativt hög men inte på effektnivå hos företagen. Några slutsatser från de norra länen var att policyförändringar under en längre tid ses som viktigare än enskilda projekts effekter och att projekten gärna skulle informera regionen då det var svårt att hinna läsa slutrapporter. Även på tematiskt mål 3 finns en distans mellan projekten och smart specialisering som kan leda till färre synergieffekter.

6. Effekter inom tematiskt mål 4

I det här kapitlet redogör vi för vilka projekt som har analyserats inom tematiskt mål 4 och för de huvudsakliga effekterna på individ- och företagsnivå. Vi kommenterar slutrapporterna, den kontrafaktiska analysen och det regionala perspektivet. Slutligen gör vi en sammanfattande bedömning av de effekter som vi har kunnat bedöma inom tematiskt mål 4. Analysen bygger på enkätundersökning och intervjuer med deltagande företag samt på intervjuer med regionala företrädare.

6.1 Vi analyserar fyra projekt inom tematiskt mål 4

Inom tematiskt mål 4 analyserar vi totalt fyra projekt i de tre programområdena, se sammanställning i Tabell 30. Projekten görs inom det smarta specialiseringsområdet energieffektivisering. De är strategiskt viktiga projekt inom tematiskt mål 4 då de stödjer övergången till en koldioxidsnål, resurssnål eller fossilfri ekonomi med fokus på hållbar stadsutveckling. Vi har skickat en enkät rörande dessa projekt till totalt 229 respondenter, med en svarsfrekvens på 26 procent.

Tabell 30: Projekt som analyseras i programområdena inom ramen för tematiskt mål 4

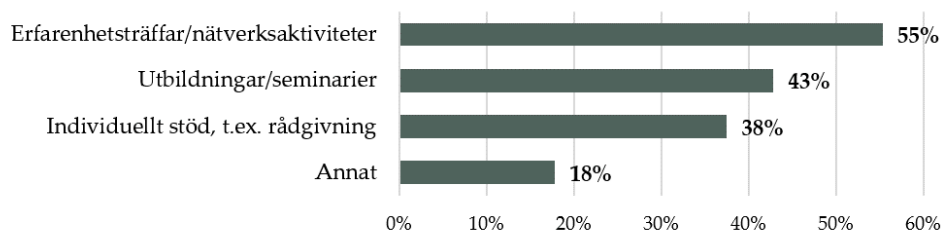
Program-område	Projekt	Beskrivning	Område smart specialisering
Övre Norrland	Green – Gröna energiinvesteringar för hållbar näringslivs- och samhällsutveckling 4 973 317 kr, Energikontor Norr AB	Projektets övergripande mål är etablering av Norrbotten som en attraktiv och koldioxidsnål region med trygga, säkra och hållbara energi- och klimatlösningar samt kompetent arbetskraft inom området. Fler lokala/regionala företag (främst SMF), entreprenörer och organisationer ska arbeta aktivt med användning och utveckling av förnybar energi och energieffektivisering i regionen.	Sustainable energy & clean tech
Norra Mellansverige	Energikompetenscentrum – Etablering av kunskapsområdet energieffektiv samhällsbyggnad 6 094 000 kr, Högskolan Dalarna	Projektets övergripande mål är att skapa förutsättningar för att utveckla Dalarna mot smart specialisering inom energieffektiv samhällsbyggnad. Projektet ska stärka och utveckla SMF inom verksamhetsområdet energieffektiv samhällsbyggnad.	Energy efficiency
	Grön Agenda – Resurseffektivt och klimatsmart byggande och förvaltning i praktiken 6 090 849 kr, Byggdialog Dalarna	Projektets övergripande mål är att driva på utvecklingen av en resurs- och klimatsnål hållbar bygg- och fastighetssektor i Norra Mellansverige. Processer utvecklas med bas i utmaningsstyrd innovation och effektivisering genom smart specialisering och digitalisering.	
Skåne-Blekinge	Elbilslandet Syd 12 128 492 kr, Region Skåne	Projektets övergripande mål är att i ett brett partnerskap genomföra aktiviteter som påskyndar utbyggnaden av laddinfrastruktur och främja omställningen av näringslivets personbilsflotta till att bli fossilfri.	Smart & sustainable cities

6.1.1 Flest har deltagit i erfarenhetsträffar

Det är vanligast (55 procent, 31 respondenter) att respondenter uppger att de inom ramen för projekten har deltagit i erfarenhetsträffar och nätverksaktiviteter. Näst vanligast (43 procent, 24 respondenter) är att ha varit med i utbildningar eller seminarier och något färre (38 procent, 21 respondenter) berättar att individuellt stöd som till exempel rådgivning har varit en del av projektdeltagandet. Det finns vissa skillnader mellan smart specialiseringsområdena, exempelvis har fler respondenter som deltagit i projekt inom ramen för Smart & sustainable cities fått individuellt stöd jämfört med övriga smart specialiseringsområden, se Bilaga 4.

Andra aktiviteter som deltagarna har medverkat i har exempelvis handlat om projektering, projektledning eller att man har medarrangerat seminarier. Det finns även tre respondenter som angivit "annat" och i enkäten har svarat att de inte har deltagit i några aktiviteter alls eller inte kan minnas vilka aktiviteter det kan ha handlat om i nämnt projekt.

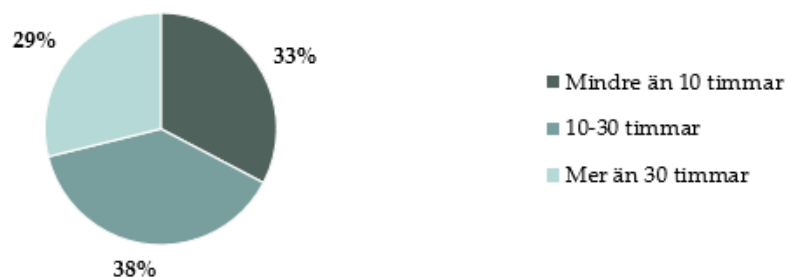
Figur 14: Vilka typer av aktiviteter har företagen deltagit i? (n = 56)

Drygt hälften av respondenterna (55 procent, 29 respondenter) uppger att både de själva och andra personer i företaget har deltagit i projektens insatser. Något färre (45 procent, 24 respondenter) uppger att endast de själva har deltagit.

Flest respondenter (38 procent, 20 respondenter) uppger att de har lagt mellan 10 och 30 timmar på deltagande i projektens aktiviteter. Något färre (33 procent, 17 respondenter) uppger att de har lagt mindre än 10 timmar. Samtidigt säger nästan lika många (29 procent, 15 respondenter) att deras projektdeltagande har tagit mer än 30 timmar i anspråk. 67 procent av deltagarna har lagt ned åtminstone tio timmar. Ramboll bedömer att nedlagd tid och typ av insats är faktorer att ta med vid värderingen av effekterna på företagen, se avsnitt 6.6.

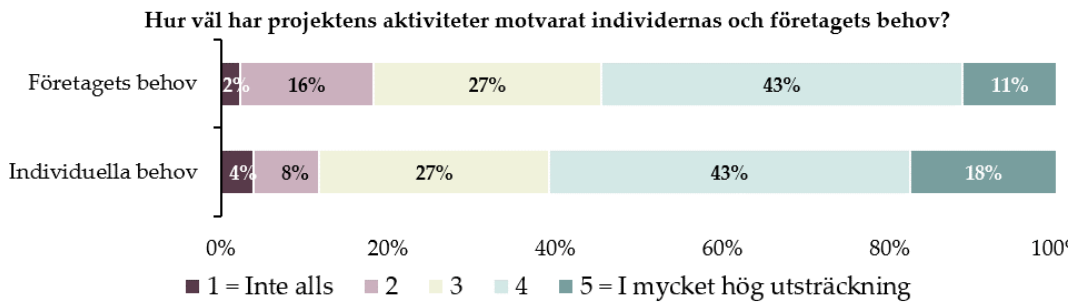
Figur 15: Hur många timmar har företagen lagt på projektens aktiviteter? (n = 52)

6.1.2 Aktiviteterna har särskilt motsvarat individuella behov

Majoriteten av respondenterna (54 procent) uppger att aktiviteterna har motsvarat företagets behov i hög eller mycket hög utsträckning, se Figur 16. Andelen är något högre när det gäller hur aktiviteterna motsvarat deltagarnas egna personliga behov, där 61 procent av respondenterna angett att de motsvarat deras behov i hög eller mycket hög utsträckning.

Figur 16: Hur väl har TM4-projektens aktiviteter motsvarat individernas och företagets behov? (n = 44–51)

Anmärkning: Antalet respondenter på individuella behov är 51 och på företagets behov är 44.

Det finns vissa skillnader mellan respondenter i de olika smarta specialiseringsområdena. Exempelvis uppger procentuellt fler respondenter som deltagit i projekt inom ramen för sustainable energy & clean tech att aktiviteterna inte alls motsvarat individuella och företagets behov (20 procent och 17 procent respektive). Se Bilaga 4 för mer information om hur effekterna skiljer sig mellan de smarta specialiseringsområdena. Nedan följer några reflektioner från företagen om hur projektet har motsvarat individens och företagets behov, som bland annat handlar om nya tekniska kunskaper och att projektet haft rätt timing i startskedet mot klimatneutralitet.

- "Jag hade god erfarenhet av elbilar från tidigare men fick en bredare bild av vilka möjligheter som finns."
Litet företag inom teknisk konsultverksamhet som deltagit inom ramen för smart & sustainable cities i Skåne-Blekinge.
- "Jag har fått kunskaper om elfordon som jag kunnat hjälpa mina kunder med."
Soloföretag inom juridik, ekonomi & konsulttjänster som deltagit inom ramen för smart & sustainable cities i Skåne-Blekinge.
- "Begränsat personligt engagemang, men nyttig information och kunskapsutbyte för andra i vår organisation."
Medelstort företag inom företagstjänster som deltagit inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige.
- "Jag har inte fått ökad kunskap om någonting alls, har inte lärt mig något nytt genom aktiviteterna."
Mikroföretag inom teknisk konsultverksamhet som deltagit inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige.
- "Vi har stor press på oss att vara klimatneutrala till 2030. Det är en jätteutmaning och där har projektet varit bra i startskedet."
Medelstort företag inom vatten & el som deltagit inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige.

6.1.3 Behov av fler eller andra insatser

Några önskemål som respondenter har lyft fram handlar bland annat om att påverka politiken och inte enbart satsa på företagsfrämjande insatser. Det finns också önskemål om vägledning för att förstå vad mindre företag kan göra för att ställa om och vilka typer av stöd som finns tillgängliga på EU-nivån eller hos Energimyndigheten.

- "Små insatser på företagsfrämjande är inte så viktiga i min bransch, klara politiska beslut och spelregler är mycket viktigare."
Mikroföretag inom teknisk konsultverksamhet som deltagit inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige.
- "Det som behövs är en enkel guidning från EU eller Energimyndigheten: Vad är det jag kan göra som liten företagare som är ganska enkelt? Det skulle kunna vara ett halvdagsseminarium om vad man kan göra som SMF, vad det finns för bidrag för att ställa om till el osv."
Medelstort företag inom avlopp, avfall, el & vatten som deltagit inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige.
- "Det får inte bara bli strategiskt långtgående planer, forskningen måste tillämpas. Det måste akademien bli bättre på!"
Liten branschorganisation som deltagit inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige.

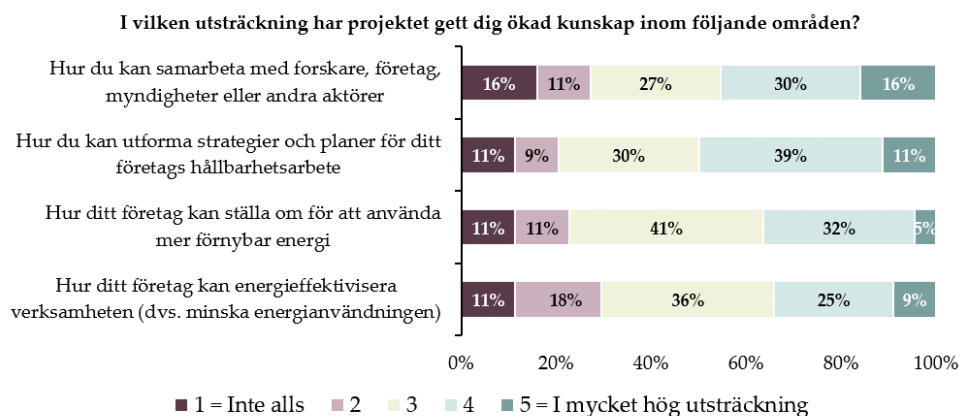
6.2 Effekter på individnivå

På individnivå har projekten inom tematiskt mål 4 framför allt bidragit till ökade kunskaper om strategiskt hållbarhetsarbete och om hur man kan skapa samverkan. Kunskaperna har angetts i lägre grad när det gäller energiomställning till mer förnybart eller om energieffektivisering, men respondenterna nämner ändå insikter om ny teknik och forskning.

6.2.1 Individer har främst fått ökade kunskaper om hur de kan utforma strategier och planer för hållbarhetsarbete

Hälften (50 procent) av respondenterna uppger att de genom projekten har fått ökade kunskaper om hur de kan utforma planer och strategier för sitt företags hållbarhetsarbete i hög eller mycket hög grad, se Figur 17. Knappt hälften (46 procent) anser även att de fått stöd i att samverka med forskare, företag, myndigheter eller andra aktörer. Något färre anger att de fått hjälp i energiomställning till mer förnybart eller i energieffektivisering.

Figur 17: Områden som deltagande individer har ökat sina kunskaper inom till följd av TM4-projekten (n = 44)

6.2.2 Individerna har fått kunskap om konkreta åtgärder för att ställa om till förnybar energi eller energieffektivisera

Av enkätsvaren framkommer att insatserna har lett till att individerna som deltagit i projekten har fått ökad medvetenhet och kunskap om konkreta åtgärder för att ställa om till mer förnybar energi eller energieffektivisera verksamheten.

- "Samarbetet med EKC har gett mig mer kunskap om vissa specifika områden inom energi, exempelvis solceller."
Litet företag inom bransch-, arbetsgivar- & yrkesorganisation som deltagit inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige
- "Gruppen på högskolan hade ett energicafé som webinarium. Det var ganska välbesökt och deltagarna blev stimulerade om energieffektivisering bl.a."
Medelstort företag inom avfall, el & vatten som deltagit inom ramen för energy efficiency i Norra Mellansverige

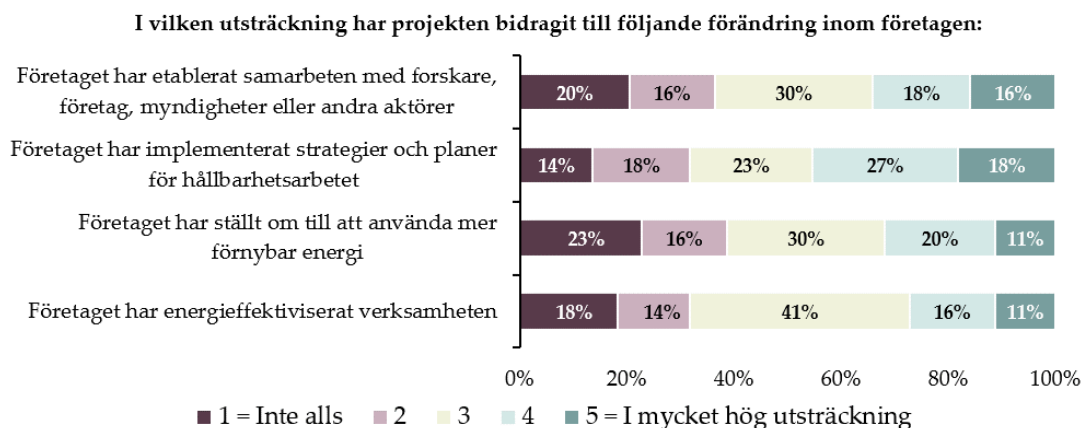
6.3 Effekter på företagsnivå

På företagsnivå har projekten inom tematiskt mål 4 framför allt bidragit till att företag har blivit bättre på att implementera strategier och planer för hållbarhetsarbetet och även att etablera samarbeten med forskare, företag, myndigheter eller andra aktörer. Inom områdena att ställa om till förnybar energi eller att effektivisera verksamheten är det färre som ser stora effekter. Den viktigaste förändringen som respondenterna uppger handlar om åtgärder och förändringar relaterade till minskade klimatutsläpp.

6.3.1 Företagen har blivit bättre på att implementera strategier och planer för hållbarhetsarbetet

Flest respondenter (45 procent) uppger att projekten har bidragit till att deras företag har blivit bättre på att implementera strategier och planer för hållbarhetsarbetet i hög eller mycket hög grad, se Figur 18. Inget av områdena har över 50 procent som anger denna nivå, men ganska hög andel ges även till att företaget har etablerat samarbeten med forskare, företag, myndigheter eller andra aktörer. Inom områdena att ställa om till förnybar energi eller att effektivisera verksamheten är det färre som ser stora effekter.

Figur 18: Områden som TM4-projekten bidragit till förändringar i deltagande företag (n = 44)

Av projektens slutrapporter framgår att de har förmedlat kunskap om omställningen till förnybar energi och energieffektivisering, till exempel om hur företag kan utveckla och anpassa sina affärsmodeller, hitta nya affärsområden och använda den nya gröna tekniken inom sin befintliga verksamhet. Projekten säger sig också ha bidragit till ökat samarbete mellan de deltagande företagen och forskningen samt till nya kontakter mellan deltagarna. Genom etablering av testbäddar, demonstrationsprojekt och en utveckling av högskolans FoU-miljö uppges projekten ha stöttat små och medelstora företags innovations- och utvecklingsarbete i den gröna omställningen. Dessutom har projekten arbetat med digitalisering, effektivisering och attitydförändring gentemot ny grön teknik.

6.3.2 Företagen uppger att de har minskat sina klimatutsläpp

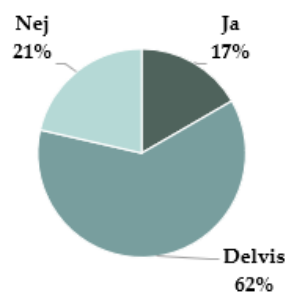
När det gäller effekter på företagsnivå är det flera respondenter som uppger förändringar relaterade till minskade klimatutsläpp. Företagen vittnar om att de exempelvis har bytt till fossilfria fordon, ställt om till förnybar energi i sina lokaler och i sin produktion, samt minskat energianvändningen. Några företag beskriver också att de har utvecklat samarbeten och kommit närmare universitet och högskola inom energifrågor.

- "Minskade CO2 utsläpp tack vare ändrat beteende"
Litet företag inom teknisk konsultverksamhet som deltagit inom ramen för smart & sustainable cities i Skåne-Blekinge
- "Vi har haft en lång koppling till akademien så det har inte varit avgörande för oss med just detta projekt, men EKC har adderat nya kompetensområden, exempelvis solceller. Vi kan därmed utöka vårt värdeskapande genom att vi har mer kompetens än tidigare."
Litet företag inom bransch-, arbetsgivar- & yrkesorganisation som deltagit inom ramen för energy efficiency
- "Projektet med högskolan ledde till att det skapades kunskaper och länkar mot högskolan. Vi har haft stor nytta av samarbetet i projektet."
Medelstort företag inom avlopp, avfall, el & vatten som deltagit inom ramen för energy efficiency

6.3.3 Förändringen hade delvis skett oavsett deltagande i projekten

Majoriteten av respondenterna (83 procent) uppger att den förändring som skett i företaget efter att de deltagit i projektet helt eller delvis beror av deras deltagande i projektet, se Figur 19. Knappt en femtedel (17 procent) anser att förändringen skulle ha skett oavsett om de deltagit i projektet.

Figur 19: Skulle förändringen ha skett oavsett deltagande i projektet? (n = 42)

Cirka en tredjedel (30 procent) uppger att förändringen inte hade skett om de inte deltagit i projekten. Ingen av respondenterna som deltagit mer än 30 timmar i projekten uppger att förändringen hade skett ändå. Samtidigt uppger 25 procent av respondenterna som deltagit mindre än 10 timmar att förändringen hade skett oavsett deltagande i projektet. Se Bilaga 4 för närmare beskrivning av hur effekterna skiljer sig mellan företagare som lagt mer eller mindre timmar i projektdeltagande.

6.4 Effekterna på regional nivå

Rapportens kapitel tre visar hur de berörda regionerna inom varje programområde i olika hög utsträckning har knutit ERUF-projekten till sina smarta specialiseringsstrategier. De fyra projekt som sammantaget är en del av rapportens analys inom tematiskt mål 4 kan alla kopplas till fokusområdena i regionerna.

Energiprojekten är många och under intervjuerna med regionala företrädare föreföll de mer okända för vissa av regionerna, kanske beroende på att energifrågorna ligger inbäddade i de flesta verksamheter och inte är lika branschbundna. I norra Sverige och Skåne var projekten relativt okända, men när det gäller de två projekten i Dalarna, Energikompetenscentrum och Byggdialogen, var de möjliga att beskriva i viss detalj av den regionala företrädaren för smart specialisering och det fanns tankar om att utveckla synergier mellan dessa projekt, men det var inte fastställt ännu hur det skulle göras.

6.5 Sammanfattande bedömning av effekterna inom tematiskt mål 4

Fyra projekt har analyserats inom tematiskt mål 4 och anses i slutrapporterna ha bidragit till nya kunskaper hos deltagarna, till exempel om hur företag kan utveckla och anpassa sina affärsmodeller, hitta nya affärsområden och använda den nya gröna tekniken inom sin befintliga verksamhet. Projekten säger sig också ha bidragit till ökat samarbete mellan de deltagande företagen och forskningen samt till nya kontakter mellan deltagarna. Genom etablering av testbäddar, demonstrationsprojekt och en utveckling av högskolans FoU-miljö uppger projekten ha stöttat små och medelstora företags innovations- och utvecklingsarbete i den gröna omställningen. Dessutom har projekten arbetat med digitalisering, effektivisering och attitydförändring gentemot den nya tekniken.

Majoriteten av respondenterna (54 procent) uppger att aktiviteterna har motsvarat företagets behov i hög eller mycket hög utsträckning. Andelen är högre när det gäller hur aktiviteterna motsvarat deltagarnas egna personliga behov, där 62 procent av respondenterna angett att de motsvarat deras behov i hög eller mycket hög utsträckning.

Bland de detaljerade svaren kan nämnas att respondenterna lyft att de fått nya tekniska kunskaper och att projektet haft rätt timing i startskedet mot klimatneutralitet. Några önskemål som respondenter har lyft fram handlar bland annat om att påverka politiken och inte enbart satsa på företagsfrämjande insatser samt att förstå vad som finns tillgängligt för ett mindre företag på EU-nivån eller hos energimyndigheten. I utvärderingen av tematiskt mål 4¹³ står att programmen inom området troligen kommer

¹³ Sweco (2017) *Utvärdering av nio program Regionala utvecklingsfonden, tematiskt mål 4. Delrapport 1 om målet: Att stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi*. Utvärdering beställd av Tillväxtverket.

att bidra till en koldioxidsnål ekonomi, men att brister i förändringsteorin, implementeringen och programmets framdrift medför att effektens storlek kan ifrågasättas. Ramboll konstaterar att det kan ha funnits begränsningar i hur långt projekten har nått med att få företag att ställa om sina verksamheter.

På individnivå har projekten inom tematiskt mål 4 framför allt bidragit till ökade kunskaper om strategiskt hållbarhetsarbete och om hur man kan skapa samverkan. Kunskaperna har angetts i lägre grad när det gäller energiomställning till mer förnybart eller om energieffektivisering, men respondenterna nämner ändå insikter om ny teknik och forskning.

På företagsnivå har projekten inom tematiskt mål 4 framför allt bidragit till att företag har blivit bättre på att implementera strategier och planer för hållbarhetsarbetet och även att etablera samarbeten med forskare, företag, myndigheter eller andra aktörer. Inom områdena att ställa om till förnybar energi eller att effektivisera verksamheten är det färre som ser stora effekter. Den viktigaste förändringen som respondenterna uppger handlar om åtgärder och förändringar relaterade till minskade klimatutsläpp.

En stor majoritet, 83 procent, av respondenterna anser att effekterna helt eller delvis beror av projektet. 67 procent av respondenterna har lagt minst 10 timmar på deltagande och vanliga insatstyper har varit erfarenhetsträffar och nätverksaktiviteter, följt av utbildningar och seminarier. Drygt hälften uppger att fler än en person från företaget har deltagit. Därmed bör effekterna till viss del kunna hänföras till projekten, även om projekten tycks ha något sämre träffsäkerhet vad gäller företagets behov, jämfört med tematiskt mål 1 (men samma nivå som för tematiskt mål 3). I Bilaga 4 jämförs de angivna förändringarna i företagen med olika insatstyper och högst effekt ser individuell rådgivning ut att ha haft.

Liksom i tematiskt mål 1 och 3 har regionerna har generellt en låg kännedom om de enskilda projekten. Detta var möjligen ännu tydligare inom tematiskt mål 4 med många projekt, kopplade till olika branscher. I ett av länen, Dalarna, var kännedomen större om hur projekten fungerat och möjligheten att skapa synergier mellan projekt diskuterades.

7. Effekter inom det nationella programmet

I det här kapitlet redogör vi för vilka projekt som har analyserats inom det nationella programmet, tematiskt mål 1, 3 och 4. Vi gör en sammanfattande bedömning av effekterna genom att jämföra med våra utvärderingsresultat inom de tematiska områdena i de regionala programmen, när det gäller effekter på företagare, företag och den kontaktfaktiska synpunkten om förändringarna hade skett utan projektmedverkan. Analysen bygger på enkätundersökning och intervjuer med deltagande företag.

7.1 Vi har analyserat fem projekt inom det nationella programmet

Det nationella programmet¹⁴ har som huvudsyfte att komplettera de insatser som görs inom de åtta regionala strukturfondsprogrammen. På de tematiska områdena finns några delsyften:

Tematiskt mål 1: Syftar till etablering av en forskningsinfrastruktur som attraherar internationella forskare, företag och myndigheter, samt till att stimulera gränsöverskridande samverkan regionalt, transnationellt och mellan sektorer, genom att förstärka satsningar som är nationellt och regionalt prioriterade.

Tematiskt mål 3: Syftar till att öka dynamiken och mångfalden på den privata riskkapitalmarknaden i tidiga skeden samt att öka antalet nya förvaltare.

Tematiskt mål 4: Syftar till att små och medelstora företag ska energieffektivisera sin verksamhet. Insatsområdet kommer främst att genomföras i form av en sammanhållen nationell satsning. Insatsområdet syftar också till att öka utbudet av riskkapital till företag vars verksamhet bidrar i övergången till en koldioxidsnål ekonomi.

Inom det nationella programmet analyserar vi totalt fem projekt i de tre programområdena, se Tabell 31.

Tabell 31: Urval av projekt inom det nationella programmet

Projektnamn	Tematiskt mål	Antal deltagande företag
Energitjänster	TM4	409
SAMLA – SAMutveckling för Livsmedelsbranschens Acceleration	TM1	136
SWELife Hands-On: Ökade mervärden av nationella och regionala FoI-satsningar inom life science	TM1	88
Energieffektiviseringsnätverk fas 2	TM4	287
Fas 1 Glasriket – en attraktiv destination för husbilsturisten	TM3	29

¹⁴ [Nationella regionalfondsprogrammet - Eufonder](#)

Enkät skickades ut till 104 företag med en sammanlagd svarsfrekvens på 34 procent i det nationella regionalfondsprogrammet.

7.2 Jämförelse nationella och regionala programmet

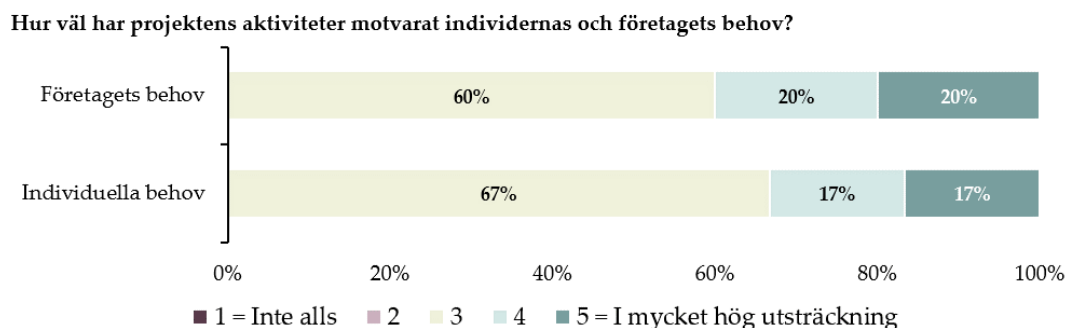
Enkätsvaren fördelade sig på elva respondenter i tematiskt mål 1, fem i tematiskt mål 3 och 19 i tematiskt mål 4. Då svaren inte var tillräckligt många för en fristående analys har vi valt att använda dessa för att peka på de effekter som vi ser skiljer sig åt mellan det nationella programmet och de regionala projekten i programområdena. Skillnaderna kan inte bedömas vara statistiskt signifikanta men kan fungera som en indikation. Även om projektens innehåll kan stå för skillnaderna, pekar analysen på att det nationella programmet kan skapa effekter hos företagare och företag på samma nivå som nationella program.

7.2.1 Nationella programmet inom tematiskt mål 1

När det gäller vilken typ av respondenter som svarat på enkäten är det något fler företagsägare/-ledare (82 procent) i det nationella programmet och fler har också svarat att de har lång erfarenhet av företagande och entreprenörskap, jämfört med de regionala programmen. Erfarenhetsträffar och nätverksaktiviteter har angetts som vanliga (50 procent av aktiviteterna) i det nationella programmet, medan utbildningar och seminarier varit vanligast i de regionala projekten (42 procent). Det har oftare varit bara en person som deltagit i de nationella programmen och 57 procent anger att de lagt mindre än tio timmar på projektets aktiviteter jämfört med 32 procent i de regionala programmen.

Vad gäller effekterna på individnivå har samtliga respondenter i nationella programmet sagt att projektets aktiviteter har motsvarat hens personliga behov i medelhög, hög eller ganska hög utsträckning, medan det inte är någon som anger 2 eller 1 (liten utsträckning eller inte alls), se Figur 20. 17 procent anger mycket hög uträkning jämfört med 12 procent i de regionala programmen. Effekterna på företagsnivå följer ett liknande mönster och även här finns mer positiva svar i det nationella (20 procent anger att projektet motsvarat företagets behov i mycket hög utsträckning jämfört med 13 procent i de regionala programmen).

Figur 20. Hur väl har de nationella TM1-projektens aktiviteter motsvarat individernas och företagets behov? (n = 5–6)

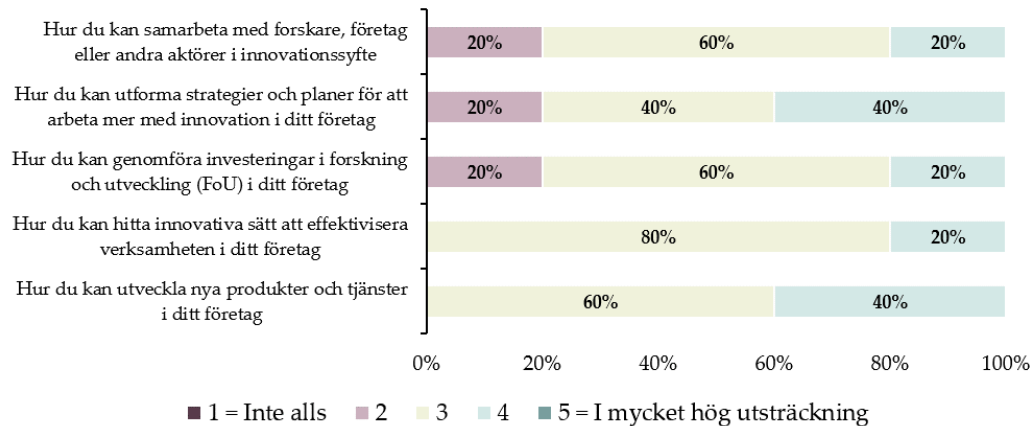

På delfrågor om områden för ökad kunskap har 80–100 procent av de som svarat från de nationella programmen angivit att detta skett i medelhög till hög utsträckning, dock har ingen angivit i mycket hög utsträckning, se Figur 21. Största skillnaden mot de regionala

programmen gäller kunskap om att genomföra investeringar i FoU i företaget, där anger 80 procent att detta skett i minst medelhög grad, mot endast 56 procent i de regionala programmen. Detta kan ha att göra med de bägge nationella projektens inriktning.

Figur 21. Områden som deltagande individer har ökat sina kunskaper inom till följd av de nationella TM1-projekten (n = 5)

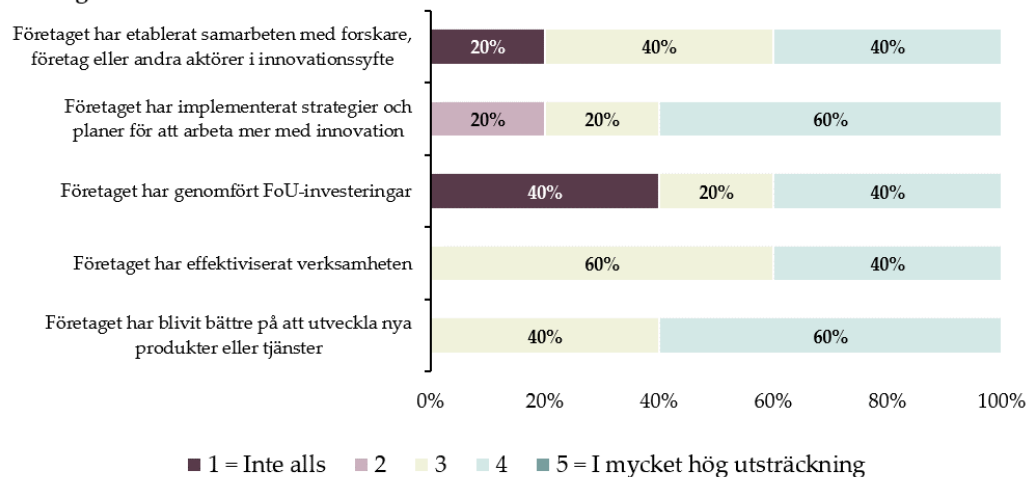
I vilken utsträckning har projektet gett dig ökad kunskap inom följande områden?

Samtliga i nationella programmet svarar att företaget har blivit bättre på att effektivisera verksamheten och att utveckla nya produkter och tjänster åtminstone i medelhög utsträckning, se Figur 21. I de regionala programmen är det en viss andel som uppger i ingen eller liten utsträckning men också en del som anger i mycket hög utsträckning. Det är ingen skillnad på svaren gällande att företaget har genomfört FoU-investeringar, här svarar kring 40 procent i vardera gruppen att effekten varit liten eller ingen (1–2 på skalan). Även frågan om företaget har implementerat strategier och planer har något större andel positiva svar i det nationella jämfört med de regionala programmen. Nationella projekten sägs även ha skapat något mer av samarbeten med forskare, företag och andra aktörer.

Figur 22. Områden som de nationella TM1-projekten bidragit till förändringar i deltagande företag (n = 5)

I vilken utsträckning har projekten bidragit till följande förändringar inom företagen:

I det nationella programmet är alltså huvuddelen av frågorna besvarade på en mer positiv nivå då större effekter sägs ha uppnåtts. På frågan om förändringen hade skett ändå svarar en något större andel i det nationella programmet att förändringen helt eller delvis beror på projektmedverkan (80 procent jämfört med 74 procent i de regionala programmen).

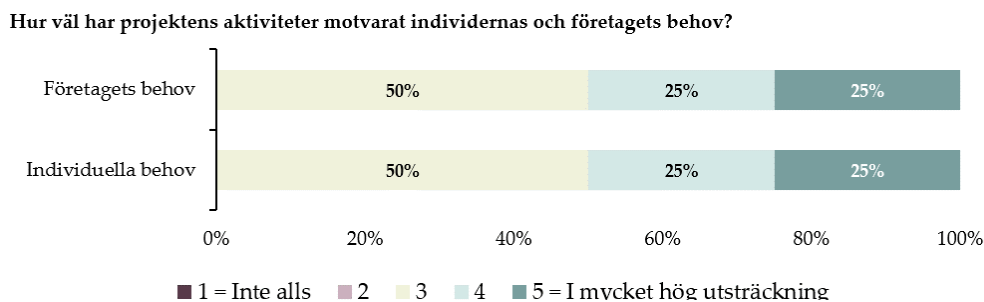
7.2.2 Nationella programmet inom tematiskt mål 3

När det gäller vilken typ av respondenter som svarat på enkäten är det ungefär samma bild i det nationella programmet som i de regionala (företagsägare/-ledare är ca 80 procent). Fler i de regionala projekten har lång erfarenhet av företagande och entreprenörskap (70 procent jämfört med 50 procent. Hela 83 procent identifierar sig som kvinnor i det nationella programmet, jämfört med 39 procent i de regionala och här bedömer Ramboll att det spelar in att det nationella projekt som analyserats är turismrelaterat.

Utbildningar och seminarier är vanligast i såväl nationella programmet som i de regionala. I bägge har det varit vanligast att fler än en person har deltagit och det är även samma andel, ca 40 procent, som anger att de lagt mindre än tio timmar på projektets aktiviteter.

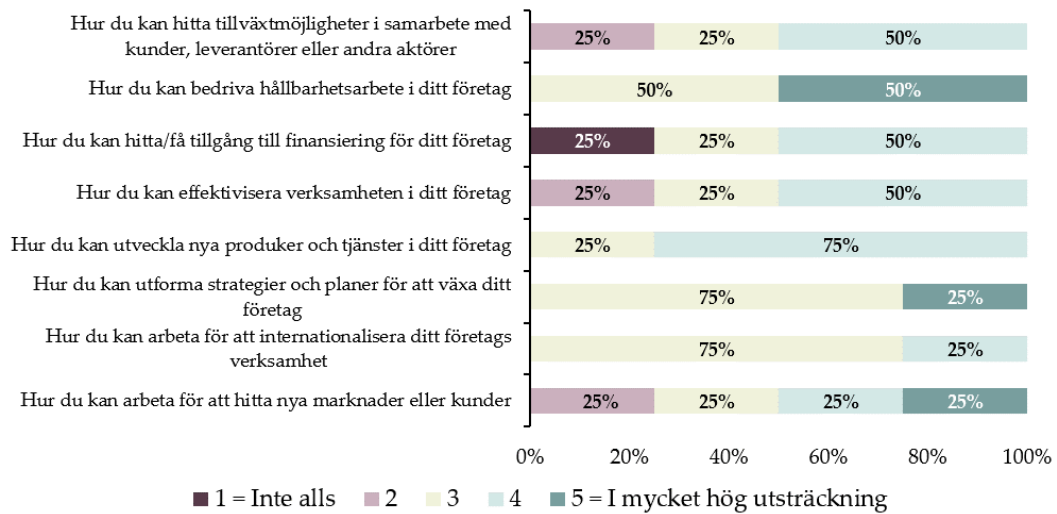
Vad gäller effekterna på individnivå är nationella programmet det relativt likt de regionala, se Figur 22. Samtliga i det nationella programmet har svarat att projektets aktiviteter har motsvarat individuella behov till åtminstone medelhög utsträckning (3–5 på skalan) jämfört med 86 procent i de regionala programmen. Samma svarsfördelning gäller för hur väl projektets aktiviteter har motsvarat företagets behov, 100 procent i nationella programmen jämfört med 81 procent i de regionala programmen. En större andel i de nationella programmen anger högsta nivå (5).

Figur 23. Hur väl har de nationella TM3-projektens aktiviteter motsvarat individernas och företagets behov? (n = 4)

Angående delfrågor om ökad kunskap hos individer har svaren varit ganska lika i nationella jämfört med regionala programmen, när det gäller hur företaget kan arbeta för att hitta nya marknader eller kunder. Däremot är det nationella programmet fler som svarar att de fått mer kunskap om hur de ska internationalisera sin verksamhet (100 procent har angett 3–4) jämfört med de regionala programmen där endast 63 procent anger minst 3. Detta har troligen varit en huvudaktivitet i det nationella projektet inom besöksnäring. När det gäller hur man kan hitta tillväxtpotentialer genom olika samarbeten är svaren mer lika men för övriga kunskapsområden är det en högre andel positiva svar i det nationella programmet, jämfört med i de regionala (se Figur 24).

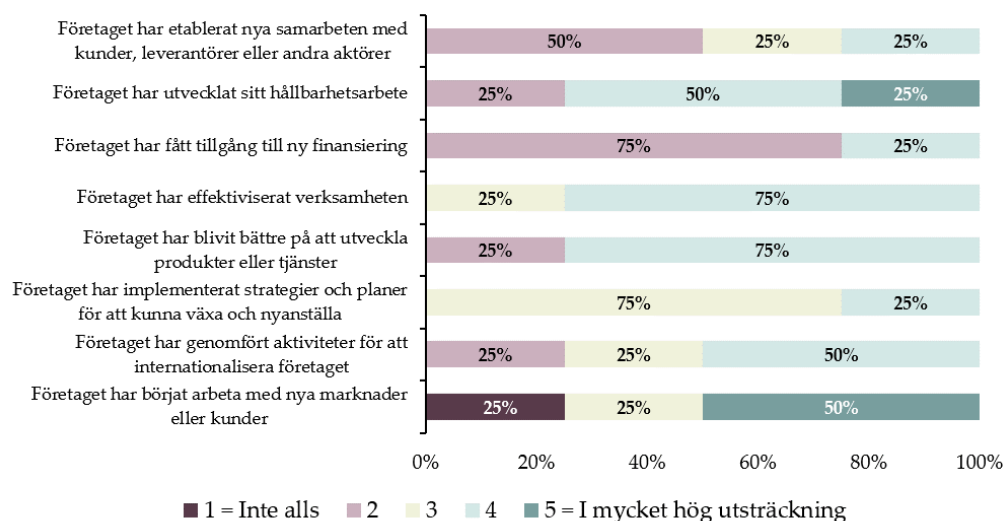
Figur 24. Områden som deltagande individer har ökat sina kunskaper inom till följd av de nationella TM3-projekten (n = 4)

Effekterna på företagsnivå är ibland lika och ibland inte, se Figur 25. På frågan om företaget har börjat arbeta med nya kunder och marknaden ligger drygt 70 procent av svaren på någon av skalans 3–5 oavsett nationellt eller regionala program. Frågan om internationalisering får fler positiva svar i nationella programmet liksom på individnivå ovan. Andra frågor som får högre andel positiva svar i det nationella programmet är att företaget har implementerat strategier och planer för att kunna växa och nyanställa (100 procent svarar minst nivå 3 jämfört med 66 procent i de regionala programmen) liksom att de blivit bättre på att utveckla produkter eller tjänster, effektiviserat verksamheten och utvecklat sitt hållbarhetsarbete. Att ha fått tillgång till nya finansiering i någon större utsträckning får fler positiva svar i de regionala programmen liksom att företaget har etablerat nya samarbeten med kunder, leverantörer eller andra aktörer.

Figur 25. Områden som de nationella TM3-projekten bidragit till förändringar i deltagande företag (n = 4)

I vilken utsträckning har projekten bidragit till följande förändringar inom företagen:

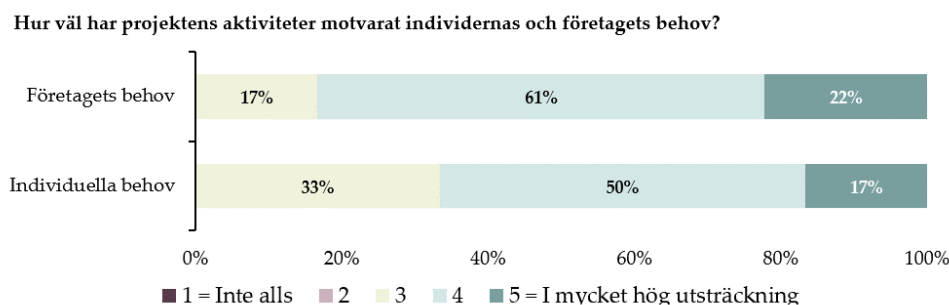
I det nationella programmet är alltså flera av frågorna besvarade på en mer positiv nivå då större effekter sägs ha uppnåtts – samtidigt som det analyserade nationella projektet inom besöksnäringen kan ha haft specifika syften som förklarar skillnaderna. På frågan om förändringen hade skett ändå svarar en större andel i de regionala projekten att förändringen helt eller delvis beror på projektmedverkan (86 procent jämfört med 75 procent i de regionala programmen).

7.2.3 Nationella programmet inom tematiskt mål 4

När det gäller vilken typ av respondenter som svarat på enkäten är det fler företagsägare/-ledare (83 procent) i de regionala programmen mot 53 procent i det nationella programmet. I bägge grupperna har majoriteten lång erfarenhet av företagande och entreprenörskap och de flesta (74 respektive 78 procent) är män. Individuellt stöd har angetts som den vanliga aktivitetsformen i nationella programmet (74 procent) medan detta enbart var 38 procent i de regionala programmen. Det har i det nationella programmet varit en mycket större andel som lagt minst 30 timmar på projektets aktiviteter (61 procent mot 29 procent i de regionala programmen).

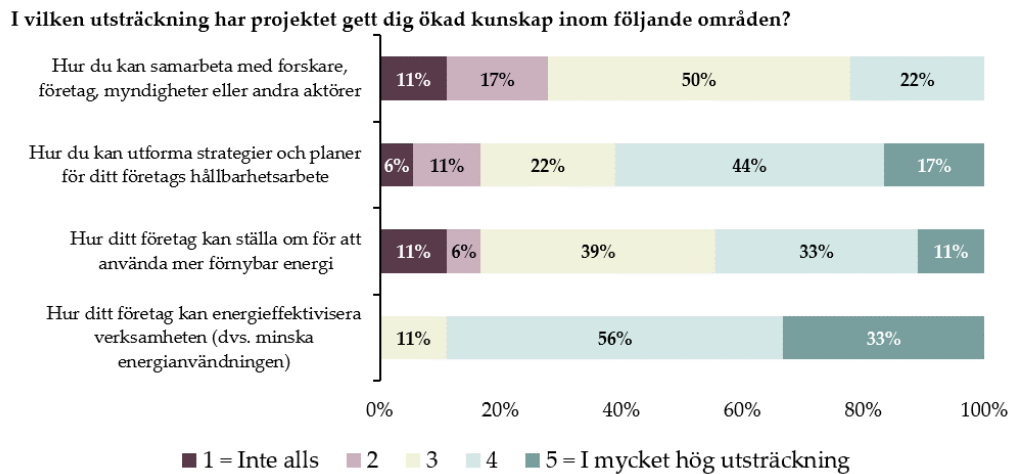
Vad gäller effekterna på individnivå har samtliga respondenter i nationella programmet sagt att projektets aktiviteter har motsvarat hens personliga behov i ganska hög till mycket hög utsträckning (3–5 på skalan), jämfört med 88 procent i de regionala programmen. Enkätsvaren på företagsnivå ger en liknande bild vad gäller hur projektets aktiviteter har motsvarat företaget behov (100 procent positiva svar (3–5) i nationella programmet mot 82 procent i de regionala programmen), se Figur 26.

Figur 26. Hur väl har de nationella TM4-projektens aktiviteter motsvarat individernas och företagets behov? (n = 18)

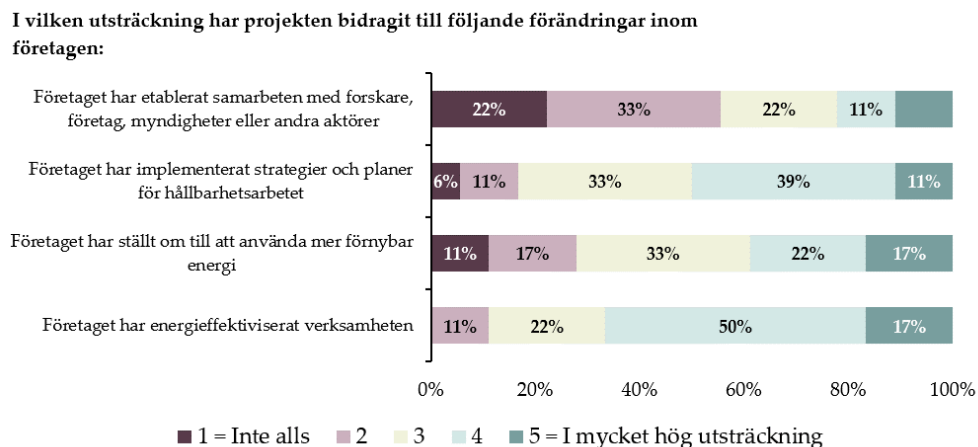
På delfrågor om områden för ökad kunskap har de som svarat från de nationella programmen angivit fler positiva svar när det gäller kunskap om hur företaget kan energieffektivisera (100 procent svara åtminstone 3 jämfört med 70 procent i de regionala programmen). Fler positiva svar ges även om hur företaget kan samverka med andra gällande koldioxidsnåla tekniker och processer eller förnybar energi. Delfrågor som besvaras ungefär lika mellan det nationella och de regionala programmen är hur företaget kan ställa om för att använda mer förnybar energi och hur man kan utforma strategier och planer för företagets hållbarhetsarbete.

Figur 27. Områden som deltagande individer har ökat sina kunskaper inom till följd av de nationella TM4-projekten (n = 18)

Större andel positiva svar på delfrågor om effekter på företaget finns i det nationella programmet när det gäller att ha energieffektiviserat verksamheten och att ha implementerat strategier och planer för företagets hållbarhetsarbete. Även frågan om omställning till förnybar energi har en större andel positiva svar i det nationella programmet, medan samverkan gällande koldioxidsnåla tekniker och processer eller förnybar energi får fler positiva svar i de regionala programmen.

Figur 28. Områden som de nationella TM4-projekten bidragit till förändringar i deltagande företag (n = 18)

I det nationella programmet är alltså huvuddelen av frågorna besvarade på en mer positiv nivå d v s större effekter sägs ha uppnåtts. Men på frågan om förändringen hade skett ändå svarar en större andel i de regionala projekten att förändringen helt eller delvis beror på projektmedverkan (83 procent jämfört med 72 procent i det nationella programmet).

7.2.4 Analys av skillnader mellan det nationella och de regionala programmen

I det nationella programmet är huvuddelen av frågorna besvarade på en mer positiv nivå dvs större effekter sägs ha uppnåtts, för samtliga tematiska områden 1, 3 och 4. Det är även en något större andel inom de nationella programmen som anger att effekterna beror av, helt eller delvis, deras projektmedverkan (undantag tematiskt mål 4). I vissa fall kan det vara innehållet i de få specifika projekt som har analyserats som förklarar skillnaderna, men det kan även ha med skillnader i övergripande syfte eller upplägg mellan det nationella och de regionala programmen att göra.

De två nationella projekten inom **tematiskt mål 1** vill båda förstärka nationellt och regionalt prioriterade satsningar och branscher (livsmedel och life science). Företagen i dessa branscher kan därmed ha upplevt att projekten nått långt på området innovation och det kan i sin tur ha med att göra att det i dessa branscher finns mer uppbyggd infrastruktur och rutiner för att företag ska kunna tillgodogöra sig insatser inom forskning och innovation.

Inom **tematiskt mål 3** har endast ett nationellt projekt analyserats och det ligger inom besöksnäringen. Det är troligt att internationalisering av destinationen Glasriket har varit ett betydelsefullt tema i projektet, vilket svaren speglar. Syftet med nationella kompletteringen på området, att öka dynamiken och mångfalden på den privata riskkapitalmarknaden i tidiga skeden, ser inte riktigt ut att ha varit aktuellt utan projektet tycks likna andra regionala projekt inom denna näring.

Tematiskt mål 4 syftar i det nationella programmet till att små och medelstora företag ska energieffektivisera sin verksamhet och till att öka utbudet av riskkapital till företag vars verksamhet bidrar i övergången till en koldioxidsnål ekonomi. Det stämmer med effekterna att fler företag som har deltagit i det nationella programmet har energieffektiviserat verksamheten. Samverkan gällande koldioxidsnåla tekniker och processer eller förnybar energi får dock fler positiva svar i de regionala programmen. Det är även en större andel respondenter i de regionala programmen som anser att effekterna beror av projektmedverkan.

Sammantaget har det nationella programmen haft en högre andel respondenter som upplever positiva effekter på individuell nivå och på företagsnivå. Ramboll bedömer att detta generellt beror på att de nationella satsningarna sker i sektorer av näringslivet där det finns mer stöd av olika typer av infrastruktur för forskning och för utveckling av företaget. Troligen har det då varit lättare för företagen i det nationella programmet att komma längre i sin utveckling. Exempel på det är att kunskapen om hur man genomför FoU-satsningar ser ut att ha ökat mer i de nationella projekten (TM1) och att företag verkligen har lyckats med att energieffektivisera verksamheten (TM4). Det är inte uteslutet att genomförande och upplägg av de enskilda projekten också har spelat in men då kan även det ha med att göra att det finns mer för företagen att ta del av i de prioriteringar som ligger i det nationella programmet.

8. Sammanfattande slutsatser

Detta kapitel innehåller de övergripande slutsatserna av Rambolls utvärdering av effekter av entreprenörskapsinsatser som genomförts inom tematiskt mål 1, 3 och 4, med koppling till smart specialisering inom utvalda programområden i Sverige. Effekterna handlar dels om kunskaper och insikter som individen har tillgodogjort sig, dels om konkreta förändringar inom företagen. Vi bedömer hur väl dessa effekter har kunnat knytas till de aktuella projekten. Vi resonerar kring kopplingen mellan ERUF-programmen och smart specialisering. Slutligen reflekterar vi över valda metoder och effekter på företagare och företag.

8.1 Flera effekter på individer och företag inom de tematiska målen har kunnat spåras

Nedanstående tabell visar på en övergripande nivå hur vi bedömer att de största effekterna har sett ut på individ- och företagsnivå av de projekt som studerats inom de olika tematiska områdena. De delas in i vad som har rangordnats högst i enkät och vad som har nämnts ofta i intervjuer eller noterats spontant i fritextsvar i enkäten (dessa är utan inbördes rangordning).

Tabell 32: De största effekterna på individer och företag av projekt inom de tematiska målen

Tematiskt mål	Största effekterna på individer	Största effekterna på företag
TM1	<p>Enkät:</p> <ul style="list-style-type: none"> Företagaren har fått ökade kunskaper om hur man utvecklar nya produkter och tjänster <p>Intervju och fritextsvar:</p> <ul style="list-style-type: none"> Fått insikter om olika marknader och målgrupper och hur man når dem Fått plattformar för nätverkande Hittat motiv för att verkligen göra en satsning i företaget 	<p>Enkät:</p> <ul style="list-style-type: none"> Företaget har blivit bättre på att utveckla produkter och tjänster <p>Intervju och fritextsvar:</p> <ul style="list-style-type: none"> Affärs- och innovationsutveckling genom ökad digitalisering, bättre riskanalyser, ökade kreativa processer och innovationsmetoder ökade kontaktnät och fler samarbeten. Blivit mer attraktiva som företag
TM3	<p>Enkät:</p> <ul style="list-style-type: none"> Företagaren har fått ökade kunskaper om hur man kan hitta nya marknader och kunder <p>Intervju och fritextsvar:</p> <ul style="list-style-type: none"> Fått kunskap om säljprocess och verktyg Fått utbyte och information Fått insikter om tillväxtmöjligheter genom olika samarbeten Fått kunskap om hur man kan utveckla nya produkter och tjänster. 	<p>Enkät:</p> <ul style="list-style-type: none"> Företaget har blivit bättre på att utveckla nya produkter och tjänster och Företaget har börjat arbeta med marknader eller kunder <p>Intervju och fritextsvar:</p> <ul style="list-style-type: none"> Utökat kontaktnät och nya samarbeten Vidareutveckling av företagen och nya arbetsformer

Tematiskt mål	Största effekterna på individer	Största effekterna på företag
TM4	<p>Enkät:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ökade kunskaper om hur man kan skapa strategier och planer för hållbarhetsarbete <p>Intervju och fritextsvar:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kunskap om konkreta åtgärder för att ställa om till mer förnybar energi eller energieffektivisera verksamheten 	<p>Enkät:</p> <ul style="list-style-type: none"> Företaget har kunnat implementera strategier och planer för hållbarhetsarbetet <p>Intervju och fritextsvar:</p> <ul style="list-style-type: none"> Etablerat samarbeten med forskare, företag, myndigheter eller andra aktörer Genomfört åtgärder och förändringar relaterade till minskade klimatutsläpp.

8.2 Effekterna på individer och företag har kunnat knytas till deltagande i projekten

Genom en kontrafaktisk analys kan vi göra en bedömning av i vilken grad projekten har bidragit till dessa andra effekter på företagens utveckling. Här finner Ramboll viss variation mellan de tematiska områdena avseende hur avgörande projekten har varit för effekterna med hänsyn till svarsfrekvensen, hur väl projekten möter behoven hos individer och företag, hur mycket tid som lagts ned på deltagande och vilka insatstyper som har varit vanligast.

8.2.1 Insatserna möter ganska väl behoven hos individer och företag

Insatserna möter ganska väl behoven hos individer. De som angett att detta skett i hög eller mycket hög utsträckning varierar mellan 48 procent (tematiskt mål 1) och 62 procent (tematiskt mål 4).

Insatserna möter även behoven hos företag. För tematiskt mål 1 anger 61 procent av respondenterna i enkäten att aktiviteterna har motsvarat företagets behov i hög eller mycket hög utsträckning. Motsvarande siffror för tematiskt mål 3 är 57 procent och för tematiskt mål 4 är motsvarande siffror 54 procent.

8.2.2 Effekterna kan till stor del bero på den tid som läggs ned i deltagande i projekten

Andelen av respondenter som anser att effekterna helt eller delvis beror av projektet varierar mellan 74 procent (tematiskt mål 1) och 86 procent där tematiskt mål 3 svarar för den högsta andelen.

När det gäller nivån på deltagande i antal timmar är enkätresultatet mer lika, från 62 procent som lagt mer än 10 timmar (tematiskt mål 3) till 68 procent för tematiskt mål 1. Tematiskt mål 4 ligger mellan dessa nivåer i alla tre dimensioner.

Ju mer tid som deltagarna har lagt ned på att delta i projektinsatserna, ju större förändring anser de har skett i företaget. Det är flera respondenter som deltagit mer än 30 timmar som uppger att förändringen inte hade skett utan deltagande i projektet. Samtidigt är det flera som deltagit mindre än 10 timmar som uppger att det inte skett

någon stor förändring och att den förändring som skett troligtvis skulle ha skett oavsett projektdeltagande. Förändringarna i företagen sker inte enbart på grund av projektdeltagande men projektinsatserna bidrar till att förändringarna blir av eller att företagarna får ökade kunskaper som i förlängningen möjliggör resultat i företagen längre fram – särskilt om företagarna lägger mer tid på projektdeltagande. För tematiskt mål 1 och 4 är individuellt stöd och rådgivning den insatstyp som deltagande företag bedömt ha bidragit till flest positiva effekter. För tematiskt område 3 är bedömningen för olika insatstyper ganska lika med avseende på vilka effekter det fått på företagen.

8.2.3 Sammanfattning av Rambolls värdering av effekter inom tematiskt mål 1,3 och 4

Nedan sammanfattas slutsatserna om varje tematiskt mål:

Tematiskt mål 1: Här är svarsfrekvensen lägst och andelen som anser att effekter beror av projektet också lägst. Individens behov är mindre tillgodosedda än i övriga tematiska områden, men företagets behov har mötts i högre grad. Samtidigt ser vi på detaljnivå att olika kunskaper som företagarna har tillgodogjort sig som individer inte alltid omsatts i praktiken i företagen, vilket kan vara fråga om att innovation kräver tid och resurser. Ramboll bedömer att effekterna i tematiskt mål 1 till viss del bör kunna hänföras till projektinsatserna men att de konkreta effekterna i företagen är ovissa eller kan dröja.

Tematiskt mål 3: Här är svarsfrekvensen högst och så även andelen som anser att effekter beror av projektet. På detta tematiska område ser det ut att ha varit vanligare med kortare insatser och projekten tycks ha något sämre träffsäkerhet vad gäller företagets behov, jämfört med tematiskt mål 1. Ramboll bedömer att effekterna som beskrivits ändå till stor del bör kunna hänföras till projektinsatserna.

Tematiskt mål 4: Svarsfrekvens och andelen som anser att effekter beror av projektet ligger i nivå mellan de båda andra tematiska områdena. Här är behoven hos företagen mindre tillgodosedda än individens behov och projekten tycks ha något sämre träffsäkerhet vad gäller företagets behov, jämfört med tematiskt mål 1 (men samma nivå som för tematiskt mål 3). Ramboll bedömer att effekterna till viss del bör kunna hänföras till projektinsatserna, men det är värt att notera vilka effekter som nämns d v s att projekten mer drivit på företagets hållbarhetsarbete än deras konkreta energiomställning.

8.3 Företagen uttrycker behov av mer uppföljning och stöd för nästa steg

Respondenter har uttryckt behov som de önskar få tillgodosedda framöver. Detta bedömer Ramboll bör ses som förslag på vidare utveckling, inte missnöje med projekten. För tematiskt mål 1 önskar flera att projekten ges mera utrymme för ökad uppföljning och stöd vid olika steg i arbetet, exempelvis att få möjlighet till finansiering av företagets nedlagda tid och få mer stöd i kontaktskapande. För tematiskt mål 3 finns behovet av att skapa bättre förutsättningar för att uppnå bättre effekter över tid, både i genomförande av projekt och i omgivande stödstruktur. Det är tydligt att företagarna efterfrågar mer stöd i säljprocessen och i marknadsföring. För tematiskt mål 4 handlar önskemålen bland annat om att påverka politiken och inte enbart satsa på företagsfrämjande insatser på området, samt att få hjälp att förstå vad som finns tillgängligt att söka för ett mindre

företag på EU-nivån eller hos Energimyndigheten. Ramboll finner att tidigare utvärderingar av tematiska mål 1, 3 och 4 också har pekat på svårigheten att nå resultat inom uppsatt projekttid, att fler insatser krävs för att få till fler konkreta förändringar och åtgärder i företagen.

8.4 Regionernas kännedom om projektens effekter inom smart specialisering är generellt sett låg

Kopplingen mellan ERUF och smart specialisering var relativt svag under programperioden 2014–2020. Det har haft betydelse för effekterna av de regionala intervjuerna som genomfördes med regionernas ansvariga för smart specialisering. Dessa personer har oftast inte varit starkt involverade i regionens ERUF-projekt då dessa genomförts av andra aktörer och uppföljningen främst har genomförts nationellt. Det är Rambolls bedömning att de utvalda projekten i analysen ändå kopplar relativt väl till regionernas smarta specialiseringsstrategier eller åtminstone regionernas fokus- och styrkeområden.

Sammantaget bedömer Ramboll att kännedomen om de individuella projekten och deras koppling till smart specialisering har varit låg inom samtliga tematiska områden. Den regionala prioriteringen av projekt kan ha fungerat relativt väl sett till utpekade styrkeområden och företagen i projekten kan ha upplevt effekter, även om de inte känt till regionens smarta specialiseringsstrategi. Men uppföljningen av projekten kopplat till smart specialisering är svag, både individuella projekt och portföljen av projekt inom ett styrkeområde. Dalarna och Värmland vill exempelvis båda rigga en bättre regional uppföljning. Där beskrivs också att det varit svårt att skapa synergieffekter och att det kan skapas silos kring enskilda projekt. Att kunskapsnivån är låg om projekten hos regionens företrädare för smart specialisering gör att synergieffekter mellan projekt blir svårare att skapa, något som Värmland försöker hantera genom sina klusterorganisationer medan Dalarna funderar på hur synergier kan på ett bättre sätt skapas mellan två projekt. Storstadslänet Skåne har minst insikt i de individuella projekten, som ligger för genomförande hos olika organisationer (gäller samtliga tematiska områden), men detta ska ha ändrats till innevarande programperiod där integreringen mellan programmen och smart specialisering sägs vara bättre. I Norrbotten och Västerbotten är kännedomen om projekten relativt hög men inte på effektnivå hos företagen. En av regionerna menar att det är viktigt att höja blicken och observera policyförändringar under längre tid, hellre än att leta efter enskilda effekter av projekt. Det ansågs också viktigt att låta projekten informera regionen, då det var svårt att hinna läsa slutrapporter. Energiprojekten i tematiskt mål 4 är många och under intervjuerna med regionala företrädare föreföll de mer okända för vissa av regionerna, kanske beroende på att energifrågorna ligger inbäddade i de flesta verksamheter och inte är lika branschbundna.

Sammantaget kan Ramboll inte tydligt påvisa att kunskapsnivån har höjts hos de regionala företrädarna under programperioden eller att deras genomförande kapacitet förbättrats, även om vi sett exempel på olika sätt att försöka arbeta med uppföljning och med att skapa synergier. Entreprenörskapsinsatserna har alltså haft effekt på företagare och företagsnivå, men ännu inte på regional nivå och det återstår att se om innevarande programperiod bättre kan stärka den regionala kopplingen mellan ERUF-programmen och smart specialisering.

8.5 Högre andel företag som upplever positiva effekter inom det nationella programmet

I det nationella programmet är huvuddelen av frågorna besvarade på en mer positiv nivå d v s större effekter sägs ha uppnåtts, för samtliga tematiska områden 1, 3 och 4. Det är, på två av tre av de tematiska områdena, en något större andel inom de nationella programmen som anger att effekterna beror, helt eller delvis, på deras projektmedverkan. I vissa fall kan det vara de få specifika projekt som har analyserats som förklarar skillnaderna, men Ramboll bedömer generellt att dessa kan bero på att de nationella satsningarna sker i sektorer av näringslivet där det finns mer stöd av olika typer av infrastruktur för forskning och för utveckling av företaget. Troligen har det då varit lättare för företagen i det nationella programmet att komma längre i sin utveckling. Exempel på det är att kunskapen om hur man genomför FoU-satsningar ser ut att ha ökat mer i de nationella projekten (TM1) och att företag verkligen har lyckats med att energieffektivisera verksamheten (TM4). Det är inte uteslutet att genomförande och upplägg av de enskilda projekten också har spelat in men då kan även det ha med att göra att det finns mer för företagen att ta del av i de prioriteringar som ligger i det nationella programmet.

Referenser

Eufonder (2019) *Nationella regionalfondsprogrammet*, tillgänglig: <https://eufonder.se/eufonder/regionala-utvecklingsfonden/nationella-regionalfondsprogrammet.html>

Europeiska kommissionen (2014) *Kommissionens genomförandeordning (EU) nr 215/2014*, 7 mars 2014, tillgänglig: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0215&from=SV>

Länsstyrelsen Norrbotten (2013) *Innovationsstrategi för Norrbottens län 2013–2020*.

Ramboll (2018) *Utvärdering av nio program Regionala utvecklingsfonden, tematiskt mål 1. Delrapport 2 om målet Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation*. Utvärdering beställd av Tillväxtverket.

Region Blekinge (2013) *Attraktiva Blekinge Blekingestrategin 2014–2020*.

Region Dalarna (2015) *Mobilisera för tillväxt – innovationsarbete och smart specialisering i Dalarna*.

Region Gävleborg (2020) *Regional innovationsstrategi för smart specialisering Gävleborg*.

Region Skåne (2014) *Det öppna Skåne 2030*.

Region Västerbotten (2014) *Innovationsstrategi Västerbotten 2014–2020*.

Region Värmland (2015) *Värmlands forsknings- och innovationsstrategi – för smart specialisering 2015–2020*.

Sweco (2017) *Utvärdering av åtta program Regionala utvecklingsfonden, tematiskt mål 3. Delrapport 1 om målet: Öka konkurrenskraften hos små och medelstora företag*. Utvärdering beställd av Tillväxtverket.

Sweco (2017) *Utvärdering av nio program Regionala utvecklingsfonden, tematiskt mål 4. Delrapport 1 om målet: Att stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi*. Utvärdering beställd av Tillväxtverket.

Tillväxtverket (2014a) *Operativt program för Övre Norrland*

Tillväxtverket (2014b) *Operativt program för Skåne-Blekinge*.

Tillväxtverket (2020) *Stöd och instruktion för operativa program. Slutversion 5.0*.

Tillväxtverket (2020b) *Operativt program för Norra Mellansverige ändrat januari 2020*.

Tillväxtverket (2020a) *Smart specialisation in Sweden*.

Tillväxtverket (2022a) *Vad är smart specialisering? Tillgänglig: <https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/regional-kapacitet/smart-specialisering/vad-ar-smart-specialisering.html>*

Tillväxtverket (2022b) *Smart specialisering, tillgänglig: <https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/regional-kapacitet/smart-specialisering.html>*

Tillväxtverket (2022c) *Nationella projektmedel*, Tillväxtverkets projektbank, tillgänglig:
<https://projektbank.tillvaxtverket.se/projektbanken2020#page=abe6e0ba-8cac-43ae-9022-9d34560cf5b6>

Läges- och slutrapporter för aktuella projekt (beställda av Tillväxtverket)

Intervjuer med företag och med regionala företrädare för smart specialisering

Bilagor

Bilaga 1 – Enkätfrågor

Tematiskt mål 1

- Vilken roll har du i företaget?
- Hur lång erfarenhet har du av företagande/entreprenörskap?
- Hur identifierar du dig?
- Vilka typer av aktiviteter har ditt företag deltagit i inom projektet?
- Vilka i företaget har deltagit i projektets aktiviteter?
- Ungefär hur många timmar uppskattar du att företaget har lagt på att delta i projektets aktiviteter?
- Har projektets aktiviteter motsvarat dina personliga behov?
- Utveckla gärna
- I vilken utsträckning har projektet gett dig ökad kunskap inom följande områden?
 - Hur du kan utveckla nya produkter och tjänster i ditt företag
 - Hur du kan hitta innovativa sätt att effektivisera verksamheten i ditt företag
 - Hur du kan genomföra investeringar i forskning och utveckling (FoU) i ditt företag
 - Hur du kan utforma strategier och planer för att arbeta mer med innovation i ditt företag
 - Hur du kan samarbeta med forskare, företag eller andra aktörer i innovationssyfte
- Är det något annat du fått med dig från projektet som inte täcks av ovanstående?
- Vad skulle du ha behövt mer av?
- Har projektets aktiviteter motsvarat behoven hos ditt företag?
- Utveckla gärna
- I vilken utsträckning har projektet förändrat något i ditt företag?
 - Företaget har effektiviserat verksamheten
 - Företaget har genomfört FoU-investeringar
 - Företaget har implementerat strategier och planer för att arbeta mer med innovation
 - Företaget har etablerat samarbeten med forskare, företag eller andra aktörer i innovationssyfte
- Är det något annat som har utvecklats i ditt företag tack vare projektet som inte täcks av ovanstående?
- Beskriv kortfattat den viktigaste förändringen i ditt företag som projektet har bidragit till.
- Anser du att den förändringen skulle ha skett oavsett om du deltagit i projektet eller ej?
- Vill du ställa upp på en intervju med Ramboll för att berätta mer om hur du upplevde projektet?
- E-postadress eller telefonnummer

Tematiskt mål 3

- Vilken roll har du i företaget?
- Hur lång erfarenhet har du av företagande/entreprenörskap?
- Hur identifierar du dig?
- Vilka typer av aktiviteter har ditt företag deltagit i inom projektet?
- Vilka i företaget har deltagit i projektets aktiviteter?
- Ungefär hur många timmar uppskattar du att företaget har lagt på att delta i projektets aktiviteter?
- Har projektets aktiviteter motsvarat dina personliga behov?
- Utveckla gärna
- I vilken utsträckning har projektet gett dig ökad kunskap inom följande områden?
 - Hur du kan arbeta för att hitta nya marknader eller kunder
 - Hur du kan arbeta för att internationalisera ditt företags verksamhet
 - Hur du kan utforma strategier och planer för att växa ditt företag
 - Hur du kan utveckla nya produkter och tjänster i ditt företag
 - Hur du kan effektivisera verksamheten i ditt företag
 - Hur du kan hitta/få tillgång till finansiering för ditt företag
 - Hur du kan bedriva hållbarhetsarbete i ditt företag
 - Hur du kan hitta tillväxtmöjligheter i samarbete med kunder, leverantörer eller andra aktörer
- Är det något annat du fått med dig från projektet som inte täcks av ovanstående?
- Vad skulle du ha behövt mer av?
- Har projektets aktiviteter motsvarat behoven hos ditt företag?
- Utveckla gärna
- I vilken utsträckning har projektet förändrat något i ditt företag?
 - Företaget har börjat arbeta med nya marknader eller kunder
 - Företaget har genomfört aktiviteter för att internationalisera företaget
 - Företaget har implementerat strategier och planer för att kunna växa och nyanställa
 - Företaget har blivit bättre på att utveckla produkter eller tjänster
 - Företaget har effektiviserat verksamheten
 - Företaget har fått tillgång till ny finansiering
 - Företaget har utvecklat sitt hållbarhetsarbete
 - Företaget har etablerat nya samarbeten med kunder, leverantörer eller andra aktörer
- Är det något annat som har utvecklats i ditt företag tack vare projektet som inte täcks av ovanstående?
- Beskriv kortfattat den viktigaste förändringen i ditt företag som projektet har bidragit till.
- Anser du att den förändringen skulle ha skett oavsett om du deltagit i projektet eller ej?
- Vill du ställa upp på en intervju med Ramboll för att berätta mer om hur du upplevde projektet?
- E-postadress eller telefonnummer

Tematiskt mål 4

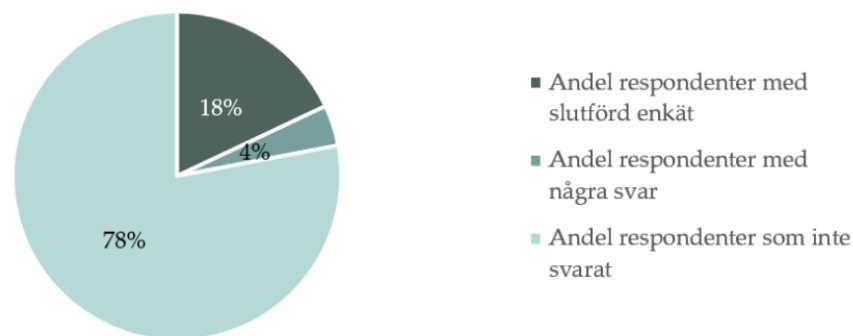
- Vilken roll har du i företaget?
- Hur lång erfarenhet har du av företagande/entreprenörskap?
- Hur identifierar du dig?
- Vilka typer av aktiviteter har ditt företag deltagit i inom projektet?
- Vilka i företaget har deltagit i projektets aktiviteter?
- Ungefär hur många timmar uppskattar du att företaget har lagt på att delta i projektets aktiviteter?
- Har projektets aktiviteter motsvarat dina personliga behov?
- Utveckla gärna
- I vilken utsträckning har projektet gett dig ökad kunskap inom följande områden?
 - Hur ditt företag kan energieffektivisera verksamheten (dvs. minska energianvändningen)
 - Hur ditt företag kan ställa om för att använda mer förnybar energi
 - Hur du kan utforma strategier och planer för ditt företags hållbarhetsarbete
 - Hur du kan samarbeta med forskare, företag, myndigheter eller andra aktörer, t.ex. gällande koldioxidsnåla tekniker och processer eller förnybar energi
- Är det något annat du fått med dig från projektet som inte täcks av ovanstående?
- Vad skulle du ha behövt mer av?
- Har projektets aktiviteter motsvarat behoven hos ditt företag?
- Utveckla gärna
- I vilken utsträckning har projektet förändrat något i ditt företag?
 - Företaget har energieffektiviserat verksamheten
 - Företaget har ställt om till att använda mer förnybar energi
 - Företaget har implementerat strategier och planer för hållbarhetsarbetet
 - Företaget har etablerat samarbeten med forskare, företag, myndigheter eller andra aktörer, till exempel gällande koldioxidsnåla tekniker och processer eller förnybar energi
- Är det något annat som har utvecklats i ditt företag tack vare projektet som inte täcks av ovanstående?
- Beskriv kortfattat den viktigaste förändringen i ditt företag som projektet har bidragit till.
- Anser du att den förändringen skulle ha skett oavsett om du deltagit i projektet eller ej?
- Vill du ställa upp på en intervju med Ramboll för att berätta mer om hur du upplevde projektet?
- E-postadress eller telefonnummer

Bilaga 2 - Svarsfrekvens

Tematiskt mål 1

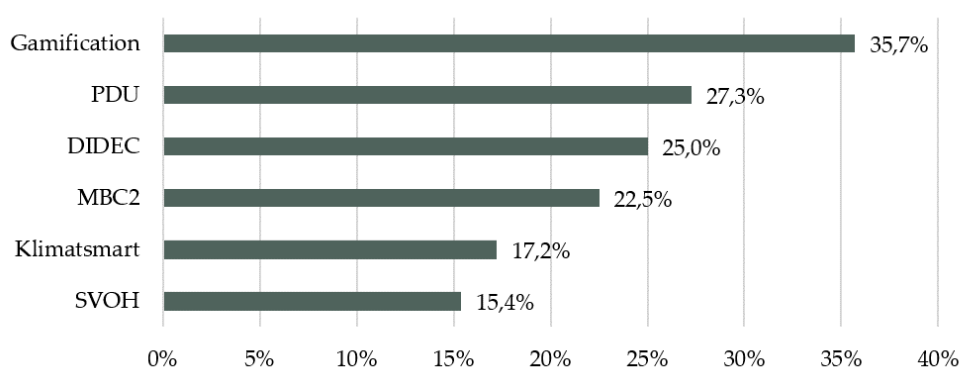
Enkäten rörande projekt inom tematiskt mål 1 skickades ut till totalt 128 e-postadresser. 23 av dessa respondenter (18 procent) slutförde enkäten och ytterligare 5 personer (4 procent) lämnade svar på några av frågorna, vilket ger en sammanlagd svarsfrekvens på 22 procent. 100 mottagare av enkäten (78 procent) valde att inte svara alls. Flest har deltagit i utbildningar och seminarier

Figur 29: Svarsfrekvens inom tematiskt mål 1

En närmare titt på de olika projekten visar att svarsfrekvensen skiljer sig betydligt mellan dem. Bland respondenterna som har deltagit i projektet *Gamification of Dalarna - Steg 1 Teknisk plattform för gamifiering av upplevelser (Gamification)* svarade 35,7 procent på enkäten (5 av 14 respondenter) medan det var enbart 15,4 procent (4 av 26 respondenter) i projektet *Samverkansmiljö för vård och omsorg i hemmet (SVOH)* som åtminstone svarade på några av frågorna. Projekten *Samverkansmiljö för vård och omsorg i hemmet*, *Klimatsmart Innovation (Klimatsmart)* och *Materials Business Center 2 (MBC2)* står för de tre lägsta svarsfrekvenserna av alla undersökta projekt inom tematiskt mål 1, 3 och 4.

Figur 30: Total svarsfrekvens per projekt inom tematiskt mål 1

Utskicket av enkäten ledde till att sammanlagt 10 deltagare som var registrerade på TM1-projektet hörde av sig till Ramboll med frågor och funderingar. Sex av dessa respondenter kände inte till att deras företag skulle ha deltagit i det nämnda projektet eller kände inte igen det angivna projektnamnet alls. Ytterligare tre personer kontaktade Ramboll för att meddela att de inte skulle svara på enkäten då projektinsatsen inte hade avslutats och

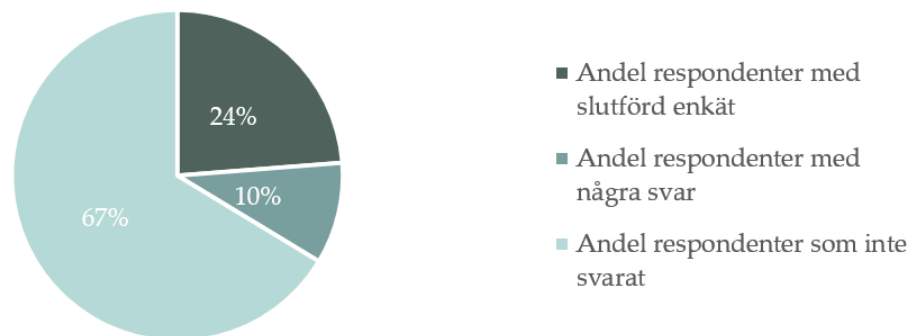
därmed inte gett effekt ännu. En respondent meddelade att hen inte tillhörde målgruppen för enkäten då hen inte arbetade på ett företag.

Av de svarande identifierar sig 79 procent (22 respondenter) som män medan 21 procent (6 respondenter) kryssade att de identifierar sig som kvinnor. En stor majoritet på 68 procent (19 respondenter) uppger att de har rollen som företagsledare, vd eller ägare i företaget de företräder. 29 procent (8 respondenter) väljer beteckningen anställd/medarbetare och 4 procent (1 respondent) har deltagit i projekten som konsult till ett annat företag. Bland företagsledarna har knappt tre av fyra (74 procent, 14 respondenter) över tio års erfarenhet av företagande och entreprenörskap, 21 procent (4 respondenter) 5–9 års erfarenhet och 5 procent (1 respondent) under fem års erfarenhet.

Tematiskt mål 3

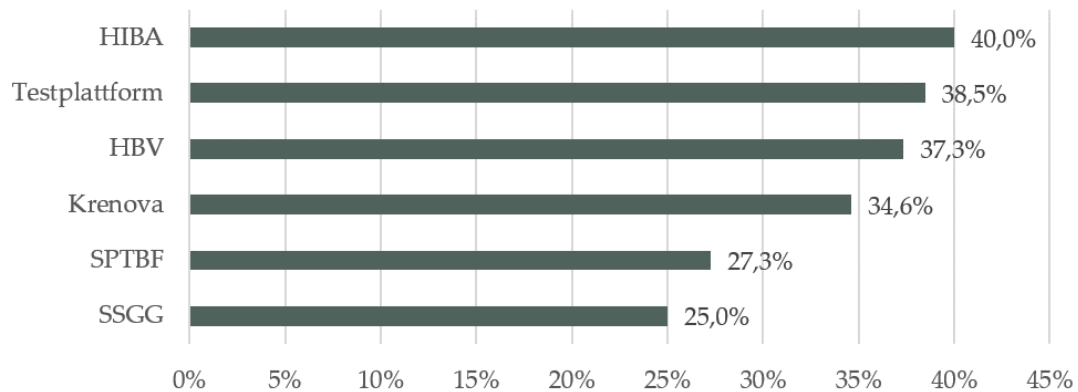
Enkäten rörande projekt inom tematiskt mål 3 skickades ut till totalt 215 e-postadresser. 51 av dessa respondenter (24 procent) slutförde enkäten och ytterligare 21 personer (10 procent) lämnade svar på några av frågorna, vilket ger en sammanlagd svarsfrekvens på 34 procent.

Figur 31: Svarsfrekvens inom tematiskt mål 3

Även inom detta tematiska område skiljer sig svarsfrekvensen mellan de undersökta projekten. Bland respondenterna som har deltagit i projektet *Hållbar inkubation och acceleration av life science-idéer (HIBA)* svarade 40 procent på enkäten (8 av 20 respondenter) medan det var enbart 25 procent (10 av 40 respondenter) i projektet *Southern Sweden Going Global (SSGG)* som åtminstone svarade på några av frågorna. Över lag är svarsfrekvensen något högre i TM3-projekten jämfört med de tematiska områdena 1 och 4. *HIBA* har högst svarsfrekvens av alla i denna rapport undersökta projekt.

Figur 32: Total svarsfrekvens per projekt inom tematiskt mål 3

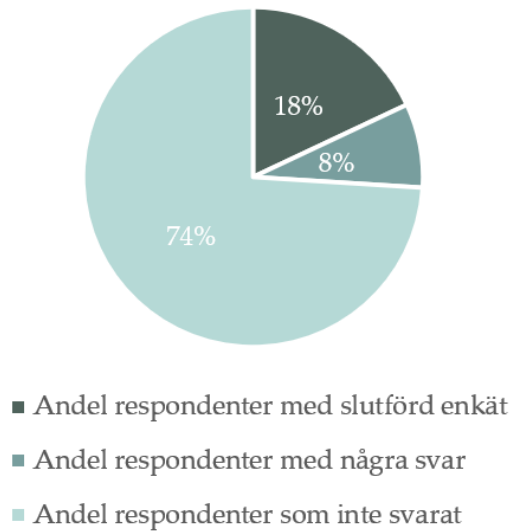
Utskicket av enkäten ledde till att sammanlagt 15 deltagare som var registrerade på TM3-projekt hörde av sig till Ramboll med frågor och funderingar. Elva av dessa respondenter kände inte till att deras företag skulle ha deltagit i det nämnda projektet eller kände inte igen det angivna projektnamnet alls. Två respondenter meddelade att de inte tillhörde målgruppen för enkäten då de inte arbetade på ett företag. En annan respondent berättade att hens insikt i projektet och företagets deltagande var mycket begränsad. En person kontaktade Ramboll med en undran över varför utvärderingen sker så många år efter att projektet har avslutats.

Av de svarande identifierar sig 60 procent (43 respondenter) som män medan 39 procent (28 respondenter) kryssade att de identifierar sig som kvinnor. En person (1 procent) ville inte ange sin könsidentitet. En mycket stor majoritet på 83 procent (60 respondenter) uppger att de har rollen som företagsledare, vd eller ägare i företaget de företräder. 13 procent (9 respondenter) väljer beteckningen anställd/medarbetare och 4 procent (3 respondenter) anger att de har deltagit i projekten i andra roller, däribland som ordförande och verksamhetschef. Bland företagsledarna har nästan tre av fyra (70 procent, 42 respondenter) över tio års erfarenhet av företagande och entreprenörskap, 27 procent (16 respondenter) 5–9 års erfarenhet och 3 procent (2 respondenter) under fem års erfarenhet.

Tematiskt mål 4

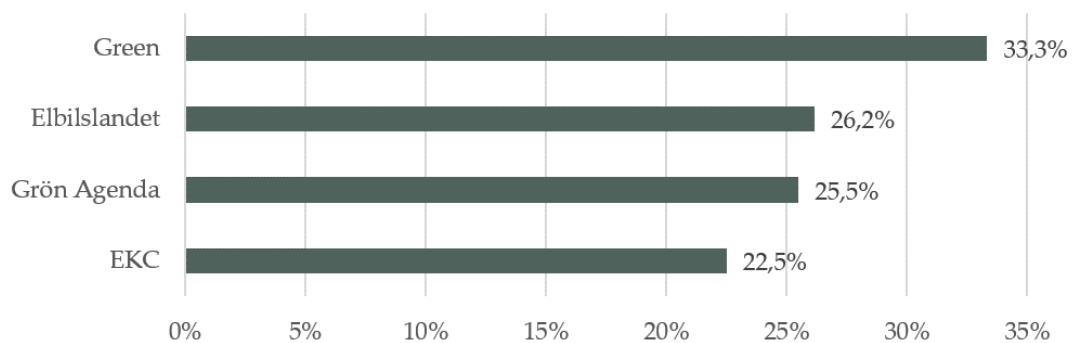
Enkäten rörande projekt inom tematiskt mål 4 skickades ut till totalt 229 e-postadresser. 41 av dessa respondenter (18 procent) slutförde enkäten och ytterligare 18 personer (8 procent) lämnade svar på några av frågorna, vilket ger en sammanlagd svarsfrekvens på 26 procent. 170 mottagare av enkäten (74 procent) valde att inte svara alls.

Figur 33: Svartfrekvens inom tematiskt mål 4

Återigen skiljer sig svartfrekvensen mellan de undersökta projekten. Bland respondenterna som har deltagit i projektet *Green – Gröna investeringar för hållbar näringslivs- och samhällsutveckling (Green)* svarade 33,3 procent på enkäten (11 av 33 respondenter) medan det var enbart 22,5 procent (18 av 80 respondenter) i projektet *Energikompetenscentrum – Etablering av kunskapsområdet energieffektiv samhällsbyggnad (EKC)* som åtminstone svarade på några av frågorna. Över lag är svartfrekvensen i TM4-projekten något högre än i de undersökta projekten inom tematiskt mål 1, men lägre än i tematiskt mål 3.

Figur 34: Total svartfrekvens per projekt inom tematiskt mål 4

Utskicket av enkäten ledde till att sammanlagt 18 deltagare som var registrerade på TM4-projekt hörde av sig till Ramboll med frågor och funderingar. Nästan alla (17 respondenter) kände inte till att deras företag skulle ha deltagit i det nämnda projektet eller kände inte igen det angivna projektnamnet alls. En respondent meddelade att hen inte skulle fylla i enkäten då de gamla ägarna till företaget hade sålt verksamheten efter projektdeltagandet och hen inte hade insyn i vilken effekt projektet hade gett.

Av de svarande identifierar sig 78 procent (46 respondenter) som män medan 20 procent (12 respondenter) kryssade att de identifierar sig som kvinnor. En person (2 procent) ville inte ange sin könsidentitet. En mycket stor majoritet på 80 procent (47 respondenter) uppger att de har rollen som företagsledare, vd eller ägare i företaget de företräder. 17 procent (10 respondenter) väljer beteckningen anställd/medarbetare och 3 procent (2 respondenter) anger att de har deltagit i projekten i andra roller, däribland som hållbarhetschef och Ledning Senior Adviser. Bland företagsledarna har fyra av fem (81 procent, 38 respondenter) över tio års erfarenhet av företagande och entreprenörskap, 15 procent (7 respondenter) 5–9 års erfarenhet och 4 procent (2 respondenter) under fem års erfarenhet.

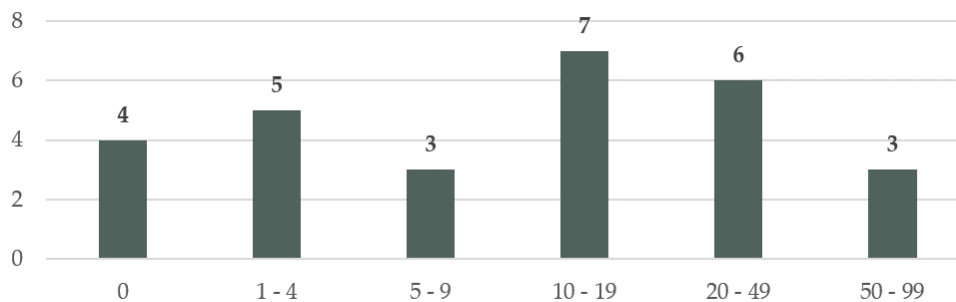
Bilaga 3 – Analys av enkätrespondenter

Tematiskt mål 1

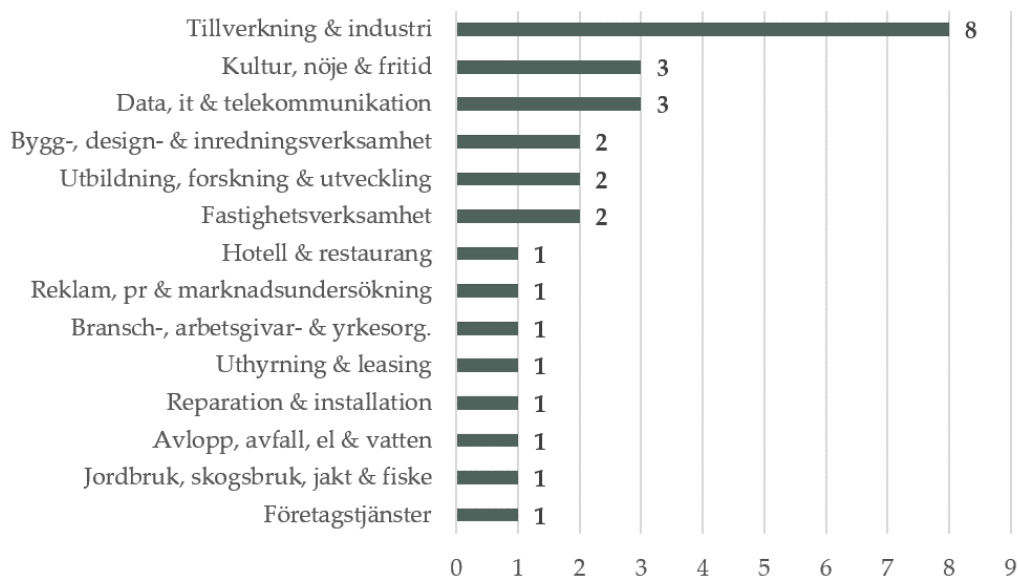
Figur 35. Antal respondenter per bolagsform, n = 28

Figur 36. Antal respondenter per företagsstorlek (antal anställda), n = 28

Figur 37. Antal respondenter per bransch, n = 28

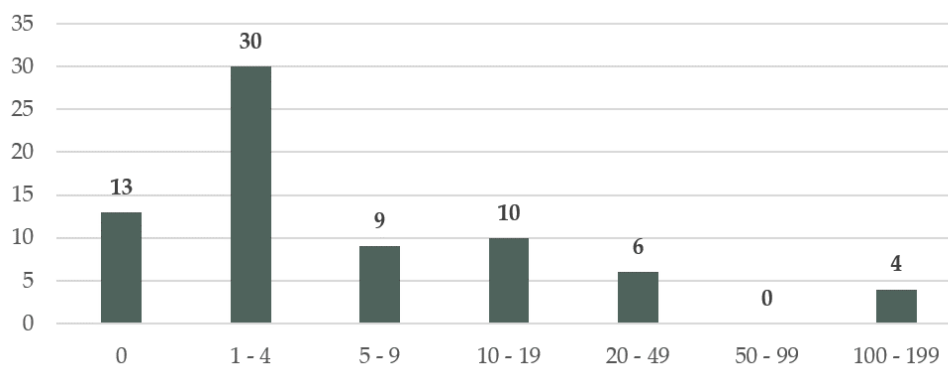

Tematiskt mål 3

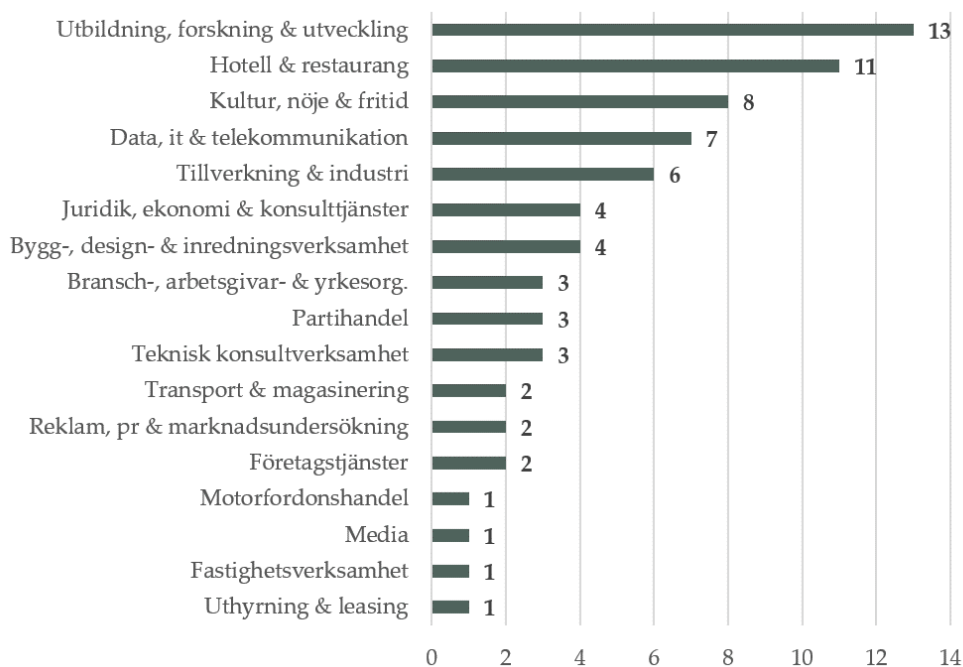
Figur 38. Antal respondenter per bolagsform, n = 72

Figur 39. Antal respondenter per företagsstorlek (antal anställda), n = 72

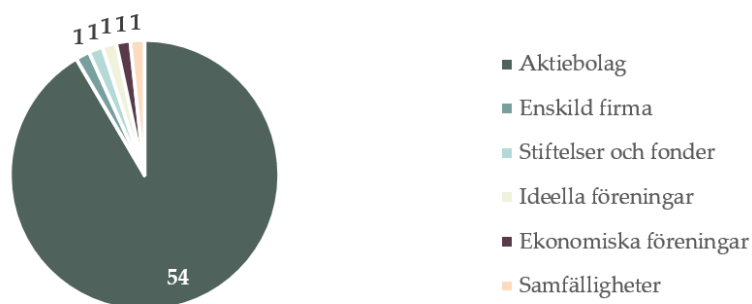

Figur 40. Antal respondenter per bransch, n = 72

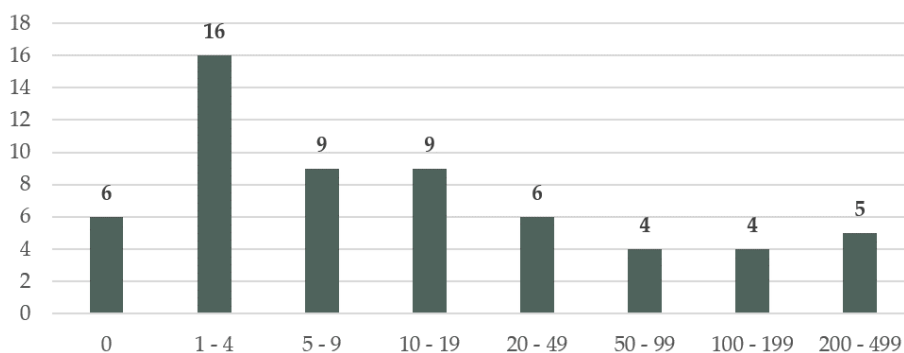

Tematiskt mål 4

Figur 41. Antal respondenter per bolagsform, n = 59

Figur 42. Antal respondenter per företagsstorlek (antal anställda), n = 59

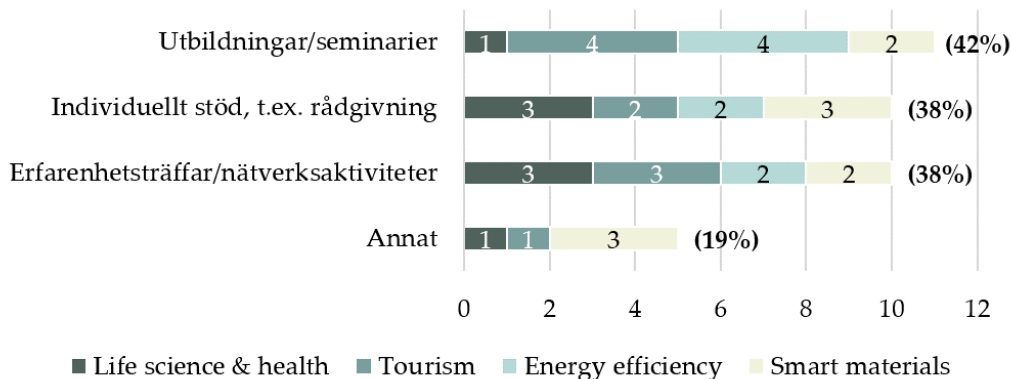
Figur 43. Antal respondenter per bransch, n = 59

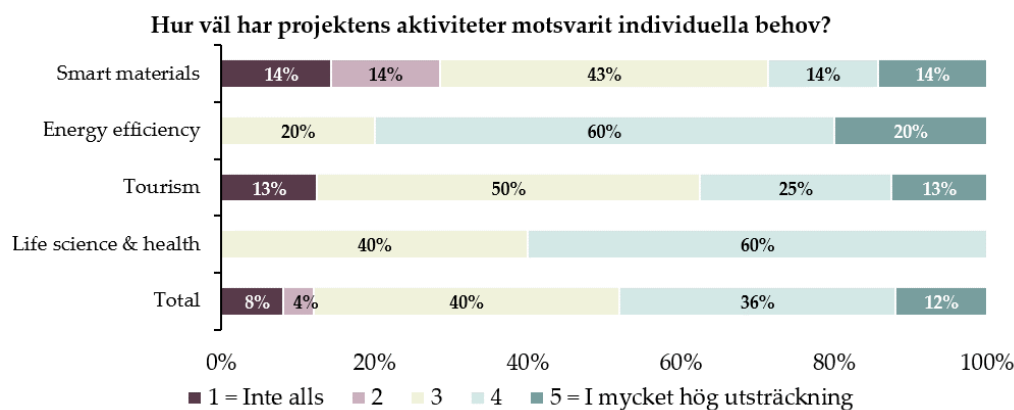
Bilaga 4 – Fördjupade figurer utifrån enkätdata

Tematiskt mål 1

Figur 44. Vilka typer av aktiviteter har företagen deltagit i? (n = 26), uppdelat per smart specialiseringsområde

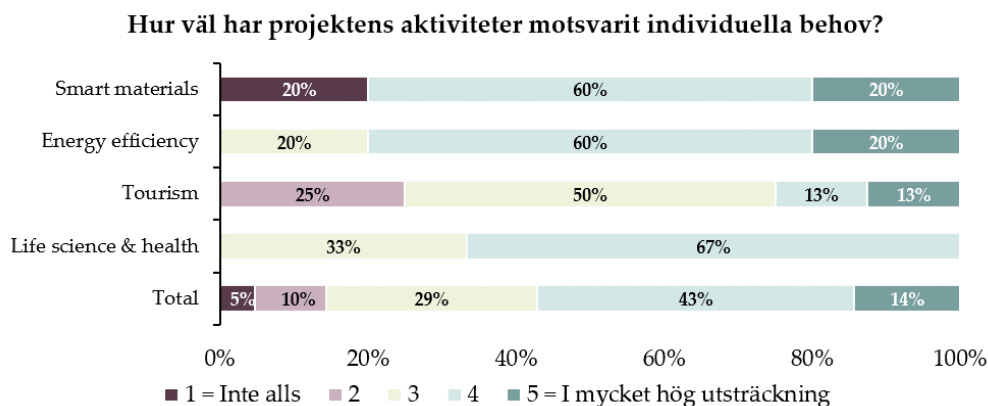

Figur 45. Hur har aktiviteterna motsvarat individuella behov? (n = 25), per smart specialiseringsområde*

* Anmärkning: Observationer per smart specialiseringsområde är som följer, Smart materials = 7, Energy efficiency = 5, Tourism = 8, Life science & health = 5.

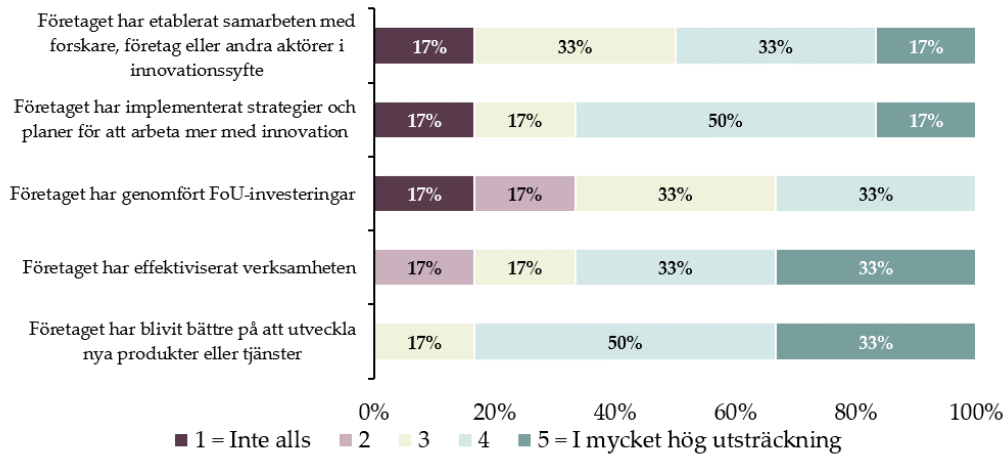
Figur 46. Hur har aktiviteterna motsvarat företagets behov? (n = 21), per smart specialiseringsområde*

* Anmärkning: Observationer per smart specialiseringsområde är som följer, Smart materials = 5, Energy efficiency = 5, Tourism = 8, Life science & health = 3.

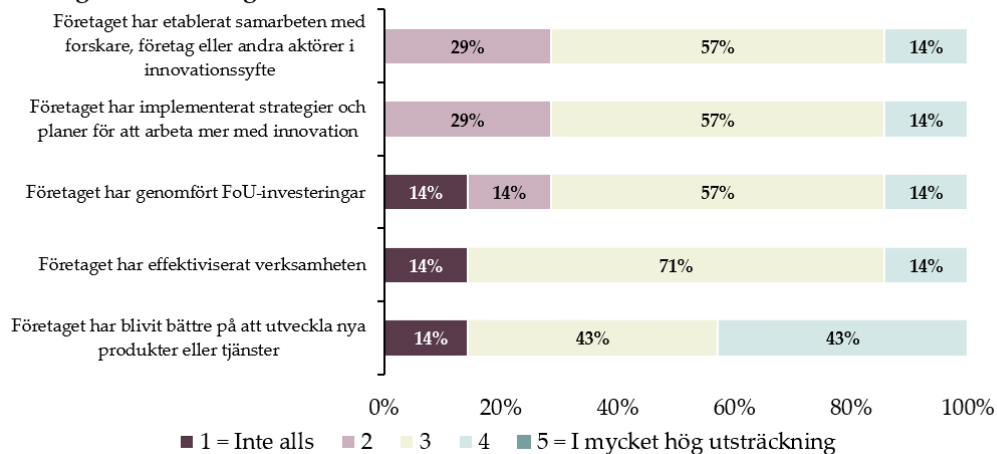
Figur 47. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit mer än 30 timmar (n = 6)

Deltagare som deltagit mer än 30 timmar

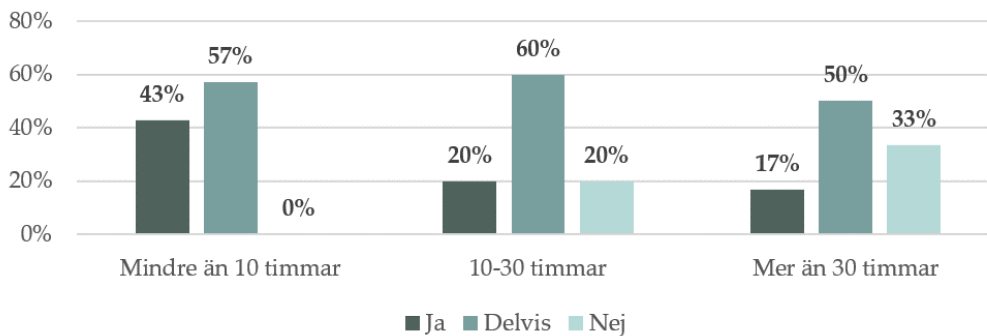

Figur 48. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit mindre än 10 timmar (n = 7)

Deltagare som deltagit mindre än 10 timmar

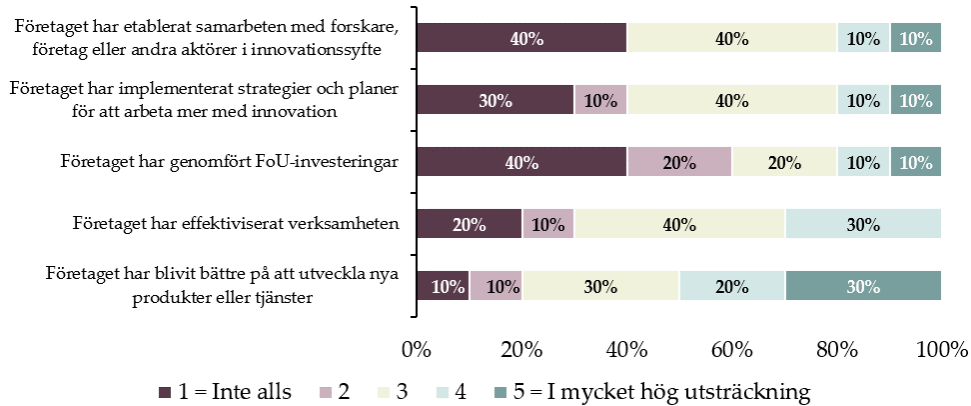
Figur 49. Hade förändringen skett ändå? Uppdelat efter mängd deltagartimmar (n = 6-10)*

* Anmärkning: Antalet respondenter är som följer. Mindre än 10 timmar = 7, 10-30 timmar = 10, mer än 30 timmar = 6.

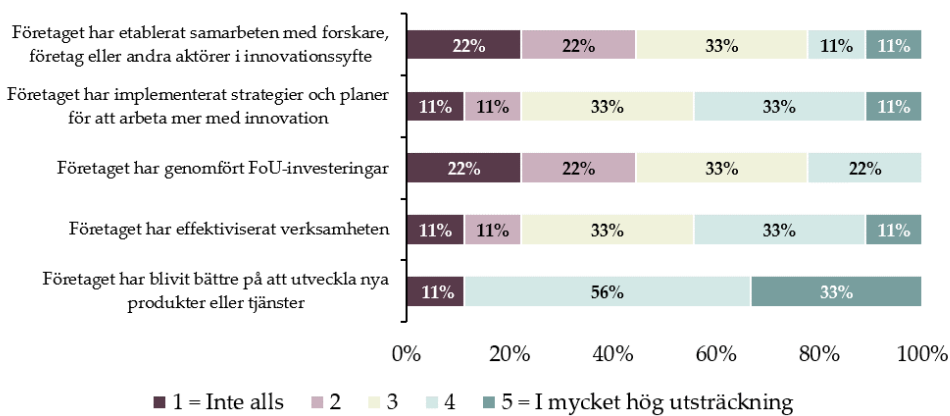
Figur 50. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit i utbildningar/seminarier (n = 10)

Respondenter som deltagit i utbildningar/seminarier

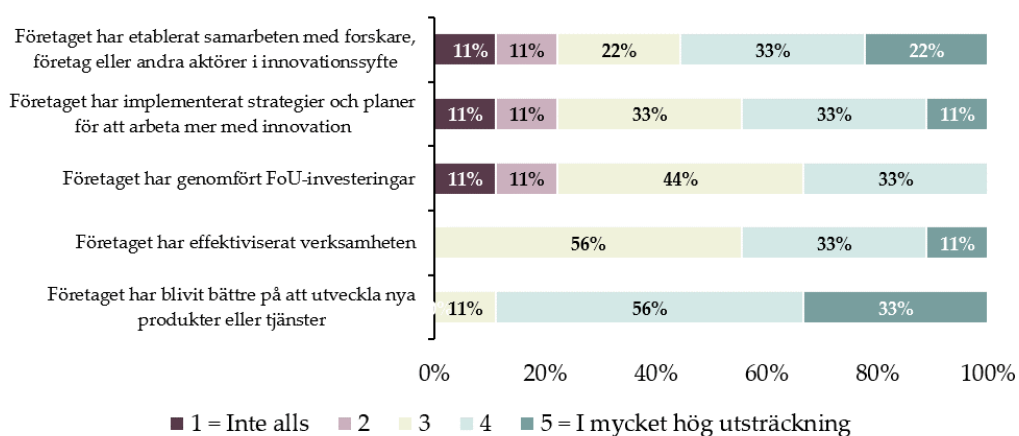
Figur 51. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit i erfarenhets-/nätverksträffar (n = 9)

Respondenter som deltagit i erfarenhetsträffar/nätverksträffar

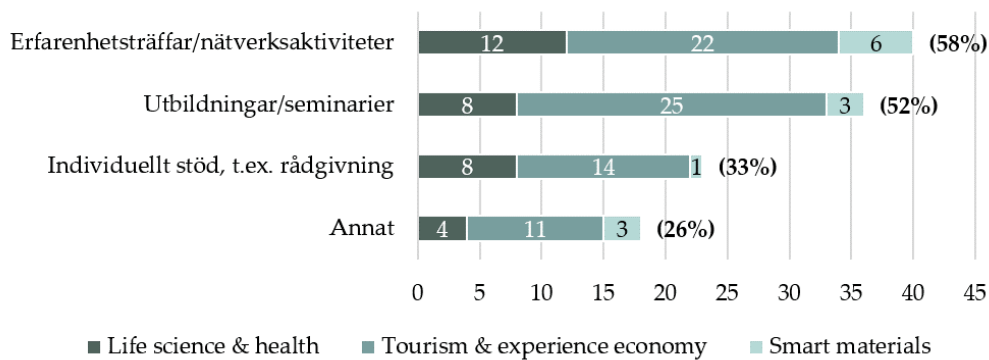
Figur 52. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som fått individuellt stöd, t.ex. rådgivning (n = 9)

Respondenter som fått individuellt stöd, t.ex. rådgivning

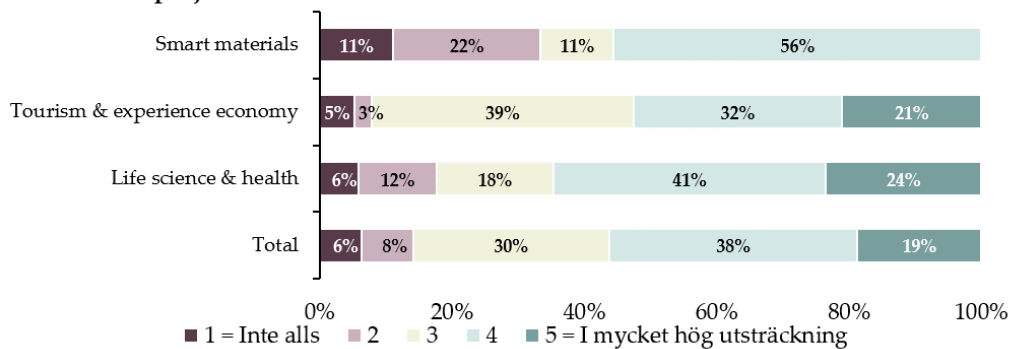
Tematiskt mål 3

Figur 53: Vilka typer av aktiviteter har företagen deltagit i? (n = 69), uppdelat per smart specialiseringsområde

Figur 54: Hur har aktiviteterna motsvarat individuella behov? (n = 64), per smart specialiseringsområde*

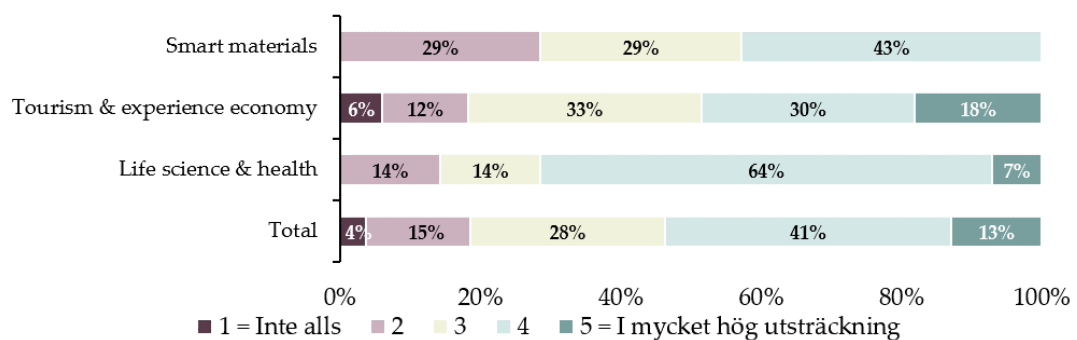
Hur väl har projektens aktiviteter motsvarat individuella behov?

* Anmärkning: Observationer per smart specialiseringsområde är som följer, Smart materials = 9, Tourism & experience economy = 38, Life science & health = 17.

Figur 55: Hur har aktiviteterna motsvarat företagets behov? (n = 54), per smart specialiseringsområde*

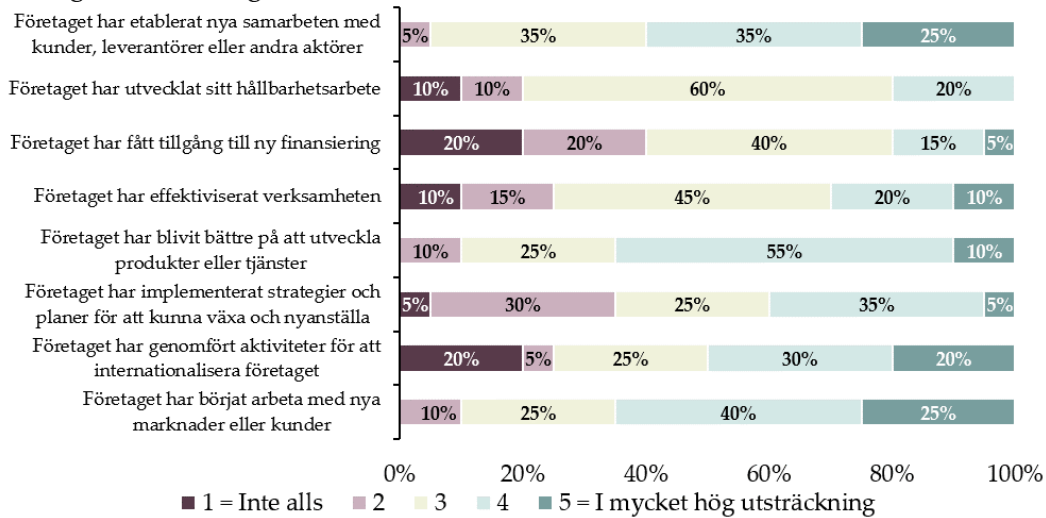
Hur väl har projektens aktiviteter motsvarat företagets behov?

* Anmärkning: Observationer per smart specialiseringsområde är som följer, Smart materials = 7, Tourism & experience economy = 33, Life science & health = 14.

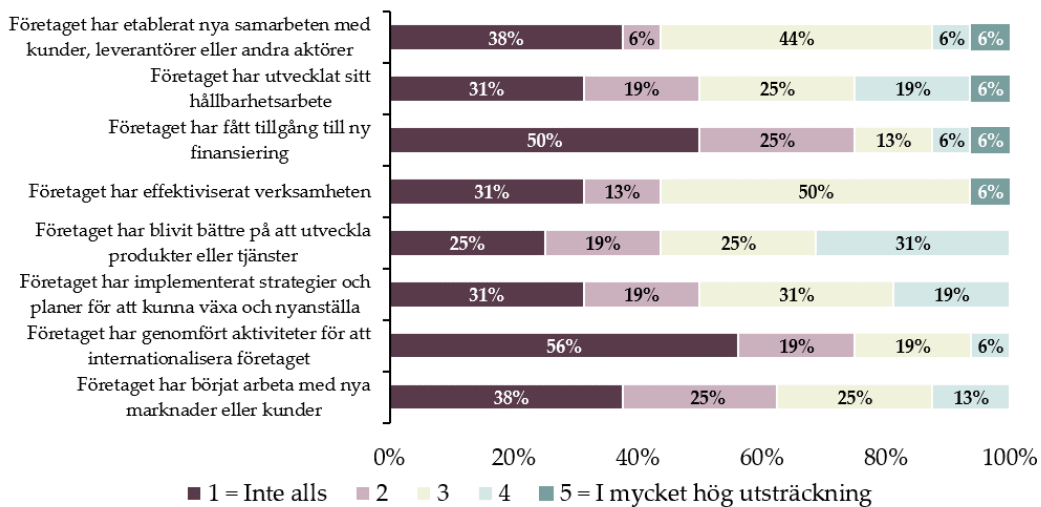
Figur 56. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit mer än 30 timmar (n = 20)

Deltagare som deltagit mer än 30 timmar

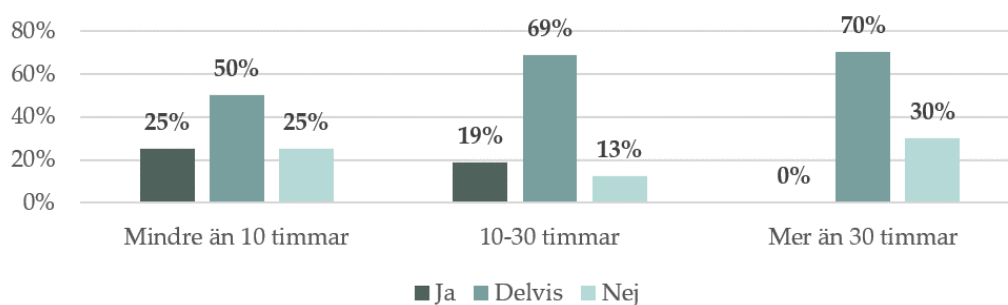

Figur 57. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit mindre än 10 timmar (n = 16)

Deltagare som deltagit mindre än 10 timmar

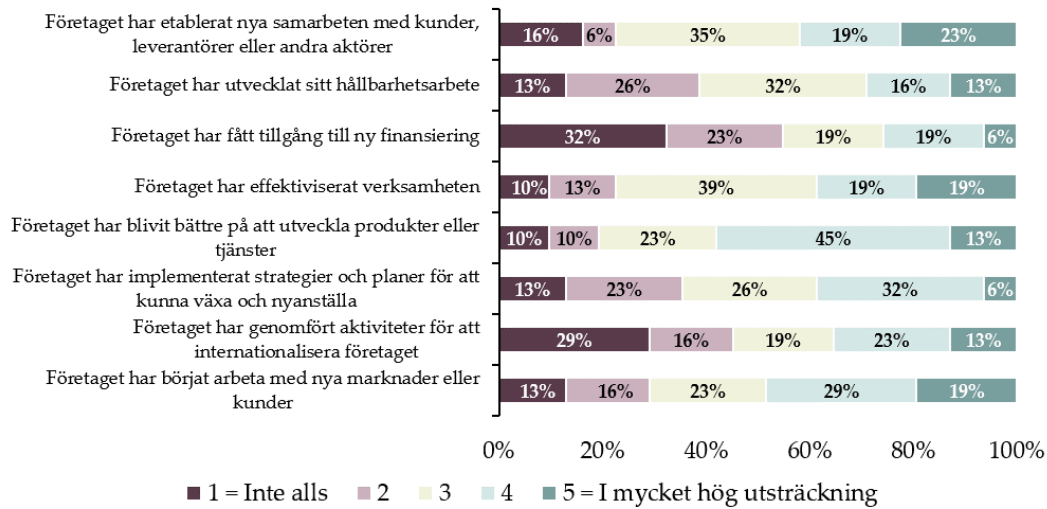

Figur 58. Hade förändringen skett ändå? Uppdelat efter mängd deltagartimmar (n = 16–20)*

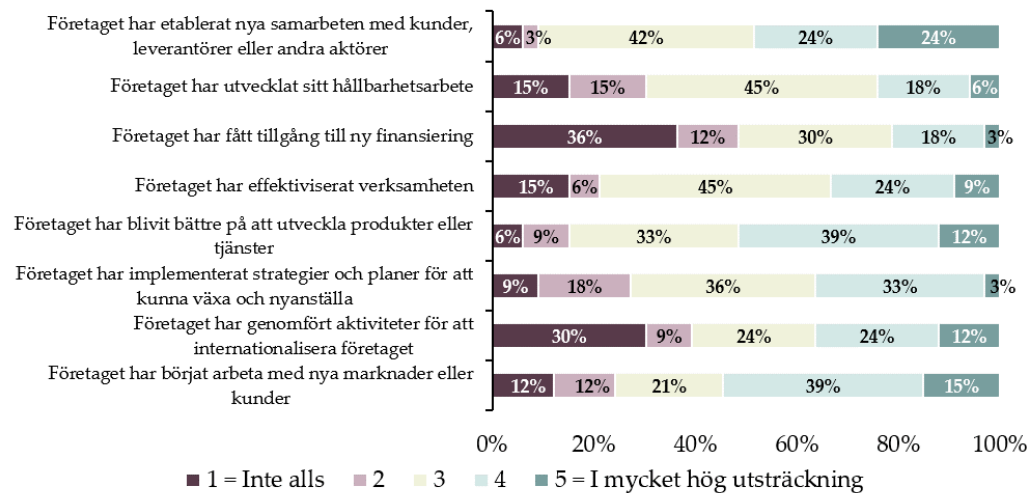

* Anmärkning: Antalet respondenter är som följer. Mindre än 10 timmar = 16, 10-30 timmar = 16, mer än 30 timmar = 20.

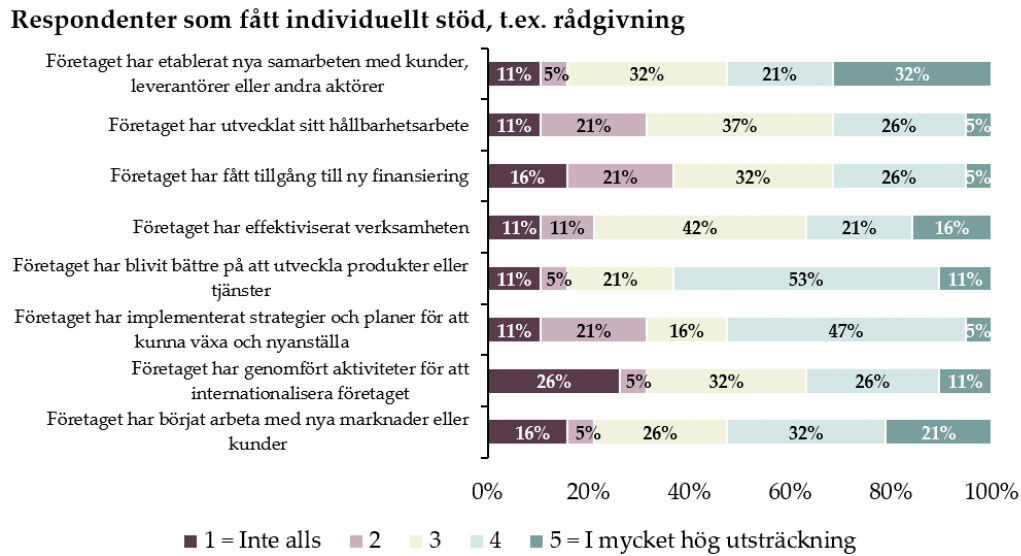
Figur 59. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit i utbildningar/seminarier (n = 31)

Respondenter som deltagit i utbildningar/seminarier

Figur 60. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit i erfarenhets-/nätverksträffar (n = 33)

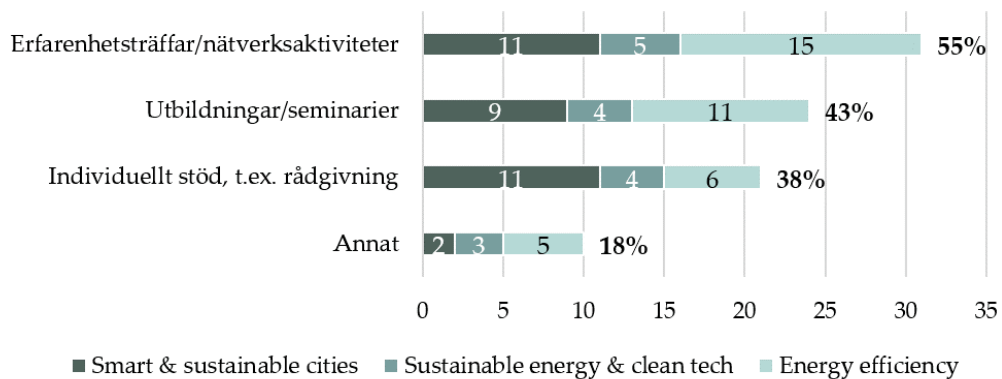
Respondenter som deltagit i erfarenhetsträffar/nätverksträffar

Figur 61. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som fått individuellt stöd, t.ex. rådgivning (n = 19)

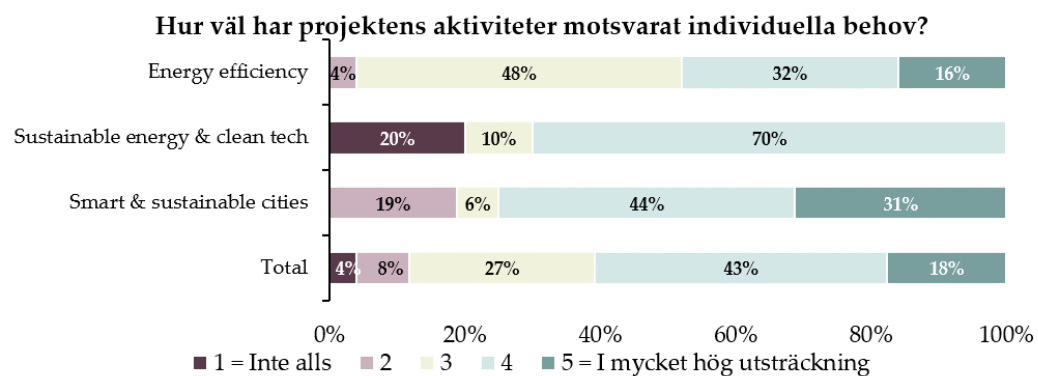

Tematiskt mål 4

Figur 62: Vilka typer av aktiviteter har företagen deltagit i? (n = 56), uppdelat per smart specialiseringsområde

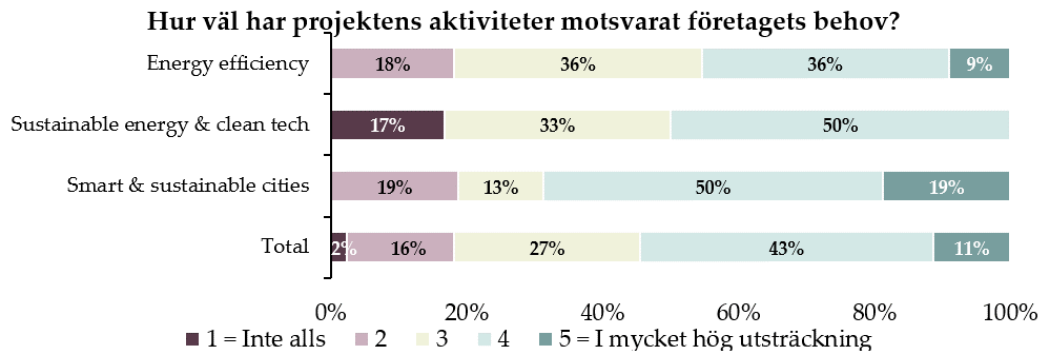

Figur 63: Hur har aktiviteterna motsvarat individuella behov? (n = 51), per smart specialiseringsområde*

* Anmärkning: Observationer per smart specialiseringsområde är som följer, Smart & sustainable cities = 16, Sustainable energy & clean tech = 10, Energy efficiency = 25.

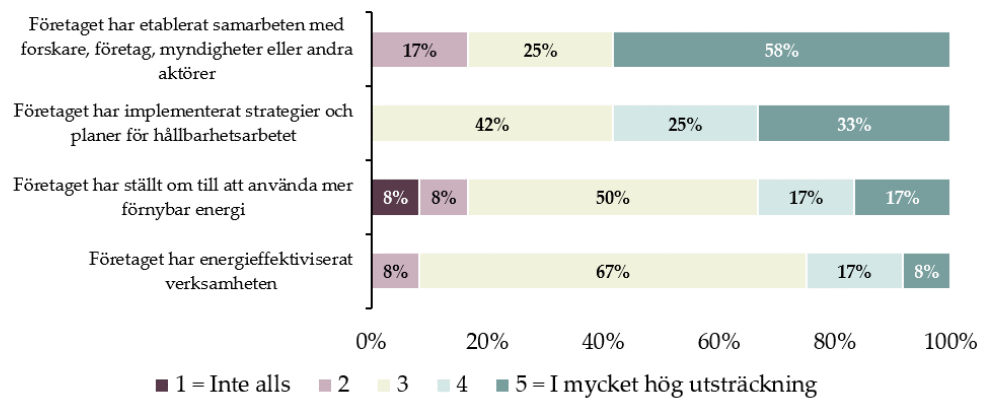
Figur 64: Hur har aktiviteterna motsvarat företagets behov? (n = 44), per smart specialiseringsområde*

* Anmärkning: Observationer per smart specialiseringsområde är som följer, Smart & sustainable cities = 16, Sustainable energy & clean tech = 6, Energy efficiency = 22.

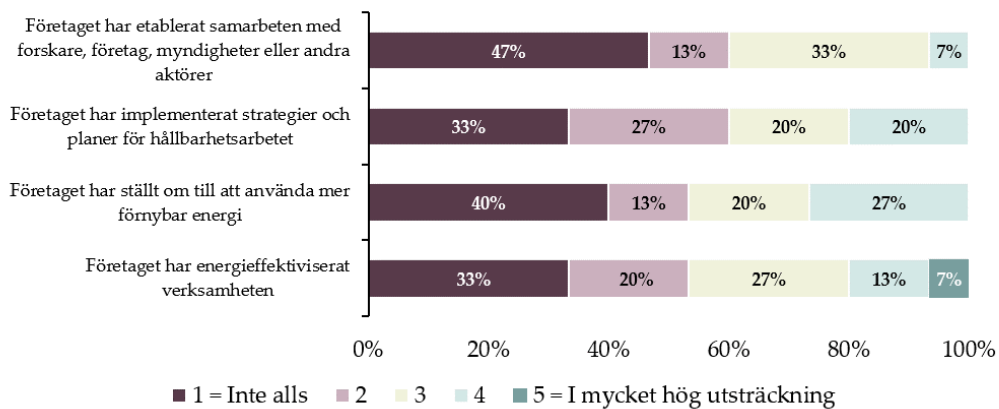
Figur 65: Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit mer än 30 timmar (n = 12)

Deltagare som deltagit mer än 30 timmar

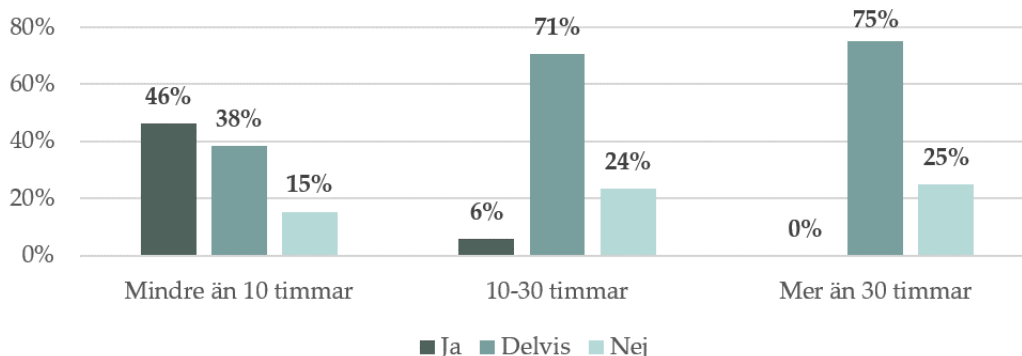

Figur 66: Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit mindre än 10 timmar (n = 15)

Deltagare som deltagit mindre än 10 timmar

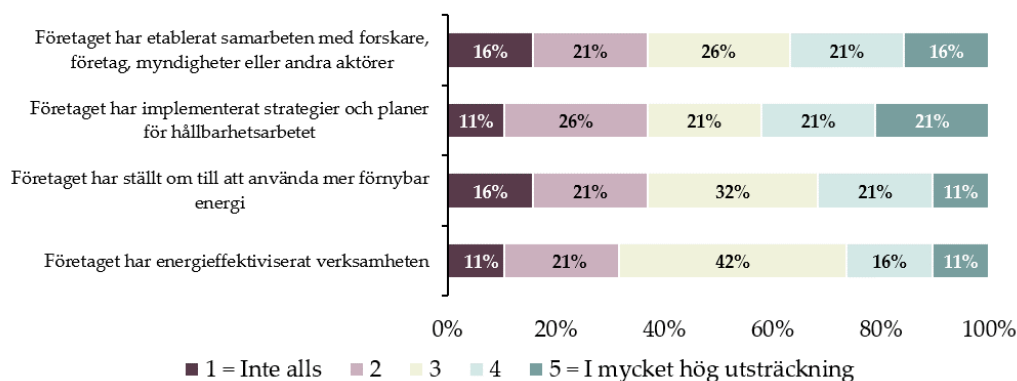
Figur 67. Hade förändringen skett ändå? Uppdelat efter mängd deltagartimmar (n = 12-17)*

* Anmärkning: Antalet respondenter är som följer. Mindre än 10 timmar = 13, 10-30 timmar = 17, mer än 30 timmar = 12.

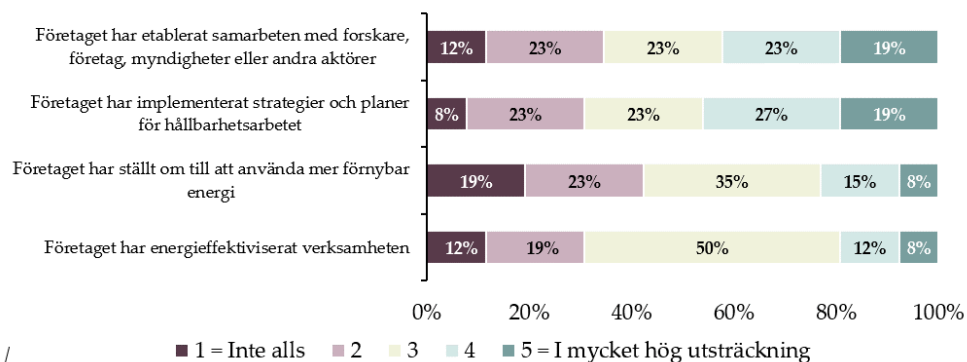
Figur 68. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit i utbildningar/seminarier (n = 19)

Respondenter som deltagit i utbildningar/seminarier

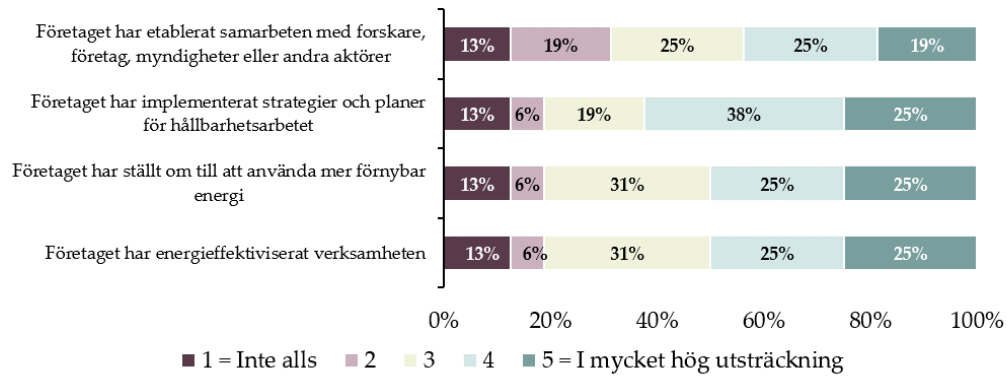
Figur 69. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som deltagit i erfarenhets-/nätverksträffar (n = 26)

Respondenter som deltagit i erfarenhets-/nätverksträffar

Figur 70. Förändring som skett i företaget till följd av projektet för respondenter som fått individuellt stöd, t.ex. rådgivning (n = 16)

Respondenter som fått individuellt stöd, t.ex. rådgivning

På vilket sätt statens insatser bidrar till svensk tillväxt och näringslivsutveckling står i fokus för våra rapporter.

Läs mer om vilka vi är och vad nyttan med det vi gör är på www.tillvaxtanalys.se. Du kan även följa oss på LinkedIn och YouTube.

Anmäl dig gärna till vårt [nyhetsbrev](#) för att hålla dig uppdaterad om pågående och planerade analys- och utvärderingsprojekt.

Varmt välkommen att kontakta oss!

Tillväxtanalys

Studentplan 3, 831 40 Östersund

Telefon: 010-447 44 00

E-post: info@tillvaxtanalys.se

Webb: www.tillvaxtanalys.se